

A NEMZETI FELTÁMADÁS FELÉ.

IV. RÁADÁSOK.

ÍRTA;
NAGYMEGYERI VITÉZ RAICS KÁROLY ALTÁBORNAGY.

SZÉKESFEHÉRVÁR,
NYOMATOTT CSITÁRY G. JENŐ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1926.

A HADSEREG ÉS AZ IRODALOM*)

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A fejérmegyei és székesfehérvári Múzeumegyesület 1925. évi szabadtanításának irodalmi előadásába mintegy beleilleszkedni kívántam akkor, mikor előadásom, helyesebben felolvasásom tárgyául e tételt választottam. Úgy érzem, hogy a nagy többség az irodalom és a hadsereg fogalmának értékelésében és egyirfáshoz viszonyában téves utakon jár. Az elfogult előítéletek megjelölte irányban halad, mikor e két fogalomnak egymással összeegyeztethetlenségét vallja, sajnos, többnyire egyéni meggyőződésből folyóan. Mert miként az irodalmat az emberi szellem olyan megnyilatkozásának tekinti, mely az egyénre, tehát a nemzetre is többnyire *áldásos befolyást* gyakorol, addig a hadseregről, — különösen egy veszített háború hatása alatt, legalább is *fanyar érzésekkel* telt szívvel vesz tudomást, mintegy az irodalom körén kívül állónak gondolván azt, mint amelynek olyan meddő féle, nyers hivatásánál fogva az irodalomhoz igen kevés, vagy semmi köze sincs.

Ebben az általános felfogásban rejlik a tévedések és félreértések alapoka, — amelyről egyedül akár több előadásban is lehetne beszélni. Cáfolatul most csak azt kívánom megjegyezni, hogy a *hadsereg egyenlő lévén a nemzettel*, amiből következik: *amilyen a nemzet, olyan a hadserege is*. Amennyire nem merész ez az állítás, ép annyira nem messze menő az abból folyó következtetés sem. Hiszen Trianon ezt a nemzetet értékben mélyen le akarta fokozni az u. n. békeszerződés ama könyörtelen határozatával, mely szerint az általános védkötelezettséget egyszerűen megszüntette, amellyel, mintegy megdönteni akarta azt a mélyen a nemzet lelkében gyökeredző „Scharnhorst”-i elvet, hogy a Hazának minden fia annak született védelmezője is. Ezek szerint a hadsereg nagy nemzetnevelő hatását kétségtelenül elismerte. Mivel pedig hadseregünk ma valóban nincs, *lelkileg az egész nemzetet hadsereggé kell nevelnünk*. Hogy is mondta csak Kossuth Lajos, a magyar nép vezére a 48 után következő tespedt időben? ... „a honvédelem a legnemesebb polgári kötelezettség.

*) Felolvasta a Múzeumegyesület szabadtanításán.

Neveljük az egész nemzetet honvéddé; tegyük a honvédelemre való képzést a nemzeti közoktatási rendszer lényeges kiegészítő részévé a falusi iskolától az egyetemig?”

Azt hittem, hogy a vesztett háború nyomán járt borzalmas terület megcsonkítás, a megaláztatás, inség és nyomorúság egész sorozata az embereket *komoly magabaszállásra* és az események *mély meggondolására* fogja készíteni. Ha más nem, hát az *élni-akarás gondolata* változtat eddigi *közönyös álláspontjukon a hadsereggel szemben*. Úgy véltem, hogy a lét, vagy nem lét mélyen a jövőbe bevilágító kérdésének hatása alatt tárgyilagosabban kezdenek gondolkozni. Nem látom tehát semmi akadályát annak, sőt természetesnek találom, ha a hadsereg ebben a lélektanilag alkalmas pillanatban mintegy segítségül hívja az irodalmat az ő legerősebb fegyverének, t. i. *szellemének emelésére*, végeredményben tehát a nemzet szolgálatára. Mielőtt emez állításom részletesebb kifejtésébe bocsátkoznám, tisztában kell lennünk a *nemzet* tulajdonképeni értelmével.

A nemzet alapfeltétele az együttélők *lelki egysége*, vagyis azok tudásbeli, érzelmi és akaratilag egysége. A lelki egyesülés folyamatának végrehajtását legjobban a német történelmi példán szemlélhetjük, amikor ugyanis az egységes német birodalom még a középkorban megszűnik és a régi egyenetlenség, széthúzás és belvillongás folytán a vezető európai hatalmasságok sorából hosszú századokon át kikapcsolódik. A megaláztatás emez évszázadaiban támadtak a német nép nagy nevelői, kik a német nép lelkét *befelé, önmaga* felé fordították, hogy megismerve önmagát, tudatára ébredjen erkölcsi és szellemi kincseinek, melyeket az gondosan összegyűjtöti. A német népnek önlelkével végzett eme nagy számadása szívós céltudatossággal és akarral, de amellet csendesen és a legnagyobb szerénységgel folyt minden városában, templomában, iskoláiban, egyetemében és kaszárnyáiban.

Amíg Franciaországban és Angliában a jogok kiterjesztése jegyében fejlődik az élet, addig Németországban nagy lángelmék, bölcsészek, költők, zeneszerzők, nagy prédikátorok, tudósok, sőt Poroszországban nagy uralkodók, hadvezérek és államférfiak a szabadságjogok kultusza helyett egy addig nagyon szerény, szinte ismeretlen eszme mélyeséges tiszteletét oltogatják a német lelkékbe: *a kötelességet*. A szigorú kötelességérzetről beszél népének Kant, Fichte, Hegel, Schiller, Goethe, Nagy Frigyes és minden porosz uralkodó. Ugyancsak a kötelességről tanítanak az iskolákban egyszerű schulmeisterek, mint ahogy az egyetemek katedráin világhírű tudósok: sőt a templomok és kaszárnyák falai is visszahangzanak a kötelesség, a felelősségérzet és a tudatos önfegyelem tanításaitól.

Egész nemzedékek nevelődtek fel ebben a szellemben, melyek emiitett eszmék tanításait egymásnak örökségül hagyták, így készült fel a német nép lassanként *lélekkben*, amíg ez a fel-

torlódott belső életerő kifelé érvényesülésre törvén, hamarosan *hatalmi feszültséggé* nem változott.

Ez pedig semmi egyéb, mint a *katonai gondolat* megszületése, mely szerint minden állampolgár *elsősorban katona*, kinek életével, agyának és karjának munkájával elsősorban a *Haza* rendelkezik. A kötelesség, önfeláldozás és önfegyelem eszméivel telített ez a *katonai gondolat* az idők folyamán nagyra növekedett a német szívekben, úgy annyira, hogy köztudatban ment át az a felfogás, mely szerint az egyén az *egészért* van, az államért, a nemzetért, az ország nagyságáért és boldogulásáért.

Az isteni végzés bölcsességét hirdeti, hogy egy történeti hivatással bíró nemzetet mindig valamely nagy sorscsapás ébreszti öntudatra, kizáróan azért, hogy belső életerőinek okos és cél tudatos felhasználásával az őt megillető méltó helyet és szerepet a világtörténelemben betölthesse. Így értette meg a német nép Napoleon az 1806-7. háborúban történt leveretésével azt a méltatlan szerepet, melyre addig kárhoytatva volt és eképp érlelte meg a Poroszországból kiindult *lelki egységesülés* gondolata annak a *külső* egységre törekvését, ha *képességeinek megfelelő méltóbb életet akar élni*. Jól jegyezzük meg a *méltóbb élethez formált jog kieroszakolására szolgáló törekvéseket*, melyeknek a filozófiai gyökere a *kötelesség* kategorikus imperativusa, végrehajtó eszköze ellenben a *hadsereg*. Mi más ez, mint annak a „gyűlölt militarizmusnak” ismételt feléledő szelleme, mely a multak tapasztalása alapján most is kísérti több kevesebb eredménnyel a különböző társadalmi osztályokat és — bár értelme és jelentősége a nagy háború tanulságai alapján reánk nézve gyökeresen megváltozott — a hadsereg hitelét mégis érzékenyen csorbítja, az ott folyó munkát pedig lebecsüli és hihetetlenül megnehezíti.

Szinte bámulatos ennek a Nagy Frigyesztől Bismarkig tartó lassú militarizálódásnak, ennek a szerves egységbe kovácsolódásnak nemzetnevelő hatása, különösen midőn az irodalom is magáévá tette a *méltóbb élethez formált jog kiterjesztésére vonatkozó törekvéseket*, melyeket a költőfilozófus Nietzsche az Ő „Wille zur Nacht”-jában fejezett ki, Bismark pedig a győzedelmes 1866.-i és 70-71. háborúk nyomán megvalósított. Ez az acélos, öntudatos szervezetségben kifejezésre jutó katonás szellem vezette a birodalmat egészen az 1918. évi forradalomig. A lelki egységesülés befejeződése Németországban tehát *évszázadokig* tartott, miből folyólag német *nemzetről*, e szó helyes értelmezésében csak az 1870-71. évi háború befejezése után lehet csak beszélni.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mielőtt a lelki egység gondolatának a magyar viszonyokra leendő alkalmazását érinteném, szíves engedelmüket és türelmüket kérem arra, hogy a „militarizmus” *félreértett és népszerűtlen fogalmának* megvilágosítására is szentelhessek néhány percet.

Ezt pedig azért tartom szükségesnek, hogy a hadseregnek mai rendeltetéséből folyó feladatait megérthessük, azokat az irodalom felkarolhassa és ily módon népszerűsítésüket előkészíthesse. Méltóztassanak elhinni, hogy egy nemzetet a militarizmus útjára mindig az *élni akarás* hatalmas ösztöne és kényszere vezeti. Minél jobban veszélyeztetik fennmaradását, földrajzi fekvése, erkölcsi fejletlensége, számbeli gyengesége és az övező ellenséges népek és mindezek ellenére mennél nagyobb életrevalóságot árul el, annál több joga van önvédelem címén oly rendszabályok alkalmazására, melyek fennmaradását biztosítják. És most a magyar Tudományos Akadémiának célját illetően még az abszolút korszakból származó ama határozatára utalok, mely szerint „amíg másutt az ilyen intézeteknek egyedül a tudományos eredmények elérése a célja, nálunk az nem így van, mert a mi *küzdelmeink* mindjobban *önfentartási* és *nemzeti* jellegűek lettek”. Azt hiszem elég világosan kimondotta tehát, hogy az irodalom minden terén az erős magyar nemzeti jelleget nemcsak meg kell óvnunk, hanem az irodalmat minden vonatkozásában *önfentartási küzdelmeink szolgálatára, vagyis közvetve a hadsereg erősítésére és támogatására is fel kell használnunk*.

Abból a tényből, hogy a történeti Magyarország földje még fokozottabban volt nagy vándorló népfajok országútja és harctere, mint akár Németország és hogy elszigeteltségünk, számbeli gyengeségünk, erkölcsi erőben fejletlenségünk, kevésbbé egységes voltunk ellenére, a reánk tornyosuló számtalan veszély közepette itt ezer éven keresztül dicsőséggel megállhattunk: azt következtetem, hogy az isteni Gondviselés ennek a nemzetnek nagy történeti hivatást szánt. Most csak az a kérdés, hogy történeti hivatásunk eddigi sikeres betöltését minek tulajdoníthatjuk? Meg vagyok győződve, hogy a magyar faj egészséges ösztönéből folyó ama törekvéseknek, melyek folytán itt ezer esztendőn keresztül *katonai államot* igyekezett fentartani. Történeti tény, hogy mikor az valóban sikerült egy Szent István, Szent László, Kálmán, III. Béla, Nagy Lajos, Hunyady Mátyás erős kezű királyaink hatalmának idején, akkor volt a magyar legboldogabb.

Mihelyt azonban katonai szellemünk és szervezetségünk aláhanyatlott, bekövetkeztek a nagy nemzeti katasztrófák Muhi-nál, Mohácsnál, sőt merem állítani, később kifejtendő okaimnál fogva a nagy háború siralmas befejezése miatt Trianonnál is. Itt a nagy háború keserves tapasztalásai alapján kiválóan felismerték a magyar fajnak ezer év küzdelmei közben kialakult *katonai értékét*, aminek avval szolgáltatták kétségtelen bizonyítékát, hogy az u. n. békeszerződéssel ezen értéket a kis számú zsoldos hadsereg behozatalával már csírájában igyekeztek kiölni e nemzetből. Ezen hagyományos katonai értékek megmentéséről van tehát jelenleg szó.

Most pedig engedjék meg, hogy egy még a III. vagy IV. gimnáziumban Alcibiades élettörténetéből megtanult latin mon-

datot idézhessek, melyet én — hogy mi okból, nem tudom — jól megjegyeztem és amely, a mi viszonyainkra gondolva, oly gyakran jut most is eszembe: „In hoc quid natura efficere possit, videtur experta” (A természet mintegy kipróbálni látszott, hogy ez t. i. Alcibiades mire képes.)

Nemzetünk is volt már a nagy háborúban a dicsőség igen magas fokán, viszont önhibájából rövid időn belül oly mélyre süllyedt, amilyen alacsonyan még alig volt.

Én nemzetünket a szélsőségek alcibiadesi képviselőjének tartom.

A mi militarizmusunk tehát nem egyéb, mint az erkölcsi megújulás szellemének bevitele a hadseregbe és ennek révén — már amilyen gyenge mértékben az ez idő szerint lehetséges — a nemzetbe. Az erkölcs terén buktunk el, az erkölcs terén kell felegyenesednünk, hogy a feltámadásra alkalmasak lehessünk. A láthatatlan nagy hadsereget csak ebben a szellemben készíthetjük elő és szervezhetjük meg az elmaradhatatlan leszámolásra, ha egyáltalán élni akarunk. Soha önfentartási küzdelem világosabban még nem volt kimondva és indokoltabb nem volt, mint csonka Hazánk e rettentő földrajzi és katonai helyzetében. Ha tehát valamikor, úgy most kívánja azt a végszükség, hogy nemzetünk lélekben és erkölcsben erős legyen. Ez a mi utolsó mentsvárunk és menedékünk. Minden erőnek idevaló összepontosítására van tehát szükség, melyet az irodalom, a néplélek előkészítése és megerősítése útján oly fényes eredménnyel végezhetne el.

Most folytatom ott, ahol a „militarizmus” korszerű értelmének megmagyarázása végett kitérnem kellett.

Azután az állításom után, hogy német *nemzetről* csak az 1870-71. évi háború után lehet szó, önként felvetődik az a kérdés, hogy lehet-e beszélni jelenleg magyar *nemzetről!* Mert nemzet Imre Sándor dr. szerint csak ott van, ahol az együttélők lelkiegységet alkotnak. Ez a szó nemzet: tudásbeli, érzelmi és akaratilag *egységet* jelent, mely feltételezi a *nemzeti tudatosságot*, vagyis a nemzet múltjáról és jelenéről való *tájékozottságot*. Evvel az egyedül helyes mértékkel mérve tehát bátran állíthatjuk, hogy magyar „nemzet” ilyen értelemben még koránt sincs. Ha tehát nincs, főfeladatunknak kell lennie, hogy ezt a népet mindenek előtt *nemzetté neveljük*. Hiszen már Széchenyi megírta azt a „Stádiumban”: „ahol már nemzet, azaz egység van, ott annak belső fejlesztése minden fejlődés alapja; ahol pedig még nincs nemzet, ott legelső a nemzetté alakulás, minden lakosnak az emberiség jogaiban való részesítése.”

Az már most a kérdés, hogy a *hadseregnek* a nemzetté nevelés fontos feladatában milyen szerep jut? Mennyire tudja az a lelki egységesülés gondolatát a nevelésére bízott ifjúsággal megértetni és azt a gyakorlati életbe átültetni?

És ha most a trianoni u. n. békeszerződésre utalok, mely

szerint a kb. 8,000.000 lakosságot számláló csonka Hazánk, e lakosságnak csupán kis töredékét, azaz 35.000 főt tarthat tényleges katonai szolgálatban, vagyis egyenként 12 évre kötelezett zsoldos hadsereget: akkor arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a hadsereg a nemzetté nevelés feladatát ilyen körülmények között csak fogyatékosan teljesítheti, még abban az esetben is, ha ebbe a zsoldos hadseregbe csak testben és lélekben fejlett, munkára edzett és eszményekért nemcsak lelkesedni, de azért küzdeni is tudó és akaró ifjak jelentkeznének. Pedig ez koránt sincs így.

Természetes, hogy ilyen viszonyok között roppant nehéz feladat a *honvédelemhez szükséges fejlett lelket* a légénységben kiművelni. És ha még a különböző felekezetű és szembenálló társadalmi osztályok érzelmi különbségeire, továbbá az egyesek értelmi előképzettségének különböző fokaira is rámutatok, mindenkinek elfogultság nélkül be kell látnia, hogy a köznevelés eme rendkívül fontos és betetőző szervében folyó lélekerősítő, komoly nevelő munkának az egész nemzetre milyen fontos és kiegyengető hatásának kell lennie. Hiszen a nagy háború elvesztésének csak a közvetlen előidéző okaira kell rámutatnom, hogy tisztán álljon előttünk a *nemzet*, helyesebben a *hadsereg* egészséges és egységes *szellemének azon óriási jelentősége*, mely nemcsak a csaták sorsát dönti el, hanem a népek és nemzetek életét is kockára teszi.

Ez alkalomból nem mulaszthatom el az *erkölcsi nevelés fontosabb alkatelemeit* külön is felemlíteni mint olyanokat, melyek a lelki egység megteremtésének fontos^ tényezői lévén, azokat ifjúságunkba már az iskolában belenevelni minden nevelő lelkiismeretes kötelességének tartsa. Ilyenek a nemzeti tudatosságon kívül:

a) a nemzet sorsáért minden egyes ember részéről vállalt *felelősségérzet*,

b) az *akarat erősítése*, mely cselekedni mer,

c) az *önfegyelem*, mely az egyéni érdeket az összesség érdekeinek alárendelni kész,

d) *személyi hatás*, mely a szakadatlan és legjobb *példaadásban* jusson kifejezésre,

e) *önvizsgálat*, melynek eredményeképpen arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy nincs eléggé alapos tudásunk nemzetünk helyzetéről, tehát a nemzeti feladatokról sem,

f) *bizalom a sikerben*, mely nélkül nem lehet erősen akarni.

Ez adja a hivatás önértetét, ami nélkül nem lehetséges a kitartás sem.

Egyszóval nem a határtalan ismeretszerzésre törekvés a fontos, melynek az értelmi túltengés az eredménye, hanem a *jellem képzése*, melyet egy 4 és fél éves háború és az azt követő forradalmak hatása alatt *még most sem méltánylunk annak fontosságához mérten*. Íme tág tere ez az irodalmi működésnek,

melyen a hadsereggel való kapcsolatszerzésre bőséges alkalom kínálkozik.

És mi az oka annak, hogy az irodalomnak még most sincs meg a kapcsolata a hadsereggel, vagy — legalább is igen laza az? Én erre csak a *hadügy iránti közöny* választ adhatom. Pedig mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim — ha valamikor volt értelme annak, hogy a nemzet az ő összes erkölcsi, szellemi és anyagi erejének minden gazdagságát legfontosabb védelmi szervezetébe befektesse, akkor ma indokolt az, mikor számbelileg túlerős ellenségeink hiánytalan gyűrűje vesz körül bennünket az életünkre törés könyörtelen szándékával. Nekünk tehát minőségileg kell összehasonlíthatatlanul többet érnünk ellenségeinknél, hogy számbeli túlerejüket a viszonylagos jobbal ellensúlyozhassuk.

Az irodalom kétségtelenül hatalmas erkölcsi támaszul szolgálhatna a hadseregnek, annak minden ezirányu hazafias törekvésében. Felmerül most a kérdés, hogy az irodalom más történeti korszakokban milyen viszonyban állott a hadsereghez, mennyiben volt az segítségére a hadseregnek a minden időben egyformán leghatásosabb harceszközének t. i. szelleme és fegyelmének emelésében?

E rövid előadás keretében nem lehet céloom ezekkel a korszakokkal a pogánykortól kezdve részletesen foglalkozni két korszak kivételével, melyeknek egyike az ország területi csonkassága, a másika pedig a közműveltség mély sülyedése, illetőleg elmaradottsága nyomán keletkezett reformtörekvések tekintetében hasonlítanak a jelen korhoz. Mivel pedig az irodalom *a kor szellemének leghívebb visszatükrözője*, abból nemcsak a kor jellemét ítélni tudjuk meg, hanem annak az államélet legfontosabb szerveire, — tehát a hadseregre is — gyakorolt hatását is. — Természetes, hogy mennél hasonlóbb két korszak egymáshoz, ezen hasonlóságokból levont tanulságok is annál értékesebbek lesznek, ha ezeket a tanulságokat okosan és kellő bírálat mellett megválasztjuk és óvatosan alkalmazzuk.

Mivel pedig a nemzet nem valami kész valóság, hanem az folytonosan alakul, fejlődik, nagyon meg kell különböztetnünk, hogy egy nemzetnek valamely korban *milyen feladatai* vannak, mert hiszen a nemzetnevelés közelebbi céljait is ezen feladatok szerint kell megszabni, az *eszközöket* azoknak megfelelően kell megválasztani. Természetes, hogy a közművelődési viszonyok javulásával egyenes arányban nő a nemzetnevelés fogalmának értelme és kiszélesülése is, tehát az irodalomnak, mint hatalmas nemzetnevelő eszköznek minden egyénre, intézményre és így a hadseregre gyakorolt hatása is. Ez az oka annak, hogy már a Homéroszi kortól kezdve találkozunk majdnem minden hadsereg-nél lantosokkal, igricekkel, hegedősökkel. Nálunk az ős magyar kortól kezdve egészen a XVII. századig ugyancsak találunk igriceket, ősi magyar elnevezésük szerint regősöket, kobzosokat, akik

a hadiszerencsének hősi tettekre alkalmat szolgáltató változásai között vallásos, halottas, gúnyos, ünnepi és különösen történeti énekeket adtak elő. Legrégibb történetíróink jórészt e történeti énekekből merítettek. Különösen Béla jegyzője, Kézai Simon és Turóczi János azok, kiknek krónikáiból legbővebb tájékozást meríthetünk az ősmagyar költészet tárgyai felől (pld. a Hún mondakör). Szinte magától értetődő, hogy ezek az énekek már keltezési alkalmuk és idejénél fogva is szoros összefüggésben lévén a hadiélettel, a *hadsereg szellemére* a legelőnyösebben folyhattak be.

Rendkívül érdekes azonban a tárgyalt szempontból a XVI. század magyar történetének tanulmányozása. Tudvalevően a Mohácsi vést közvetlenül megelőző korszak nemcsak politikai, hanem erkölcsi tekintetben is a legnagyobb süllyedést, hanyatlást tükrözi vissza. Akkor bár nem a sajtó, vagy valami más újkori mérték pusztított a lelki javakban, hanem a legféltelenebb önzés és pártoskodás, vallástalanság, sőt a *hazaszeretet megfogyatkozása* is, amelyek következményeként vált a mohácsi csatavesztés a nemzet katasztrófájává.

A nagy katasztrófa után azonban magábaszállt a nemzet. Fogékony lelke egyszerre megtelt a reformáció tanításaival és — amint a nemzetgyűlés főlevéltárnoka: Takács Sándor, a nagy-hírű tudós piarista tanár írja — az előző gyászos idők önzése helyébe a szeretet lép. Iskolák, templomok, nyomdák, kórházak létesülnek, a régi és az újított hit követői közötti nemes, gyűlölködéstől mentes versengésben új erőre kap a nemzeti gondolat is. Így válik a XVI. század ugyancsak Takács megállapítása szerint a legmagyarabb századdá.

Csakis ilyen előzmények után érthetjük meg Zrínyi, Losonczy, Szondy, Dobó és sok más névtelen társuk lelkes, önfeláldozó küzdelmét a török ellen. Ennek a hősiességnek a szellemét élesztik a mi lantosaink és költőink, mint pld. Tinódi Sebestyén, aki saját korának változatos eseményeiről és vitézi tetteiről szerzett énekeit a nagy urak házában lant kísérete mellett énekelte, ahonnan országszerte Lantos Sebestyénnek hívták.

Tiszteletet érdemel forró hazaszeretete és erkölcsi bátorsága is, mellyel nem szűnik meg a pártoskodó és erőszakoskodó nagyokat nemzete érdekében inteni, sőt feddeni is. Továbbá Balassi Bálint és Zrínyi a költő és hadvezér is, ez utóbbi azonban már a XVII. században. Előbbi, mint a XVIII. század végéig a legnagyobb magyar lírai költő, katonadaliban a vitézi élet kedvteléseit és lelkesedését, örömeit és szilajságát szólaltatja meg, először adva költői hangot a magyar lélek egy ősrégi vonásának.

A Magyar Országos Vitézi Rend ma is híven ápolja és tisztelettel kívánja megőrizni azokat az értékes hagyományokat, melyek az ősi magyar vitézség dicsőségét hirdetik és éppen ezen oknál fogva lehajtott fővel áldoz a magyar vitézség életrehívói-

nak, a regősöknek, úgyszintén a vitézi élet és tettek költőinek is.

Ezzel elérkeztem volna a másfél századig tartó török hódoltság időszakához Magyarországon, melyben a XVII. század elejétől fogva irodalmi és hadvezéri tevékenységével hazájára oly rendkívüli nagy hatást gyakorolt Zrínyi Miklós gróf, a szigetvári hős dédunokája élt.

Tisztáznom kell mindenekelőtt azt a kérdést, hogy a török hódoltság időszaka Magyarországon tulajdonképpen milyen volt. Ez másfél százados küzdelem időszaka volt, mely alatt a harc sohasem szünetelt s az u. n. béke a nyílt háborútól csak annyiban különbözött, hogy a harcot csak kisebb erőkkel folytatták, a foglalások, rablójáratok, harácsolások, pusztítások és gyűjtogatások csak a hódoltságra és annak legközelebbi szomszédos területeire terjedtek ki. A tulajdonképpeni Magyarország, illetőleg az erdélyi fejedelemség határa pedig nagyban azon vonallal jelezhető, mely délnyugaton Carlopagó, Nagykanizsa, Párkány, Balassagyarmat, Putnok, Ónod, Sarkad, Váralja (Dévától nyugatra a Maros völgyben) Lúgos, Mehádia, Orsováig terjed. Tehát egy óriási nagy török ék nyúlt be az országba Buda egyidejű ellenséges birtokolása mellett.

Az ország ezen állapotában 1642. óta, vagyis 22 éves korától fogva szerepelt Zrínyi, mint író, idylliumot és éneket zengve Tasso és Marino sugallatára az egyetemes emberiről, a szerelemről, előbb Eszterházy Júliához, majd jegyeséhez Draskovich Eusebiához, aki 1646-ban felesége is lett. Zrínyi azonban csakhamar érezte, hogy ő inkább a vitézségnek, mint a szerelemnek a megéneklésére hivatott. Sokkal inkább szereti a nagy gondolatokat, a történeti részletezést, mint amennyire az a szerelmi énekek jellegével megegyezik.

Az ő muzsikája nem annyira a játszi és dallamos húrokat pengeti, mint inkább a hangosabb verseket, melyeket nagy okok készítenek lantjára. Ekként írja meg tehát 1645-46. telén nagy eposzát „A szigeti veszedelem” címmel, mellyel a nemzeti génius a világirodalom remekeinek magaslatára emelkedett. Célja ennek, hogy a bünbeesett magyarság megtérésével a haragvó Istent kiengesztelje, az országot a pogány iga alól a kereszténység dicsőségére felszabadíttassa s eképp Isten a törököt, haragja veszszejét eltörje.

Ez az eszme azonban nem kizáróan Zrínyi eszméje, benne inkább a nemzet lelke nyilatkozik meg. Ugyanis a XVI. században az általános büntudat, az erkölcsi megújulás szükségének és a nemzeti felemelkedés vágyának érzete ezt a nagy eszmét annyira belevitte a nemzet lelkébe, hogy az országos rendek már az 1542-iki törvények 2. cikkelyében végzésileg jelentik ki, miképp a magyar nemzetet haragjában büneiért veri a megbántott Isten. Mivel pedig Zrínyi halála és a maroknyi magyarság vértanasága nem egyszerű vitézi tett, hanem nemzeti váltság, e

művét a magyar nemességnek azért ajánlja, hogy azt egyesítse, a nagy és szent háborúra lelkesítse; mert felfogása szerint a felszabadítás egyedül csak a magyar nemzet kötelessége, hogy önállóságát megtarthassa. Maga volt, aki a török igát okozta; maga legyen, aki azt összetöri — *nemzeti hadvezér alatt nemzeti hadsereggel.*”

Mikor Várad 1660-ban elesik, ennek a nemzeti csapásnak közvetlen hatása alatt megírja a „Ne bántsd a magyart” vagy a „Török áfium elleni orvosság”-ot, mely 1661. végén vagy 1662. elején jelent meg. Ez a műve részben politikai szöveget, részben katonai emlékirat, de leginkább „Riadó”, a nemzet veszedelméről szíve mélyében meggyőződve lévő hazafi vészkiáltása az, melyben a nemzetet a magyar hadügy irányában immár másfél századon át tanúsított *közönyéből* felrázni igyekszik. E közöny a hadügyek, a katonai dolgok iránt nemhogy megszűnt volna, sőt még nagyobb lett, mivel a bécsi kormánynak érdekében állott az, hogy a magyar — múltját elfeledve — harcias tulajdonát levetkezze s a vezető szerepet a németnek engedje át. Ez a közöny I. Lipót idejében már oly magas fokra hágott, hogy azt Zrínyi ékesszólása sem volt képes megtörni.

Szembeszökő hasonlatosság a múlt és a jelen között, csak-hogy más formában.

Ezekután igen érdekes Zrínyi véleménye a magyar nemességről és a magyar katonaságról. Az a főnemesség, amely a mohácsi vész után pártküzdelmekben emésztette fel erejét, a XVII. században sem vált jobbá, ők a haza érdekeivel, boldogságával nem törődtek. A köznemesség látva ezt a „jó” példát, időközben szintén elfajult, s miután a török a határon befelé folyton terjeszkedett, az ott levő nemességet is kiszorította lassanként birtokaiból, ez a katonai szolgálatra ezentúl csak kenyérkeresetből — miként most is, a „katonai napszámok” — vállalkozott. Ezek szerint a magyar hadsereg ilyen lezüllött nemesekből, pórok, várjobbágyokból, a császári hadseregből elbocsátott vagy elcsapott zsoldosokból állott. Könnyen elképzelhetjük ezeknek a szellemében és fegyelmében megnyilvánuló *harcértéket*, melyről Zrínyi többek között így ír:

Míg az mi militáris disciplinánk in flora volt, téliek voltak a históriák a mi magyar nemzetünknek dicsőségével, teli a világ azoknak emiégezetivei és Európának egy szegelete sincs, aki az mi eleinkről becsülettel ne szólna.

De meg kell vallanunk, hogy mi mostani magyarok olyan messze estünk a régiektől, hogy ha eljönnének mostan másvilágról azok a mi vitéz eleink, sem mi őket, sem ők minket meg nem ismernének. Csúfsági lettünk a nemzetnek és magunknak, ellenségünknek pedig, valahonnan jön reánk, prédájává. Miért? A vitézségnek disciplinája meg nem tartásáért, a részzeiségért,

a tunyaságért, az egymásgyűlölésért és ezer ilyen vétünkért.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A XVII. századbeli magyar népre joggal mért ezen ostor-csapások hatása alatt szálljunk pár pillanatra magunkba és akkor tárgyilagos ítélettel lehetetlen meg nem állapítanunk, hogy ezen vétkek talán *még nyomasztóbb körülmények között ma is éppen úgy terhelnek bennünket, mint XVII. századbeli elődeinket.*

A történelem csodálatosan megismétlődik, csak az idő, a hely, a viszonyok és a szereplők mások. Még ha le is tudnók vonni, mint ahogy elméletileg valóban le tudjuk vonni a multak eseményeinek tanulságait, hiányzik azonban az a képességünk, hogy ezeket a tanulságokat a gyakorlati életbe átültessük, mert miként akkor nem volt, azonképen ma sincs „nemzet”, hiányzanak a nemzetnevelés eszközei, vagy fejletlenek, — amilyen a hadsereg, — sőt nagy fokban nélkülözzük az irodalomnak erre való célszerű nevelő hatását is, mely nélkül „a lelki egység” létrejövetelét jelen viszonyaink között elképzelni sem tudom.

Zrínyi nagy és magasztos eszményének megvalósítása t. i., hogy a magyar hazáját a török rabiga alól önerejéből felszabadítsa, melyért irt és annyit küzdött, nem rajta múlt. Vajjon kín, vagy kiken, vagy min fog múlni a felszabadulás lehetősége jelenleg? Erre a kérdésre végkövetkezéseimben fogok határozotlan és világosan felelni.

(Zrínyi a „Török áfiumon” kívül még több történelmi és katonai értekezést is irt, mint pld.:

A *Mátyás király életéről való elmélkedések*, mely történeim értekezés;

A *Vitéz hadnagy* pedig az okos és ügyes hadviselés szabályainak a gyűjteménye, melyből a megalkotandó magyar nemzeti hadsereg tisztjei tanuljanak;

A *Discursusok*, melyek kisebb katonai, történelmi vagy politikai értekezések;

Az *Aphorismák*, vagyis a hadművészetre vonatkozó tanulságos megjegyzések, melyeket a Tacitus három fő művéből vett tételekre irta. Ezekben az az általa szervezendő hadsereg tisztjeinek jó tanácsokat ad, pld. hogy a tisztnek nem elég a személyes vitézség és bátorság, hanem hogy a hadviselés tőlük okos gondoskodást, mindenek felett pedig *kiváló erkölcsi tulajdonokat* követel, mert nehéz és felelősségteljes kötelességeiknek máskülönben megfelelni nem képesek.

A „Centuriák” Zrínyi tanulmánya közben eszébe ötlött, vagy a gyakorlati hadviselés közben tapasztalt hadművészeti igazságok, rendszabályok gyűjteménye. Ez nem rendszeres munka éppen úgy, mint az Aphorismák sem.

A „Tábori kis tracta” mely befejezetlenül maradt. Minden esetre a nagy magyar nemzeti hadsereg szervezését és hadirendtartását tartalmazó munka kezdete akart lenni.

A XVII. század vége felé egészen a szatmári béke utáni időig a kurucvilág költészete hatja át a nemzet minden osztályának érzelmi világát.

Nem is csoda, hiszen évtizedeken át csatazajtól és daltól hangos az egész ország. Amíg az elbeszélő költészetnek a törökök elleni harcra és az elvesztett szabadság visszaszerzésére való buzdítás többnyire a tárgya, addig a gazdagabb lírai költészetnek inkább a bajok, szerencsétlenség, fogság a leggazdagabb forrása, melyet a nemzet lelke a trencsényi csata után, Rákóczy szerencsecsillagának elhomályosulásakor a szomorú jövő feletti kétségbeesésében érez.

A napóleoni háborúk idején különösen a Berzsenyi költészete ragadja magával a nemzetet, melynek jövője biztosítékát egyedül a *vitészség fellendülésében* látta a költő.

Szinte önként kínálkozik az akkori és a jelenlegi kor összehasonlítása egymással, amidőn a költő lángoló hévvel hirdeti az elfajult nemzedéknek a pusztulást és amikor a nemzet végső akaratának letéteményese, a hadsereg kiegészítése is oly annyira hasonlatosak egymáshoz. Azt hiszem igen közel járok a valósághoz, mikor állítom, hogy a nemzet hadseregével e korokban sokkal jobban össze volt forrva éppen az irodalom hatása alatt, mint ma.

Kétségtelen, hogy a 19. század húszas éveiben Magyarország újjászületésének megindítója az irodalom volt. Az is tagadhatatlan azonban, hogy a francia forradalom szelleme és az azt követő napóleoni háborúk a nemzeti öntudat felkeltésében hatásukat mindazon országokban éreztették, melyek népei e háborúkban résztvettek. Nálunk az 1821. és 22-iki katonaaállítási és adószedési rendelet miatt, melyekkel a bécsi kormány halálos csapást szánt alkotmányunkra, buzdult a nemzet általános ellenállásra.

A hazafias költészet soha nagyobb virágzásban nem volt, mint ez időtáj t. Költőink (Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Czuczor, Bajza, Kölcsey, Garay) a régi nagyság lelkesítő képeivel izgattak, emlékeztetve kötelességeire a nemzetet az ősi vérrel szerzett és védelmezett haza iránt. Ebben az időben lépett fel Széchenyi, akinek két szavára dobbant meg a nemzet lelke); az egyik az volt, hogy *van jövője*, a másik: hogy *jövője a maga kezében* van. Az Ő lánglelkében született — írja Beöthy — mint a nemzeti erő kifejtésének és érvényesítésének feltétele, az a teljes, a hon minden polgárát magában foglaló nemzet, melynek közös munkája szerezte vissza méltó helyünket a világ népei között; közös ereje és áldozatkészsége védelmezte jogainkat a szabadságharc csatáterein.

Ingatlan a meggyőződésem, hogy az a fiatal huszárcapitány az 1813. okt. 16. és 17. évi vívott lipcsei csatában sokat látott és még többet tapasztalt. Látta mindenekelőtt egy halálra ítélt

nemzetnek megsemmisítése után alig hét évvel történt feltámadását nemzeti erejének t. i. a *legszorosabb összetartás* tudatának és a *kötelességérzet* legmagasabb fokra emelésének útján« Meggyőződhetett arról, hogy a német szívekben századokon át nagyra nevelt *kötelesség* eszméje, továbbá Kant erkölcsi elveinek a fiatal-ság nevelésében érvényesítése milyen hatalmas eredményeket idézett elő. A lángoló hazaszeretetet, a rendületlen kötelességérzetet és a szigorú felelősségérzetet, — melyek az Ő egész egyéniségét jellemezték — akarta nemzetének lelkébe is belecsepegtetni, nem utánozva a német példát, hanem a mi nemzeti jellemünk szerint alkalmazta azt, mikor fajától mindenek előtt a komoly magába-szállást, a hiúságokról lemondást és az önzetlen, kemény napi munkát követelte.

Íme a századok szívós és következetes munkája folytán a nemzetté nevelés szilárd útján haladó Poroszország önérzetes és igazságos bosszúja az erkölcsi újjászületés jegyében!

A hatalmas nemzeti munka, mely Poroszország legjobb-jainak összetartása és törekvése útján létesült, a hadsereg szédítő sikereiben nyilvánult meg legjobban.

A hazai viszonyok Széchenyit bár más útra kényszerítik, azonban erkölcsi eszméi, melyekkel a nemzet erőit nemesíteni, erényeit egészen új, eddig nem is ismert módon kifejleszteni akarta, főként Petőfi költészetének segítségével oly hazafias nemzedéket nevelnek, amelyből később megalakult hadsereg a magyar szabadságharc legszebb diadalait aratja.

Amit tehát Poroszország hét év alatt végzett el, ugyanannak elérésére Széchenyinek — közvetve bár — húsz esztendőre volt szüksége a . . . magyar parlaggal.

Nekünk azonban a multat csak annyiban szabad felhasználnunk, amennyiben az a jövő építésének alkalmas eszköze. Nekünk az élet szekerén arccal a menetirányban kell ülnünk, hogy a betartandó út és az élőkbe tornyosuló akadályok felől idejekorán tájékozódhassunk. Nekünk a multak tanulságait nemcsak meg kell látnunk, hanem azokat a megváltozott viszonyokhoz képest alkalmazni is kell tudnunk. Ma minden kérdésben a történeti Magyarország visszaállítása legfontosabb szempontjának kell irányító és döntő befolyással lennie mindaddig, míg célunkat elértük. Ez a magas célkitűzés a nemzetnevelés terén is új utak betartására kötelez. Valami egészen kivételes s — hozzáfűzhetném még, úgy szólván — átmeneti állapotban vagyunk. Kivételes esetekben pedig nem lehet szabványos recipékkel dolgozni, hacsak a fürdővízzel együtt a gyermeket ki nem akarjuk önteni, világosabban szólva, *alkotmányosan tönkremenni* nem akarunk. Az élet nem jelszavak, sőt nem is eszmék, hanem erők küzdelme, amelyben a gyengébb mindig elbukik akármennyire is van igaza, így volt ez mindég és belátható időn belül így is marad mindenféle paktum és népszövetség ellenére is, mert örök béke csak a

temetőben van. Mindebből pedig az következik, hogy az emberileg megállapítható igazság csak igénytelen dolgokban van, azonban minél nagyobb érdekek forognak kockán, annál inkább dönt azokban az erő és a hatalom. Egy négy és fél évig tartó háború és az azt követő u. n. forradalmak szinte kimeríthetlen tanulság készlete áll rendelkezésünkre előbb emiatt magas célunk követésénél. Hogyan áll tehát ebben a kérdésben a hadsereg az irodalommal szemben?

A nemzet az ő önállóságának régóta áhítozott jelképét, az ő hadseregét igen magas áron váltotta meg. Csonkaságához mért olyan védelmi szervet kapott, mely korlátolt célú feladatainak megoldására is alig képes, ha mindig csak annak *technikai felszerelését* tartjuk szem előtt, az emberi fő- és jellem kiművelésével ellenben keveset törődünk. Pedig a feltámadási erőt önmagunkban hordjuk. A nagy háború tanulságai erre utalnak bennünket. E tanulságok mutatják meg nekünk az irányt, melyben a nemzeti hivatását betölteni akaró és feladata magaslatán álló hadseregek fejlődni kell. Mivel pedig ennek a fejlődésnek az útja a nemzeti felemelkedés feltételeinek érvényesítésével azonos, következésképpen az eszközöknek is — lényegileg legalább — ugyanazoknak kell lenniök. Most találkozunk tehát a hadsereg a nemzetnevelés leghatalmasabb eszközével, az irodalommal.

Sajnos, csonka Hazánkban, a féktelen szabadság vagyis a Szabadosság emez eldorádójában az irodalomnak valóban nemzetnevelő hatásával bizony kevesen, annak nemzet sorvasztó hatásával ellenben még most is annál többen foglalkoznak. Ha igaz az, hogy Angliában minden szabad, a mi megtiltva nincs, Németországban ellenben minden meg van tiltva, a mi nem szabad, akkor Magyarországon még az is szabad, ami meg van tiltva.

Hogy tobzódhatna másként, főleg — sajnos — az ifjúság körében az érzéket csiklandozó ponyva irodalom? Hol van még a sajtó, színház, főleg pedig a moziknak „Minél több élvezetet” jelszó mellett kifejtett züllesztő hatása?

Hogy lehetséges eltérni azt, hogy „Csak felnőtteknek” szóló vagy az u. n. „Sláger” díszítő jelzöt Budapesten kiérdemelt, keresztény (tyény) világnézetet semmiképpen sem szolgáló, ellenkezően azt csak aláásni törekvő színdarabok adassanak elő? Az Est, Világ, Népszava, Pesti Napló, Magyarország, Színházi Lapok stb. *tekintély és fegyelemromboló* munkájáról a Nemzetgyűlésen is esett ismételt szó, azonban sajnos — nem a kívánatos eredménnyel.

Ugyan mibe különbözik ettől a nagy háborúban ellenségeink részéről végzett propaganda tevékenység, vagyis a valóság leplezése, a lelkek megmérgezése, mely végeredményben a hadjárat elvesztését és így bukásunkat is okozta?

Az „erkölcsromlás” fogalmának határát józan, egyszerűen gondolkodó ésszel nehéz lévén meghatározni, kétes esetekben a

keresztény erkölcsöket nem ismerő, körmönfont észjárás a „megengedett” cselekvési szabadság elvén mindig felfelé kerekíti le említett fogalom értelmét. Ilyenkor mindig a sajtószabadság — helyesebben sajtó szabadosság — elveibe kapaszkodva, tűnődnek okoskodnak ahelyett, hogy egyszerűen betiltanák az ilyen darab előadását.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Felszabadulásunknak késői lehetősége egyedül *gyámoltalanságunkon* fog múlni.

Hogy is írta csak meg Berzsenyi? „Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha elvész, Róma megdől és rabigába görnyed.”

És valóban, eddig még minden nemzet elpusztulását a kultúra hazug színeiben pompázó szabadosság (a kritika nélkül gondolkodó egyén részére célzatosan összeállított féligazságok, a tudomány mezébe burkolt hazug elméletek) továbbá a kötelességérzést és tekintélytiszteletet aláásó, erkölestelen életfelfogás előzte meg. A kiélt, elpuhult nemzetnek nyakára lépett az élet-erőtől duzzadó nyers hódító s egy nemzet eltűnt a történelem színpadáról.

Nagyszerű hatással van a hadsereg szellemére az irredenta irodalom, mely nem enged feledni és éleszti a nemes bosszú tűzét az élethez való jogunk eltiprásával szemben.

Ennek jelesebb képviselői Végvári (Reményik Sándor), Szathmáry István, Kozma Andor, Lampérth Géza, Sajó Sándor, Szilágyi István, Baloghné Berde Mária stb.

Sokszor hallani azt a felfogást, hogy a történeti Magyarországot kultúrával kell és fogjuk is visszaszerezni. Én azt hiszem, hogy ha ezt az álláspontunkat elszakadt testvéreinknek megüzennők, azok egyszerűen kétségbe esnének, mert nem tudnák egyedüli hő vágyuk teljesedésének *idejét bevárni*.

Tessék elhinni, hogy az idő *ellenünk* dolgozik.

Előbbi felfogásnak a helyességét csak abban az esetben osztom, ha a valódi, tehát az erkölcsi kultúrát a jó példa és az irodalom segítségével a hadseregbe, helyesebben a nemzetbe bele is csepegtetjük, hogy az — miként már említettem, minőségileg minél jobb legyen.

Mint érdekes statisztikai adatokat célszerűnek vélem még felemlíteni, hogy amíg 1924-ben Franciaországban 6000 kötet jobbra pornografikus munka, Angliában 16,000 kötet detektív regény stb. jelentek meg, addig Németországban 36,000 kötet, leginkább tudományos dolgozatot adtak ki.

Mindenesetre jellemző adatok e három nemzet szellemére nézve!

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Méltóztassanak elhinni, hogy honvédségünk tisztikara teljesen tisztában van a hadseregnek a nemzetnévelés terén kijáró

azon feladataival, melyeknél fogva azt a keresztény (tyén) hit elveken felépülő kötelességérzet és tekintélytiszteleten alapuló szellemmel, továbbá hazaszereteten és meggyőződéssel felépülő fegyelemmel kell telítenie, hogy hivatása magasztán álljon.

Ha ezen hazafias szándékát a kívánatos mértékben eddig megvalósítani nem tudta, ez két okon multu. m. a zsoldos hadseregbe jelentkezőknek elégtelenségük mellett általában erkölcsileg és szellemileg nem kifogástalan voltán, továbbá a nemzetnek a hadsereg, illetőleg a hadügy iránt viseltető — módjuk csak ki — *közönyén*, közelebbről pedig az irodalomnak főleg a hazafias és erkölcsi nevelés terén érzett fogyatékos támogatásán. Én ezt a hadsereg iránt még most is tapasztalt tartózkodó álláspontra vezetem vissza, mely viszont a kedvetlenség nyomasztó hatását váltja ki a tisztikar lelkéből. Pedig a hadsereg a polgár és katona között válaszfalat nem ismerő nemzet rokonszenve és szeretetéből szívja magába azokat a hatalmas életerőket, melyek munkájának és törekvéseinek lendületet adnak.

Kétségtelen, hogy am. kir. honvédség rendkívüli feladatok megoldása előtt áll. A hadsereg sikeres működése pedig megköveteli, hogy a nemzet minden egyes tagja legalább érdeklődéssel és megértéssel kíséresse annak hazafias munkáját; a tisztikar részéről pedig, hogy az nem kizáróan csak a *katonai irodalmat* ismerje, hanem a *nagy cél keretében* a vele *rokon tudományágakat is összehangolni tudja*, hogy ilyen módon minden irányban tisztán látva, a jelenségeket helyesen megítélve magatartásával példaadóan hathasson.

A kölcsönös és együttérző szeretetnek megszilárdítása tehát az a cél, mely felé ez az előadás is csak egy közelgő lépés. Vajha visszhangra találna az a hazafias keblekben s megkezdődne az irodalomnak ecsetelt szellemben óhajtott beható munkája a hadsereg, tehát a nemzetnek üdvére és dicsőségére!

Irodalom: A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése Beöthy Zsolt, gróf Zrínyi Miklós a költő és hadvezér hadtudományi munkái Rónai Horváth Jenő, Gróf Széchenyi István válogatott munkáinak bevezetése Beöthy Zsolt, Magyar remekírók Székely Károly. A hadsereg és nemzet nevelés dr Imre Sándor Militarizmus — pacifizmus Zsilinszky Endre, Nagy dr. a nemzetgyűlés levéltárának igazgatója rendelkezésre bocsátott jegyzetei.

AZ IRODALOM HATÁSA A HADSEREGRE.

Tagadhatatlan, hogy a magyar népben — szándékosan nem használom a „nemzet” szót, mert ehhez még sok feltételnek a teljesítése szükséges — igen sok értékes jellemvonás és tulajdonság van, de — mint minden más népben — sok rokonszenvetlen és kevésbé értékes is. Azonban a nemes érték nagyobb bennünk, mint a salak, mert különben annyi vész és vihar ellenére nem tudtuk volna magunkat a történelem színpadán ezer esztendőn keresztül fentartani. Megmondotta azt már Zrínyi Miklós a hadvezér és a költő is, hogy „egy nemzetnél sem vagyunk alávalóbbak”, habozás nélkül mintegy számot akarván tenni arról, mikép azt, amire más nemzet képes, mi is el tudjuk érni, sőt még különbeket is. Az volt azonban a nagy baj, hogy értékes tulajdonságainkat mindig csak a *szükség* vetette felszínre. A bennünk lakozó őserőnek az elemi kitörése volt az, melynek az elpusztulással szemben *önkéntelenül* is érvényesülnie kellett. Az tehát mindig akkor nyilatkozott meg, mikor a baj már kikényszerítette. Természetes, hogy a kérdést ilyen állapotban harc nélkül megoldani már nem lehetett.

Céltudatos nemzetnevelésről tehát nálunk sohasem lehetett szó. A bennünk lakozó értékeket következetesen sohasem tudtuk kiművelni. Hiányzott bennünk a *kitartás*, a *szorgalom* és a *rendszeresség*, melyek segítségével más népek kisebb értékeket is nagyobbakká fejlesztettek, mint amilyenekkel mi rendelkezünk. Ezek, az összetartozóságban rejlő óriási erők felhasználása mellett nagyszerűen értettek a céljukat elérni segítő eszközök kiválasztásához. Az irodalom mindenkor hatásosan támogatta törekvésükben. Igaz, voltak nálunk is időszakok, mikor népünk minden keserűségét, bánatát irodalmában sirta ki, sőt reménységét is abban élesztette, azonban — újból hangsúlyozom — *mindig csak a szükség idején*. Mihelyt ez elmúlt, többnyire elnémult a lant is.

Csodálatos, de úgy van, hogy nálunk a szükség mellett jnég a *rokonszenvnek* is — sokszor talán túlzott mértékben — jutott szerepe az eseményekre hatásában, azok kialakulásában.

Természetes, hogy ez a rokonszenvmegnyilvánulás mindig

akkor jelentkezett, mikor jellemünk és képességeinkkel összeegyeztethető feladatok megoldása előtt állottunk, amikor önként éreztük, hogy vállalkozásunkat *siker* is fogja koronázni. Amikor tehát rokonszenvünket előlegeztük valamihez, akkor régi dicsőségünk újraeledt fényében *önbizalmunk* is előtérbe nyomult. Így volt ez a világháborúban is. A szükség felkeltette harcierények felébresztették bennünk az önbizalmat és *ez a kettő együtt* csodákat műveit.

A trianoni u. n. békeszerződésnek a hadseregre vonatkozó része azonban a magyar háborús lélek helyes ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Nem engedi meg a *harci erények* ébrentartását, minél fogva *önbizalmunkat* is el akarja altatni. Pedig ezekre *most* van legnagyobb szükségünk, mikor a számbeli túlerőt a minőségbeli *összehasonlíthatatlan jobbal* kell pótolnunk. Hogyan érhetjük el ezt *nemzetnevelés* szempontjából? Az irodalomnak kétségen kívül nagy szerepe van e téren, mert evvel tudunk hatni mindenkire. Ne tulajdonítsunk *túlzott jelentőséget* a technikának. Jegyezzük meg jól, hogy nincsen nagyobb erő a magyar szívben lakozó *önbizalomnál*, mert ez a *cselekvés energiáját* is egyesíti önmagában. Bensőnk, azaz szívünk és lelkünk kiművelése terén szabadkezünk van. Azt semmiféle békeparancs sem kötheti meg. Ezt a belső szabadságot kell tehát minden eszközzel okosan kihasználnunk. *Itt jutna döntő és hálás szerep az irodalomnak.*

A közelmúltak tanulságai alapján azt kell hinnem, sőt meg vagyok a felől győződve, hogy a harci erényeket semmiféle békeparancscsal sem lehet kiölni egy nemzetből. Azt bizonyos hadseregellenes befolyásokkal el lehet ugyan ideig-óráig szunnyasztani, de kiirtani nem lehet, különösen, ha az egy nép jellemének alapvonása. A szükség, miként említettem, talán sohasem volt nagyobb, mint ma. Így hát a talaj soha hálásabban sem lehetne az irodalom működésére előkészítve, mint ma, ha a hadsereg iránti rokonszenv megvolna. Egyesek részéről kétségtelenül fennáll az, azonban korántsem általában. Ebben pedig óriási bajok rejhetnek, mert ha valamikor jogosult volt az az állítás, hogy aki nincs mellettünk, az ellenünk van, akkor ennek igazsága ma fokozott mértékben áll fenn. Hiszen ma a lelkiértékek rombolása, — bár furfangosabb eszközökkel, mint régen — de éppen olyan mértékben folyik. Már pedig jegyezzük meg, hogy a hadseregnek a lelkiértéke, mely a szellemében és fegyelmében nyilvánul meg, annak a legnagyobb erőssége.

Nem a harcratüzelést értem én ezalatt, mert hiszen ki gondolhat komolyan ma háborúra, hanem igenis érezze az az elhagyott hadsereg a nemzet rokonszenvét *lekicsinyelt és agyonócsárolt munkájában és törekvéseiben.* Kimondhatatlan erő rejlik a szeretetnek irányú megnyilatkozásában, ha t. i. érzem és tudom, hogy engem nemcsak mint szükséges rosszat tartanak fenn, hanem, mint a nemzeti erő és akarat végső letéteményesét

szeretettel, ragaszkodással, bizalommal és reménységgel vesznek körül, Micsoda hatalmas ösztönző erő rejlik e magatartásban!

És mindent látunk, csak éppen ezt nem. Ebben a szerencsétlen országban soha nagyobb fényűzés a *pénztelesség jegyében* nem folyt, mint ma; — talán soha a törvény paragrafusaiba ütköző annyi és olyan cselekmény nem fordult elő, mint ma; talán soha annyi báránybőrbe bujt farkas nem jár közöttünk, mint ma; talán soha sem süllyedtünk még annyira az érzéki gyönyörök ernyesztő mámorába, mint jelenleg és talán az is igaz, hogy az életet sem utáltuk meg annyira, mint napjainkban.

Oh itt egy nagyszabású, tervszerű nemzetrontó munka folyik. Ne mondja azt nekem senki, hogy ezen jelenségek csak az általános helyzetnek természetes velejárói, én azonban hozzáteszem, hogy az a keresztény világnézet és erkölcsökön alapuló magas emberi értékek lejárataához vezető út, melyen a kószolóból ismert új világ rémképei vetik előre árnyékaikat.

Soha az irodalomnak hálásabb feladata nem volt a *lelki egységesülés*, vagyis *nemzetté nevelés* szolgálatában, mint a mai viszonyaink között. Gondoljuk meg, hogy ifjúságunkról, tehát nemzetünk jövőjéről van szó. Ezt kell nekünk mindenképpen megmentenünk. Ezt a jogunkat semmiféle trianoni erőszak tőlünk el nem rabolhatja. Elrablásának eltérése életünkről való lemondással volna egyenértékű.

Meg kell vívniunk azt a láthatatlan harcot a keresztény hitünkéből merített becsületünk, az abba vetett reménységünk és a hazafias szívünk vérébe mártott toll fegyvereivel. A nemzet segítségére siető irodalom közvetve annak hadseregére is visszahat. Bár drága áron, de még is teljesült a *nemzetnek régóta áhított álma*, bizonyítsa be tehát szeretetével, hogy önállóságának ez a magasra szabott feltétele nagy érték számára, melyet megtartani, sőt a lehetőségig fejleszteni becsületbeli kötelessége!

Nem kételkedem afelett, hogy az irodalom hatalmas támogatásával mellénk áll abban a nehéz munkában, mellyel hadseregünk legnagyobb erősségét, t. i. annak a keresztény becsületen és a hazaszereteten alapuló szellemét, továbbá a tekintélytiszteleten és a meggyőződésen felépülő fegyelmét akarjuk az elképzelhető magas fokra emelni. Félisteni teljesítményeket, melyek reánk várnak, csak ekkép fogunk elérni.

Nemzeti és önfentartási küzdelmeinkből a nemzeti irodalom sem hiányozhatik. Ne áltassuk magunkat hiu reményekkel, ha rabok lenni nem akarunk. A lélek előkészítése hosszú folyamatos, céltudatos és következetes munka. Mennél kevésbé van még a „magyar parlag” felszántva és bevetve, annál nagyobb összefogó erőre van szükség.

Hogy mást ne említsek, nem a *szerelmi tételeknek* kell ma az irodalomban *időszerűeknek* lenni, hanem *belső megerősödésünket, a lelki többtermelést előidéző feladatoknak.* Akinek ez

unalmas, annak tévedését meg kell magyarázni. *Gondolkodás, érzés és akaratbeli egységet kell az irodalom útján teremteni.*

Az irodalomnak kell a nemzet és a hadsereg *szűrőjének* lennie, mely a rájuk hátrányos és veszélyes *felfogást* vagy *körzömbösíti*, vagy *kidobja* magából oda, ahova való, a *semmiségbe*.

Így tölti be az *irodalom a nemzetté nevelés* nagy feladatában a ma reá váró különösen fontos hivatást, a hadseregre nézve, mint a nemzetnevelés egyik igen fontos szervében pedig azt a támogató, igen hálás szerepet, melyért annak erőssége és dicsőséges jövője fogja magasztalni mindazokat, akik érte izzó hazafias lélekkel, önzetlenül áldoztak és fáradoztak.

ACÉLOS „TEMPÓ”.

Igen! Az ütem kissé lassú, miként a konzervatív magyar lélek elhatározása is késedelmes. Kétkedve fogad minden újítást, amíg ez bizalmát ki nem érdemelte. Mivel pedig az újítás az egész nemzetnek szól, annak *közmegértéssel* kell találkoznia, mielőtt gyakorlati végrehajtására sor kerülne. Közmegértés tehát a lényeg és az éppen a nehéz. Nemzetünk érzés és gondolkodás tekintetében nem egyöntetű. A műveltségbeli különbségek igen eltérők, miért is azoknak közös nevezőre hozatala igen lassan halad. A műveltségben igen magas fokon állóknak nagyon mélyre kell hajolniuk, hogy az elhagyottakat elérjék és felemeljék. A legtöbb azonban nem szeret hajlongani. Ezek azok, akik a tudományt *öncélnak* tekintik és csak a ködös magasságokban érzik jól magukat. Ezek még látás útján sincsenek a földön járókkal összeköttetésben. A közmegértés hiánya innen ered. A köd azonban lassanként oszladozni kezd. Az igazság napfénye terjed. A jobb belátás felülkerekedik és jó hatását éreztetni kezdi. A Haza sorsa feletti komoly aggodalom sugározza ki azt a jobb belátást azok lelkéből, akik érzik ebben a kezdeményező erőt és ennek honmentő jelentőségét.

A világosság azonban nem egyformán terjed, miként a megértő nagy szívek és lelkek elhelyezkedése sem egyforma. Van azonban a magyarnak egy távolba látó és érző képessége, ez a *becsvágy*. Ezt csak fel kell kelteni benne és akkor nem tűri, hogy valaki utolérje vagy főképp megelőzze. Azt tartja, hogy mit más tud, miért ne tudja ő is! A magyar virtus élő ereje lüktet vérében, mikor első akar lenni, mikor olyant akar véghezvinni, amilyent más eddig még nem teremtett.

Magyar Leventék! Ma olyan időket élünk, mikor az *ilyen törekvéseknek* van meg az *egyedüli létjogosultságuk*. Kevesen vagyunk és éppen ezért többszörösen több erőt kell termelnünk, hogy azokat hasznos energiává változtathassuk a nemzetépítés és megerősítés nagyszerű munkájában. *Élniakarásunknak ez a legfényesebb bizonyítéka*. Mi azonban nem csak élni akarunk, hanem *nemzeti hivatásunkat* is be akarjuk tölteni, amelyet az isteni rendelés jelölt ki számunkra. Ez több az élniakarásnál. Ez

titkos isteni erők útján való haladás, melyhez emberi képességeink teljes kibontakozása szükséges. Azt hogy a Gondviselés hivatásunkkal milyen célt szolgál, előttünk örök rejtély marad. Egy azonban bizonyos, hogy *sok hibánk ellenére is fenn akar tartani*, mert *erényeink száma mégis csak nagyobb*.

Magyar Leventék! Bizonyítsátok be, hogy isteni küldetésünkhöz méltók vagyunk. Ti vagytok az írás szava szerint „a világ világossága”, a magyar „föld sava” és a nemzet szép reményei, kiktől ez hatalmas feladataihoz mért teljesítményeket is vár.

A lélek és a test kiművelése terén diktáljatok tehát *kitarással ékesített acélos „tempó”-t*, mely minden „szalmaláng” eleméletet pozdorjává zúz.

RAJONGÓ ELSZÁNTSÁG.

A rajongás (fanatizmus) mindig nagy eredményeknek az előkészítője. De tulajdonképpen mit is értünk mi ez alatt? A rajongás semmi egyéb, mint meggyőződésig fokozott lelkesedés, vagy a lelkesedésig felemelt meggyőződés, mely nem nyugszik addig, míg akaratát tette nem váltja. Ehez nemcsak keresi az alkalmat, hanem azt elő is készíti csak azért, hogy ki is használhassa. Neki tehát minden áron *eredmény* kell, nemcsak előkészítés, hanem kikényszerítés árán is. Az elszántság mintegy kiegészítője a rajongásnak, mely azt jelenti, hogy az eredményért mindenre képes, még életét is kész feláldozni.

Vajjon nem kellene-e nekünk a testnevelés terén is *ilyen akaratérővel* dolgoznunk? A közönyt, a meg nem értést egyedül az ilyen tiszteletreméltó törekvésekkel ellensúlyozhatjuk. Ámde a szokásszerűség előítélete sokkal nagyobb, hogy sem a rajongó elszántság vas akaratát rajta mindjárt erőt vehetne. Kísérletezik tehát, miként mentesíthetné magát a szokatlan kötelezettségek alól. Hasztalan. Mindez csak elodázását jelenti az akarat diadalának.

A testnevelés ügye csonkaországszerte ma ilyen állapotban van. A tudatos elszántság erős akaratát lassanként sorra megtöri a többnyire mesterségesen emelt akadályokat. Nemcsak a „Levente” egyesületek szaporodnak, hanem az azokban folyó munka is mind komolyabbá válik. Említett egyesületek megalakulása és működése körül ez ídőszerint a közönytől a rajongásig terjedő akarat minden változatát észlelhetjük. Oh *egy nemzet átalakulása máról holnapra nem történhetik meg.* Az több ható erőnek az eredője, melyek egyszer *szórványosan*, máskor már-már *közömbösített formában* jelentkeznek. Még mindig folyik ám erkölcsroiolás, ha másként nem, hát a szenvedőlegességgel. Ily esetben csak nemlegesén lehet bizonyítani.

A tudatos akaratnak a rajongó elszántságig fokozása az egyedüli mód, mely nemcsak megtöri a szenvedőlegességet, hanem a testnevelés révén magas céljainak megfelelően átalakítja a nemzetet.

Ma csak egy, testben és lélekben átalakult nemzettel, mely a *rajongó elszántság* bélyegét viseli magán, lehet nagy célokat kitűzni és azokat elérni.

A testnevelés is egyik alkalmas eszköze ennek a rajongó elszántságnak.

MI IS OTT LESZÜNK!...

Gyakran halljuk ezt a kevésbé meggondolt módon tett kijelentést különösen azok részéről, akik magukat túlbecsülik, ellenségeiket pedig lebecsülik. Hiszen igen szép az, mikor nagyon bízom magamban, különösen pedig, mikor tények támogatják ezen meggyőződésemet; sőt minden tettünknek ösztönző ereje, kiindulópontja és a végrehajtásban megnyilvánuló erélye *önbizalmunk* kell, hogy legyen. Azonban *ennek* is mindinkább *nagyobb követelményeket* kell önmagunk iránt támasztani. Ennek is lépést kell a fejlődéssel tartani és nem szabad Ripp módjára átaludni az esztendőket. Ne az legyen a mérvadó, hogy mások mit tesznek, vagy mit nem tesznek, hanem hogy a helyzet józan és tárgyilagos mérlegelése szerint én mit tartok szükségesnek, Ennél pedig jobb, ha kissé *szigorúbb* mértéket alkalmazok, mint enyhét, mely önmegelégedésre ösztönöz és pihenésre csábit.

Mindezek előrebocsátása után különösnek kell hangzani fenti, inkább az éretlen „virtus”-ra, mint a való belső értékekre támaszkodó kijelentésnek. Azt ugyanis a közelmúlt nagy háború tapasztalásaiból tudjuk, hogy sokan, akik bizony elmenetelük tanubizonyságaképpen a mellüket verték, ott, hol a dicsőség mellett a *halált* is osztogatták, nehezen, vagy éppen sehogyssem voltak feltalálhatók. Viszont mások, akik nem voltak hangosak, annál *szenvedélyesebben teljesítették kötelességüket* hazájuk és fajuk iránt.

Az is „Levente” kötelesség tehát, hogy szilárd önbizalommal *készüljek* elő a jövőre. Ez pedig semmi egyébből nem áll, mint az *erőnek és az akaratnak* a tapasztalások alapján leendő *iskolázásából és kipróbálásából*. A nemzetnek ekkor lesz meg az a félelmetes *belső értéke*, melyet a legtökéletesebb és legpusztítóbb technikai vívmány is *uralni kényszerül*. Hiszen *ennek hatása mindig az ember belső értékétől függ*.

Az emberi gondolkodásban és cselekvésben önként megnyilvánuló *tehetetlenségi erőt* magával ragadó *példával legyőzni* tehát ugyancsak „Levente” kötelesség. Ezért nehéz a lejtőn megállni. A „Levente” egyesületek ifjúságában felhalmozódó *belső erő* tehát ne csak gátja legyen a további süllyedésnek, hanem az újbóli felemelkedés előidézőjének is kell lennie.

Ha *ez az erő* biztat, akkor nemcsak elhiszem, hogy mindnyájan ott leszünk, hanem *azt a célt is el fogjuk érni, amiért ott leszünk.*

Nem az a lényeges tehát, hogy „ott leszünk”, hanem, hogy minden elpusztító szándékkal szemben lelkileg és testileg *felkészülve* legyünk ott. Mivel pedig élni jogunk van, életünket minden ellenséggel szemben megvédelmezni *elemi kötelességünk.*

Leventék! gondolatok mindig *ébredtartott önbizalommal* erre!

A NÉPAKARAT FORMÁLÁSA.

Az 1925. év júliusában a svájci tornászszövetség nagy sportünnepélyt rendezett Genfben, a nemzetek szövetségének székhelyén. Erről a *La Suisse* genfi újság azt írja, hogy „az összes, eddig tartott hasonló felvonulások között ez az izzó hazaszeretettől áthatott volt a legszebb, legmagasztosabb és a legtiszteletreméltóbb. Még sohasem nyilvánult meg a nemzeti erő ily hatalmasan. 22,000 emberfőnyi hazafiakból álló hadsereg. 10 km. hosszú menet. Egész Genf visszhangzott a lelkesedéstől. Méltóság, erős fegyelem; kb. 100.000 néző. Több, mint két órán keresztül tartó diadalmenet az előkelőségek előtt. Az egész csodálatot keltő és felejthetetlen volt mindenkire nézve stb. stb.”

Mikor leszünk mi ott, ahol a tömegtestnevelés terén jelenleg Svájc van? Egy *szabad* nép és egy *rabigába döntött nemzeti* Egy nép, amely vágyai megvalósításán mindentől és mindenkitől függetlenül dolgozhat és egy nemzet, amely egy igazságtalan u. n. „békeszerződés” szikláihoz van láncolva. Igen ám, de az erőt, az akaratot, az erkölcsöt, a szellemet, az eszményt, a tudást és az ezeken alapuló törekvéseket nem lehet leláncolni. Voltunk mi már máskor is rabok, megvan tehát a tapasztalásunk is *ahhoz*, hogy miként lehetünk ismét szabadok. Ha ez csak „Trianon”-tól függne, akkor bizonyára soha. Azonban a *szellemiek* és *erkölcsiek* terén csak *önmagunktól* és a *magyarok Istenétől* függünk. Azokat az erőket tehát, melyek szabadokká tesznek bennünket, nem a fegyveres hatalomban, hanem *életakaratusunkban* és minden, ezen legegységesebb jogon felépülő *törekvésünkben* és *munkánkban* kell keresnünk. Ezen törekvések kezdeményezője, lendítő je és sikereinek betetőzője a *testnevelés*. Ezt az élniakarást, ezeket a törekvéseket kell tehát a mi ifjúságunk mind a két nemében nagyra nevelnünk. Lehet-e a testnevelésnek magasztosabb, korszerűbb célja? Csak meg kell azt alaposan érteni és hazafiasán át kell azt érezni. Ezen a téren vagyunk mi még kissé lemaradva. Minden reményem megvan azonban *ahhoz*, hogy az elmulasztottakat mielőbb pótolni fogjuk. És ha ezek előrebocsátása után azt kérdezné valaki tőlem, hogy mikor leszünk a tömegtestnevelés terén ott, ahol jelenleg Svájc van, azt felelném, hogy *nemsokára*.

Mert ismerem fajom erényeit és hibáit. Előbbiek túlsúlyban vannak utóbbiak felett. Különben hogy maradhattunk volna meg annyi vész és vihar után ezer esztendőn keresztül?

Minden okom megvan tehát fajom életerejébe vetett törhetetlen bizalomra és reménységre. Ezt a derék magyar fajt csak *öntudatra* kell ébreszteni. Dicsőséges történeti múltja hatalmas erőforrás és biztos irányjelző. Ekkép nevelődik benne a népakarat *egészséges közszellemmé* és *összetartásra intő fegyelemmé*, mely tízezreket vonultat majd fel díszmenetben és milliókat buzdít a Haza iránti odaadó hűség és kötelesség fokozottabb kifejtésére. Az lesz csakugyan feledhetetlen kép!

Ez tehát a magyar jövő távlata. Kishitűség, kétségbeesés számúzve vannak abból. Egyedül az önbizalom és remény él abban a népakarat formálása szerint. Ez pedig egyedül önmagunktól függ!

„MAGYAR” TESTNEVELÉS.

Mindannak, ami a nemzeti sajtyszerűséget nélkülözi, a nemzeti életben létjogosultsága nincs. Az csak egy bizonyos fokig fejlődhetik, addig t. i., ameddig ez a hivatalos hatalom erejénél fogva lehetséges, nem pedig beláthatatlan magasságig, hova egyedül a nemzeti Genius szárnyaló ereje fejlesztheti.

Így vagyunk mi a testneveléssel is. Mióta nemzetünk fennáll, azóta minden küzdelmét a *nemzeti önfentartás* jegyében vívta meg. Ez a magas szempont pedig megköveteli, hogy minden eszköz, melyet a nemzeti lét érdekében alkalmazni jónak vélünk, tápláló gyökerét a nemzeti lélek mélységeibe eresse alá.

Ha valamikor, úgy ma viv ez a nemzet önfentartási küzdelmet. Trianonban halálra ítélték, mert az adott szó becsületét szentnek tartotta és ezért vérét, — igaz drágán, de pazarul — áldozta. Ez az ő megbocsáthatatlan bűne. Ezért „kell” elpusztulnia, Ki akarják a nemzet lelkéből mindazokat a magas értékeket és erényeket ölni, melyek nemzeti jellemét alkotják és a melyek ezer esztendő s létét biztosították. Van-e ennél felháborítóbb eljárás?! Nincs. És nevetségesebb? Az sincs. Láthatatlan és a leghatékonyabb erők elleni hiábavaló harc ez, mely első pillanatra vakmerőségénél fogva és tehetetlenségünk tudatában megfagyasztja ugyan a vért bennünk, hogy megdöbbenéséből mielőbb felocsúdva segélyért kiáltson *önlelkéhez*, a magyar öserő, a nemzeti Genius eme kiapadhatatlan forrásához.

Azt a nemzetet azonban, mely *segélyért önlelkéhez akar és tud folyamodni*, nem lehet elpusztítani. Az ilyen nemzetre áll az, amit a pálmáról tart a közmondás, hogy „súly alatt nő” t. i. a nagy nyomás ellenére annál inkább kell fejlődnie, erősödnie, mert megtalálta önmagát. Lelke meghallotta a hívó szót és azt tanácsolta a nemzet fiainak, hogy *edzék testüket, mellyel együtt lelkük is megedződik*. Vajjon megtilthatják ezt nekünk Trianonban? Ugyan ki parancsolhatja meg azt nekem, hogy önmagam felett miként rendelkezem? Vagy talán el lehet azt az ellenőrző bizottságot képzelni, mely az akarat, érzés és a gondolatvilágban fejti ki tevékenységét, ahol pedig egyedül *élő lelkiismeretnek* számolok be minden tettemről? Úgy-e nem?!

Íme ebbe a világba vezet el ma bennünket a testnevelés. A magyar akarat, a magyar érzés és a magyar gondolat vilá-

gába. Csodálatos világ ez. *Történelmi levegőjét a nemzeti öntudat, a szabadságszeretet, a hősi és vitézi tetteknek beláthatatlan sora, a legyőzöttek iránti nagylelkűség, az ősi nemes erények és a tiszta erkölcs lelket megújító zamatja tölti be.* Ebben a levegőben újjá kell születnie minden tespedt léleknek, a mely bennünket jelenlegi sorsunkra juttatott. Tagadhatatlan, hogy a *lélek újjászületésének leghatalmasabb eszköze* annak porsátra, a test. Ezt pedig csak az ilyen levegőben lehet valóban erőssé, ellentállóvá tenni.

Csodálatos a test és lélek kölcsönhatása egymásra. Bár egyik sem függvénye a másiknak, mindegyik a maga külön világot élén, teljesítményüket mégis lehet fokozni az egymásrahatás útján. Mert a mennyire igaz az, hogy előbb a lelket kell legyőzni, aminek eredményeként többnyire a test is összeomlik: annyira való az is, hogy egyedül az *erős lélek képes újból felemelni az embert, a nemzetet hivatása magaslatára.* Mindenekelőtt az erős akarat az, a melyet ki keli benne fejleszteni. Ezt a *hazát újból naggyá, erőssé tenni akarni:* olyan nagyarányú hazafias feladat, melyhez méltónak lenni, mely törekvéshez saját személyében az alkalmas eszközt megtalálni, kell, hogy legtisztább, legnemesebb életcélja legyen mindenkinek.

Ezt a tudatot kell a testnevelés útján nemcsak belevinnünk, lelkünkbe, hanem azt abban meg is kell szilárdítanunk. Akarjam testem edzettségét és ez az edzettség lelkemet még nagyobb teljesítményekre ösztönzi, mely végeredményében a *nemzeti felemelkedést célzó erős akarat* kuforrásává válik.

A testnevelésnek nem ugyanaz mindenütt a célja, illetőleg ez a cél a nemzeti jelleg szerint különféleképpen nyilvánul meg. Szinte lehetetlen, hogy a közelmúlt nagy eseményei se szabták meg légyen ezeket a célokat a szerint, amint azok az egyes nemzetek életére kihatással, történelmi hivatásuk betöltésére befolyással voltak. Amíg a német testnevelés alap gondolata a *faj nemesítése* és ennek révén egy *új, erős, egészséges életet élő, dolgozó nemzedék biztosítása,* addig a svájci testnevelésnek az a célja, hogy az ifjúságot értelmisége alapján az *élet küzdelmeire előkészítse.* Egyik tehát csak a meglévőt akarja biztosítani, a másik mélyen a jövőbe látva cselekszik.

És mi? *Mi csak élni akarunk,* hogy azt a nemes történelmi hivatást, melyet itt ezer esztendeje betöltöttünk, folytathassuk. *Mi, gerinces talpig férfiakat akarunk;* erős csüggedetlen lélek után vágyódunk, *mely új, szebb és jobb életre ösztönöz.*

Nekünk a testedzéssel nem a harcra való nevelés tehát a célunk, hanem az *élethez való jogunknál fogva* az a törekvésünk, hogy *ellenségeink minden elpusztító szándékával szemben győzedelmesen megálljunk.*

Ezért van szükségünk *edzett testben edzett lélekre, szilárd jellemre!* Ez a magyar testnevelésnek a célja!

JÓÉRZÉSŰEK ÖSSZETARTÁSA.

Ebben az országban *egy akarat* csak nehezen tud érvényesülni. Mindenki vezér akar lenni. Mindenkinek megvan a maga külön honboldogító véleménye és azt még szükségből sem szereti alárendelni egy másik véleményének, még Im az a másik az *arra hivatott* is. Sok időbe kerül ezen külön vélemények leszerelése, vagyis míg egy általánosan helyesnek ismert vélemény kialakul és az valóban érvényesülni is tud.

Ma pedig, mikor minden erőnket és képességeinket a nemzeti felemelkedés céljaira felajánlani mindenkinek hazafias kötelessége, hatványozottan fontos az, hogy ezek az erők nagy nemzeti céljainkkal összhangzásban nyilatkozzanak meg. Egy *egységes nemzeti közszellemnek a kialakulása ma a nemzetnek elvitázhatalan életfeltétele*. Ha ma ilyen nincs, ez bár elszomorító, azonban legkevésbé sem ok arra, hogy a jobb érzésűek össze ne fogjanak és ne fáradozzanak egy ilyen, legalább a *lényeges kérdésekben* elfoglalandó egységes felfogás létrehozatalán.

A lényeges kérdések legelsőbbike pedig a *nemzet fennmaradásának* a biztosítása. A kulcsa ennek a mindennél fontosabb kérdésnek az *ifjúság lelkében* van. Szilárd, hajlíthatatlan, erős meggyőződésű és küzdeni tudó, tehát akadályoktól vissza nem rettenthető lelkekre van szükségünk. Ilyen lelkeket nevelni, felismerni, részükre fejlődési és érvényesülési teret biztosítani a *jóérzésűek összetartásától* függ. Ezekhez a lelkekhez az iskolákban és a „Levente” egyesületekben férközhetünk.

Ne rettenjünk vissza azoktól a zilált állapotoktól, melyeket sok esetben az elhanyagolt lelkeknek eme gyűjtőhelyein találunk. Ne lankassza, ellenkezően fokozza lelkesedésünket és munkakedvünket az a tudat, hogy hazafias és lelkiismeretes buzgólkodásunk következése képen a *helyzetnek napról napra javulnia kell*.

Kétségtelen, hogy az elmulasztottakat igen nehéz pótolni. Minden attól függ, hogy az időt a *lelkek nevelése* és a *test erősítése* terén mi tartunk-e *jobban* ki, vagy ellenségeink?

Nemzetünk gazdag történelmének felemelő *tanulságai* legyenek a mi lelkünk erősségének forrásai. A jövő a múltra mutat

vissza. Ezt értsék meg a jóérzésűek, kiknek összetartása révén *jöjjön már egyszer létre az oly forrón áhított nemzeti összetartás!*

Az a „Levente” egyesület működik céljának legmegfelelőbben, amely a *nemzeti összetartás* terén mutatja fel a legszebb eredményeket.

Mindez pedig a *jóérzésűek összetartásra* intő befolyásán múlik, mely *számúzi a széthúzást és önfegyelemre tanít.*

Bizonyos határmegyéken, melyek a közönyösen tovahaladó idő végtelen pályáján az ó és az új esztendő között támadnak, célszerű egy pillanatra megállapodnunk, hogy a megtett útra visszatekintsünk. Ilyenkor azt a kérdést szoktuk önmagunkhoz intézni, hogy jól végeztük-e munkánkat és hogy az eddig szerzett tapasztalások felhasználása mellett nem lehetne-e azt még jobban is elvégezni?!

És most képzeletben egy határmenti kis községre gondolok, odaszáll a lelkem és az ott végzett munka hatása alatt szállok magamba. Előveszem a levante jelvényt, melynek „*nefelejs*” virága nem enged feledni, örökzöld fenyőága pedig a csüggedetlen *reménységet* táplálja lelkemben. A feledninemtudás és a reménység egymástól elválaszthatatlan érzések. Mind a kettőt a hazaszeretet őrtálló és termékenyítő ereje hívja életre és fejleszti ma arra a fokra, melyen annak teremtő ereje a nemzeti felemelkedés terén új utakat és módokat tud megjelölni.

Ha tehát a mérleg egyik serpenyőjébe a hazaszeretet szoros kapcsával összefűzött feledninemtudást és a kitaró reménységet dobom bele, a másik serpenyőjében ellenben ennek ellenértékét a *munka* jegyében keresem: kétlem, hogy sok helyen egyensúlyba billen-e a mérleg?!

Jól tudom, a magyar ugart egy hosszantartó szárazság után kell felszántani. Nem mindenütt egyforma a talaj, másrészt pedig az időjárás sem volt mindenütt egyforma. Így hát *különbözőnek* kell az eredménynek is lenni, még az egyenlő *jóakarattal* ellenére is! Belénk azonban a magyarok Istene egy hatalmas egyengető erőt teremtett, amelynek az a lényege, hogy ezeket a különböző eredményeket a lelkes *munkakedv* és a magyar „*virtus*”, — mely nem tűri a lemaradást — hamar kiegyenlíti, sőt túlszárnyalni is igyekszik.

Ott tehát, ahol a mérleg munkaserpenyője magasan áll, vagyis ezidőszerint még könnyű, bele kell oda még a *munkakedv* és a *virtus* nehezekeit is dobni. Ezeket azonban előbb fel kell éleszteni a lelkekben. Úgy látszik, hogy ilyen helyeken a lelkeknek ez a felébresztése nem történt még meg a kívánt ered-

ménnyel. Nincs áldozatrakész vezető. Szinte el sem tudom hinni, hogy az egyéni önzés oly könnyen *feledtet* és *remélni* már *nem tudna*. Hiszen akkor nem érdemeljük az életet!

Ezt kell tehát mindenkivel megértetni. Nézzetek csak körül. Mindenütt könnyű prédára leselkedő ellenséget láttok. És Te most is csak feledni szeretnél? Hát már bízni is elfelejtettél? A nagy leszámolás tételei annyira nyomják gyenge lelkedet? Gondold meg, hova vezet magyar véred elfajulása?! ... És én meg vagyok arról győződve, hogy megemberejed magad, a magyar *virtus* pedig kitör belőled és felveri a remény serpenyőjét az önzetlen, komoly munka segítségével az ... égit.

Többtermelést tehát a lelkiekben, mely fokozott munkára serkenti a testet is.

Ez lesz az igazi feltámadás útja!

ÖNERŐ — ÖNBIZALOM.

Azt szokták mondani, hogy ki ahogy gondolkodik, aszerint cselekszik is. Ez az állítás csak részben állhat fenn. Ugyanis a gondolkodástól a tettig még nagy az út. A gondolatnak, míg az testet ölt, a jellemnek különböző irányú behatásán kell át-
esnie. A jellemnek ez a módosító befolyása az egyén képe. Ennek a megváltoztatása a leventeegyesületeknek egyik főcélja. Ezt pedig a nemzetnek a nevelése követeli így. Miért? Mert a nemzetnek *feladatai* aszerint változnak, amint annak *életfeltételei* azt megkövetelik. Elsősorban annak a nemzedéknek kell azt megértenie, amely a *feladatok végrehajtására* hivatva lesz. Azért *reménye* a nemzetnek mindig a *fiatalsága*. Most ennek a fiatalságnak jó részét leventéknek hívjuk,

A levente képeinek igenis *másnak* kell lennie, mint az eddigi fiatalságnak, mert neki *máskép kell gondolkoznia* és főként *máskép kell cselekednie*. Az ő gondolatainak hatalmas ösztönző rugója a *fejlődés és nemesülés vágya*. Ennek az útja lelkén vezet keresztül. Erős lelke a megmutatója annak az útnak. Többet kell tehát önmagával foglalkoznia. Meg kell *önmagát* alaposan *ismernie*, hogy tudatára ébredjen *önerejének*. Csak ennek elfogulatlan ismerete alapján szabhat maga elé új célokat. Mennél nagyobb a bizalma önmagához, céljait is annál magasabbra tűzheti ki. Ebben a törekvésében még hivatásától is függetlenítheti magát oly értelemben, mely szerint *erős akaratát* beleviszi abba, hogy új, eleve nemebb színekbe lüktessen annak cselekvő ereje hivatásának minden vonatkozásában. Olyan üdítő táplálék ez, mely azután a hajszálygyökerek, vagyis az idegrendszer útján felszívódik a szervezetbe és megadja zamatját a fa gyümölcsének, a tettnek is.

Mi lehet ez a zamat jelenleg más, mint a *szébb jövő reménye*? Amint ez az egyén képét meg tudja változtatni, azonképpen kell a változásnak a nemzet arculatába is kifejeződni. *Az összeharapott ajkak és a munkáskéz együttes benyomását* kell a nemzetnek is *keltenie*, azonban *sohasem nemtelen eszközök, utak és módok felhasználása mellett*, hanem *önuralmunk s ön-erőnk* fegyelmezettsége útján,

Egyedül ez az eljárás vall arra az *önbizalomra*, mely kíméletlen eréllyel, céltudatosan halad a maga útján, tekintélyt és tiszteletet szerezve az egyénnek és a nemzetnek.

Leventék! Ilyen világot élünk most. Ti vagytok arra hivatva, hogy nemzetünk történetét írjátok. Ezt csak *alapos felkészüléssel* tehetik meg, mely *önerőtök és önbizalmatok nagyságában* tükröződik vissza.

A várakozás idején erősítsétek meg lelkeiteket a megalkuvást nem ismerő keresztény erkölcs és hit bátorító, reményt és vigaszt nyújtó igazságaival; a hon iránti hűség és áldozatkész szeretet szent érzésével.

Ez az erő fogja majd karjaitokat is erőssé tenni további önfentartási és nemzeti küzdelmeinkben.

Leventék! Hiszen ti azt úgyis tudjátok, hogy minden ahogy van, nincs jól úgy és így nem is maradhat! . . .

De az Isten csak akkor fog segíteni rajtunk, ha elsősorban mi segítünk magunkon.

KISGAZDÁK ÉS LEVENTÉK.

Van a magyar társadalomnak egy igen számottevő és hasznos rétege telve öntudattal és hazafias áldozatkészséggel: a kisközgazdász társadalom.

Van a magyar Hazának, annak ifjúságából megalakult illetőleg meg alakítandó szervezete, mely — mint a *jövő jelképe* — célul tűzte ki magának a *fennálló tételes törvény keretében*, a nemzeti felemelkedés érdekeit a legönzetlenebbül és önfeláldozóan szolgálni. Emez ifjúsági szervezetek a „Levente egyesületek”.

Vakmerő és a mellett nevetséges is volna, a kisközgazdász társadalma és a Levente egyesületek között összeférhetlenségi okokat, még inkább ellentéteket keresni. És mégis, mintha a gyakorlati életben a helyzet másképp festene. Egy bizonyos *vonakodás* észlelhető emiuttal társadalmi réteg *részéről* a testnevelés *nemzeti ügyével* szemben. Nem tudom feltételezni, hogy ennek a magatartásnak mélyebben gyökeredző okai volnának. Azt hiszem, hogy a magyar embernek a *lassú haladásra* berendezett természete és idegrendszere az az ok, mely a vonakodást, a Levente szervezetek körüli késlekedést megmagyarázza. És ebben a nehézkes természetben nem kis szerepet játszik az *önzés* és ennek ikertestvére a *közöny*. Sőt azt hiszem, hogy *éppen azért lesz nehézkes a természet is*, mert e két tulajdonság annak a kerékkötő eleme.

Önként felmerül most már az a kérdés, hogy a *testnevelés nagy nemzeti ügyével szemben* van-e hát helye az olyan magatartásnak, mely a nemzeti felemelkedés érdekeit hátráltatja? Ugyebár, nincs?! Ekkor pedig háttérbe kell szorulnia az *önzés* és a *közönynek*, hogy helyet engedjenek a hazafias áldozatkészségnek. E téren tündöklő példát mutatott a múltban a kisközgazdász felette értékes társadalmi rétege. Meg vagyok győződve, hogy a jövőben is következetes marad nagy nemzeti múltjához.

A Levente ügy támogatásának akadályául igen megvesztegető érvül szolgál az az állítás, mely szerint a kisközgazdász ügyis elég testgyakorlatot végez naponta mezei munkájával, vasárnap pedig hagyják békében, hogy pihenessen. Elismerem, hogy tavasszal és nyáron az aratás és cséplés időszakában sokat dol-

gozik és megvagyok győződve, hogy ezt a nagy elfoglaltságát az illető „Levente egyesület” vezetősége méltányolja is kiváltéppen azért, hogy az év nagyobb részében, vagyis el nem foglaltsága idején annál nagyobb odaadással szentelhesse magát a Haza jövőjét, a nemzet nagyságát célzó törekvéseknek.

De hiszen mindezt tételes törvény parancsolja.

Hát már annyira volnánk, hogy az *önzés* és a *közöny* még a törvény végrehajtásának is az útjában állhat?! Nem, ez nem lehet! *Ezt nem tudom feltételezni!*

Kisgazdák! Ne legyetek elfogultak a „Levente egyesületek” céljaival szemben. Mi első sorban *lelketeket akarjuk nevelni*, azokat szilárddá, hajlíthatatlanná akarjuk tenni minden nemzet-felforgató törekvéssel szemben. A testnevelés csak eszköze ennek a hazafias célnak. Elvégre az első sorban a *Ti érdeketeket is szolgálja, ha ez a Haza az ő történeti egészében a mienk marad.*

Éhez *józan, okos életre* van szükségünk, melyet csak a *nemzeti műveltség*, a nemzeti szilárd lélek nyújthat. Csak nézz körül és meg fogod látni, hogy *mindenütt a világon a nemzeti öntudat kifejlesztésén dolgoznak*. Hát csak Te maradnál el a nemzetek nagy versenyében?!

Gondold meg, hogy az *egyén első sorban az egészért a nemzetért, annak boldogságáért van*. És mihelyt erre a meggyőződésre jutottál, biztos vagyok benne, hogy törhetlen híve leszel a „Levente ügy”-nek is!

CSELEKVŐ HAZAFISÁG.

Nemcsak a magyar nemzet, hanem az egész emberiség jövőjére is mélyen kiható események korát éljük. Ezek az események pedig mintha a „Struggle for life”, a *létért való küzdelem jegyében folynának*. A józan okosság minden alkalmas eszközt latba vet tehát e küzdelem sikeres megvívásához. E téren egyik leg-hatalmasabb szerepet minden időben az *izzó haza és fajszereteten* alapuló *szoros összetartás* játszotta. Ez alatt mi mindenkor a *hazafiság* fogalmát értettük. Nem azt a hazafiságot azonban, mely *csak a külszinnel* éri be, hanem azt, mely a *lelkek mélyén gyökeredzik*, mely *minden gondolatában, érzésében, törekvésében és munkájában egyedül a nemzetnek üdvét és boldogságát szolgálja*. Ez a hazafiság tehát soha sem elégszik meg a meglévővel, annál kevésbé élösködik a múlt hagyományain, hanem mind-
ezt csak alapnak, közbeeső állomásnak tekinti a nemzeti jólét és boldogság nagyarányú és végleges kiépítéséhez.

Vajjon a komoly magabaszállás és a nagy elhatározások eme csendes napjaiban, a nagy böjt idején számot vetettünk-e hazafiságunknak fenti feltételek szerinti természetével? Mert mintha a közelmúlt eseményeit már elfeledtük volna!? Azok tanulságait legalább is kitorölni igyekeznénk emlékeinkből! Sok minden erre vall, amit látunk vagy hallunk és ami körülöttünk történik.

Mindez egy okkal több, hogy *életre keltsük és kifejlesszük* lelkünkben az egyedüli jogosultsággal bíró *cselekvő hazafiságot*, mely semmi körülmények között sem tűri meg, hogy *hazafias mezbe burkolt idegen eszmények kedvéért* félretolják az érvényesülés útjáról.

Magyar Leventék! Ez a *cselekedni merő*, sőt *követelődző hazafiság* a szónak nemes és tiszta értelmében, legyen a ti fiatal életeteknek biztos iránytűje. Valamikor a hazafiság mintaképeinek tekintettek bennünket a többi népek. Ma, a közelmúlt tapasztalatainak hatása alatt ez a mintakép lenni megszűntünk, sőt mi választhatnánk közülök példát.

Es mi mégse távozzunk el magunktól. *Olyan nemzet, melynek történelme a cselekvő hazafiság egész példatárát tartalmazza,*

a jövőben is magából fogja kitermelni azokat az erőket, melyek történeti hivatásának betöltésére alkalmassá teendik.

Ne elégedjete meg tehát hazafiságtok pusztá hangoztatásával Minden tetteitek haladást jelentsen számotokra e téren. Sok *mindent* egyáltalában, sokat pedig *másképpen* kell tennünk, miként az eddig történt. Mi — valljuk meg, kissé maradi természetünkből folyóan — kezdeményezni nem szeretünk, minek következtéseképen mindenki a másakra vár és így csak lassan történhetik valami. Ezt a várakozást sokan önvigasztalásul, *józan mérsékletnek* hívják.

A cselekvő hazafiság terén ma, mikor oly sok a belső ellenségünk, nincs még józan mérsékletnek sem helye! Ezek az ellenségek a türelmet és a szerénységet könnyen *gyengességnek* magyarázzák, egy szép napon pedig újra fölíbénk kerekednek.

Leventék! A böjti komoly *magábaszállás* és *nagy elhatározások* idejét éljük. Vessünk számot magunkkal való értékeink szerint és ahhoz képest szabjuk meg elhatározásainkat mindég csak *fajunk* és *hazánk izzó szeretetében azok életképességéért és jövő nagyságáért!*

A cselekvő hazafiság jegyében tehát munkára fel!

MAGYAR NŐK.

Soha sem fogom életemben az a jelenetet elfelejteni, mely a Gucevo-háton (Szerbia, 1914 szeptember 12-ről 13.-ra) leíolyt éjjeli erdei harc után a következő nap reggel tárult szemeim elé. Egy megsebzett szerb nő kuporgott halott komitácsi férje mellett, rongyaiba takarván átlótt karját, gyilkos szemeket meresztve még arra a sebesültvivőre is, aki sebét bekötözni akarta. El tudjátok azokat a keserves lelki tusákat képzelni, melyeket ennek a nőnek azon a zivataros, vak, sötét éjjelen kiállania kellett, mikor kérdéseire halott férjétől feleletet többé már nem kapott. Szerette hazáját, mert fegyverrel védte azt és szerette hitvestársát, akit a halálig elkísért.

Azután láttam, mikor az oláhok az egyik nagy magyar városba bevonultak és magyar (?) lányok virágokat szórtak útjukra. Kérem nem félreérteni. Nem általánosítok, mert hiszen ez utóbbiak többé kevésbé a más világnézetet vallók soraiból kerültek ki. Távoll legyen tőlem, hogy Dobó Katica, Szentgyörgyi Cecília, vagy Zrínyi Ilona ivadékaírók ilyesmit feltételezzek. Csak azt a nagy ellentétet akarom megállapítani, mely a különböző női típusok között valóban fennáll.

Egy életét a hazáért feláldozni kész, a halállal is dacoló *erős lélek* a hitvesi hűségnek a halálig ragaszkodó szeretetével és ezzel szemben a *szolgalelkűség* életét féltő *meghunyáskodása* a női önérzet sárbatiprott rózsáival!

Nos, melyik típus ivadékaival lehet a hazát fenntartani? Hát fér ehhez kétség? Magyar nők! Önökre óriási feladat vár a jövőben. A honleányi és hitvesi hűség magasra kitűzött céljai szabják meg ezt az áldozatkész feladatot. Az a biztató elhatározás, hogy *első sorban és mindig magyarok* lesznek, az *erős és mindenre eltökélt lélek* ragyogó bizonyossága. Mindig a női példákat, hatásokat kerestem, mert a férfi ezekhez igazodik. Ezek adják meg a hang mértékét a társaságban, a tisztelet bensőségét a személy iránt, a lovagias gondolkodást a női becsület fenségéről; számúzik a ledér divatot, bojkottálják az erkölcstelen tánctot és megvetik az idegen érdekek szolgálatában álló mételyező éneket, muzsikát és szokásokat.

A magyar női szívekből, a magyar nők egyesületeiből kell

tehát annak a *tiszta légkörnek kiáradni*, mely jobbá, hűségesebbé, hazafiasabbá, áldozatkészebbé, erősebb akaratúvá, keményebbé, — egyszóval — *jellemesebbé* teszi a férfit; ha pedig szükséges, még a haza védelmében is példát ad nekik.

Mert a haza védelmére nemcsak karddal kezünkben járhatunk elől, hanem oly utódok nevelésének példájával is, mely által a mai nemzedék bűne folytán keletkezett sorvasztó állapotból mielőbb kibontakozhatunk.

Edzett lélekre és testre a nőknek is nagy szüksége van. Ezekre kell szert tenniök a női testedző egyesületekben, hogy a magyar történelem kiváló női alakjaihoz méltók lehessenek.

Amiként igaz az, hogy a *nemzet pusztulása a női lélek elkorcsosodásával* kezdődik, azonképpen áll a tétel fordítottja is, hogy t. i. a nemzeti feltámadás útja *a női lelkekből indul ki és a megtisztult férfilelkeken át vezet az igaz élet teljes kibontakozásáig.*

Ezért valóban érdemes dolgozni, fáradni, sőt ha kell, meghalni is!

TETTEKRE KÖTELEZŐ TEKINTÉLY.

A tekintély nemcsak jutalom, hanem előleg is. Jutalom a teljesített hasznos munka fejében, ellenben előleg a rólunk még feltételezett, sőt elvárt eredmények reményében. A leventék eddigi működésükkel a *bizalom* jutalmát érdemelték ki, amelyet azok egyszersmind előlegnek is tekintenek működésükhöz a jövőben táplált nagy remény miatt.

A hosszú, fagyos közöny jégrétege, mely a magyar parlagot befödte, lassanként olvadozni kezd, az emberek kezdik észrevenni apáik bűne és az ő közönyük folytán keletkezett és fennmaradt visszasságokat, hiányokat. A napsugárnak nemcsak olvasztó hatása van, hanem éltető melegsége mellett az még világít, gyógyít is, s jótékony hatását a magyar falu minden házikójában kezdi éreztetni. Hiszen már az is nagy eredmény, hogy ha az emberek a hosszantartó és idegnyesztő szendergéssből felébrednek. Az eddig elért eredmény azonban alig több, mint a kora tavaszi nap hajnalhasadása. A „Levente” lap lelkes és buzgó munkatársainak fénycsóvái kezdik a magyar lelkeket gyújtogatni és az így kigyújtott tüzek fénye lassanként egységes világosságot áraszt szét a magyar jövő égboltjára.

Felkelőben a magyar jövő napja. Ébrednek a leventék. Ez a „nap” a leventék lelkében az ő *öntudatuk*. Hatalmas, egész világokat megmozgató, serkentő erő ez. Mindenekelőtt lelkük világát alakítja át, *termőkepesebbe* teszi azt embertársai javára és a haza üdvére. Ez az átalakító munka azonban nem folyik gyorsan. Olyan az, mint a sejtek munkája, egymásbaágazó, egymást segítő. Ha valamelyik elpusztul, akkor a többinek kell a hiányt pótolni. Ez a foltozó munka folyik most és még soká fog folyni. Sok-sok mulasztást kell pótolni. Már ez a munka is elég ahhoz, hogy tekintélyt biztosítson, mert nagyon komoly, szinte létfenntartó jellegű.

Ez a hiányokat pótló munka azonban a jövő megalapozásánál elkerülhetetlen. A tulajdonképeni alkotó munka az összes sejtek munkáraszólításával kezdődik el, vagyis, mikor minden ember *összes képességét* egyaránt kiművelni kezdi. Szinte elképzelhetetlen az az erő, mely egymást kiegészítve és megs ok-

szorozva, ilymódon életrekél. Ez a nemzeti erő a maga félelmetes nagyságában. Ne feledjük azonban, hogy minden erőt szakszerűen és rendszeresen kell fejlesztenünk, ha azt akarjuk, hogy egységesen érvényesüljön.

Szaktudás és rendszer nélkül olyan ez a nemzeti erő, mint az a lágy vas, melyben számtalan áram össze-vissza, olykor ellentétes irányban kering. Ha azonban ezt a lágy vasat megdelejezzük, az eddig összefüggés nélküli halmazat, fegyelmezett és többszörös erejű árammá változik.

A nemzeti erők delejésének a „Levente” egyesületekben kell megtörténni. Az *egységes hazafias keresztény (tyén) szellem és a lelki fegyelem az a delejes áram, melynek az erőket át kell hatnia*. Jól vigyázzunk ennek a delejnek alkalmazásánál, hogy az általa létesített erők szükség esetén az előlegképpen élvezett tekintélyünknek *megfelelő tettekben* nyilvánuljanak meg!

Es e tettekre vonatkozóan lehet-e kétségünk, ha ismét *boldogok* akarunk lenni?! Csak e csonka *Hazára* kell tekintenünk. *Az némán is eleget beszél. . .*

ÉRDEKLŐDÉS.

A közel múltban egy vidéki városban járva, mikor a levente egyesületek működése iránt érdeklődtem, erről igen jellemző felvilágosítást nyertem. Azt hallottam ugyanis, hogy míg a Sümegen megtartott levente ünnepélyen — bár az 4 klm.-re folyt le a várostól — 5000 lakos közül 3000 volt jelen, élükön a fő és alispánnal, eddig abban a városban, hol tartózkodtam, a közigazgatási hatóságok részéről *semmi érdeklődés* sem nyilvánult meg a levente ügy iránt annak *nemzeti jellegére* való minden tekintet nélkül, sőt az erre vonatkozó tételes *törvény ellenére* is.

Természetes, volt panasz arra nézve, miszerint a *törvény hiányos*, ami tehát elég ok arra, hogy tétlenkedve elaludjunk a drága időt, a leventeköteles ifjak pedig önmegelégedve markukba nevéssenek. Ósrégi városról van szó, melynek már csak történelmi hagyományai is arra kell, hogy kötelezzék az ifjúságot, miszerint azokhoz hívek maradva, szívvel, lélekkel szolgálják a *múlton felépülő nemzeti jövőt*. De mikor ez a fiatalság az ügy iránti lelkesedéstől, sőt még érdeklődéstől is mentes rossz példákat lát! . . . Az ifjúságot vezetni kell. Hát már annyira jutottunk, hogy ifjúságunk e téren sem lát jó példát?! Vajjon mit jelentsen ez a közöny, ez a fásultság a nemzet jövője iránt?! . . . Kis hitű csüggettséget vagy önbizalomhiányt, melynek reménye is kihalt a nemzet sorsának jobbrafordulása iránt?

Az ifjúság jó példát vár vezetőitől. Azok a vezetők ellenben, akik jó példaadás terén hátralékosok, *ilyeneknek nem valók*. A törvény *szellemének* kell eleget tenni. Ez pedig azt jelenti, hogy *célravezető eszközöket megtalálni éppen a vezetők feladata*. Ha más helyen megtalálták, miért ne találhatná azt meg mindenki, aki a haza sorsát valóban szíven viseli. Hiszen minden vidéknek megvan a maga sajtószerevése, mely lakosainak érzésében és gondolkodásában jut leginkább kifejezésre. Az elért eredmények eddig még mindig szentesítették az érdekükben kifejtett eszközök jogosságát. Az eredményeket nem az elvekből kell levonni tudni, hanem megfordítva t. i. az eredményekből az elveket. A törvénybe lelket kell lehelni, de *magyar nemzeti lelket*, mely hamar megtalálja érvényesülésének eszközeit és útjait.

Mily hamar eltűnnék akkor ez a maradi világ! mert tessék elhinni, hogy *ha a kor szellemét meg nem értik, ez senkinek a kedvéért sem fog megváltozni*. Nekünk kell ahhoz alkalmazkodnunk és nem megfordítva. „Nem azért virrad, mert a kakas kukorékol, hanem azért kukorékol a kakas, mert virrad”.

5000 lakosból 3000 van jelen. De jelen van a fő- és alispán is, mert az *érdeklődés* és a *közös felelősség* tudata vezérlik őket oda, hol a *nemzet jövőjének építéséhez bármily csekély mértékben hozzájárulhatnak*.

A magyart csak jó példával kell vezetni, mely előbb *érdeklődést* vált ki, majd *meggyőződést*, melynek nyomán akarat és erély jár magas céljának megvalósításában egészen a rajongásig.

Kik járjanak e téren jó példával elől? Menj el egy sümegi levente ünnepélyre, ott megtudod.

„MOVE” LEVENTÉK.

A testnevelésről szóló 1921. évi LIII. t.-cikk a magyar ifjúság minden egyes tagját részesíteni kívánja a benne rejlő, mélyen a nemzet jövőjére kiható. áldásokban. Ezt a célját a törvény olyképen véli elérhetőnek, hogy végrehajtási rendeletének értelmében az iskolába már nem járó ifjúságot 14-21 évig „Levente” egyesületekbe tömöríti, az iskolai testnevelést pedig egészségesebb alapokra fekteti. Nem céлом ez alkalommal a „Levente” testedző egyesületek közelebbi feladatait fejtegetni. Úgyis többet beszélünk és írunk, mint amennyi szükséges és célszerű, mert hiszen minden írás és beszéd ellenére az élet gyakorlati eredményei az irányadók.

Nagy bajunk nekünk az, hogy társadalmunk *nem egységes*, olyan átalakulófélben kvő, miként a nemzeté fejlődő népek társadalma. Nagyon nehéz tehát egy ilyen társadalomra egységes, annak minden tagjára egyformán kötelező és ezen tagokat egyaránt igénybevevő szabályokat alkotni. Innen ered a gyakorlati élet jelenségeinek és tapasztalásainak rácáfolása az elméleti mű hiányaira, Nem az a fontos tehát, hogy kifogástalan alkotásokat létesítsünk, hanem hogy a viszonyainknak megfelelő olyan célszerű szervezeteket alkossunk, melyek rugalmas tagozódásuknál és a népiélekhez alkalmazkodásuknál fogva nemzetnevelő céljainkat legjobban szolgálják. A már meglévő és jól bevált hasonló szervezeteket — minők a MOVE sportegyesületek — életképességüktől csak azért megfosztani, mert a nemzeti eszme és a megalkuvást nem tűrő keresztény irányzat terén kifejtett zárkózottságuknál fogva indokolatlan előítéleteket hívnak ki, sem nem üdvös, annál kevésbé célszerű. Örölnünk kellene, hogy kényszer nélkül, kizáróan a magyar népléleknek nehéz időkben ösztönyszerűen kiérzett és kisarjadzott szükséglete gyanánt olyan társadalmi egyesületeink keletkeztek, melyek a testnevelésnek magasabb nemzeti eszmények szolgálatában leendő művelését eredeti rendeltetésük alapvető elveként fogadták el. Mi sem természetesebb tehát, minthogy egy később keletkezett és ugyanolyan célokat szolgáló törvénynek *szelleme szerinti végrehajtása* az ilyen egyesülésekkel szemben bizonyos engedményeket tegyen lehetővé,

melyeknél fogva azokban még-lendületesebb hazafias szellem és tetterre vágyó készség kap lábra. És valóban, a testnevelési törvény is nyújt erre igen alkalmas módot, mikor megengedi, hogy megbízható hazafias egyesületek kebelében levente szervezetek azoknak külön osztályaként megalakulhatnak. Fontos, a kítűzött nagy cél elérése. Ezt pedig ily módon sokkal célszerűbben szolgáljuk, mint kicsinyeskedő akadékoskodásokkal, vagy még inkább féltékenykedéssel.

Ez oknál fogva illetékes körök részéről nem mérlegelés, hanem komoly elhatározás tárgyává volna teendő, hogy a MOVE testedző egyesületeknek levente osztállyal kibővítése terén a kívánatos anyagi hozzájárulás, illetve segély megadassék. Ily módon az ügy már csak azért is nagyot lendülne, mert a MOVE leventék más hasonló egyesületekben bizonyára *kiváló oktatók* gyanánt is lennének alkalmazhatók.

A megalkuvást nem tűró keresztény hazafias szellemnek ilyen *megbízható oktatók révén* leendő terjedése a hadseregnek is csak előnyül szolgálna, mert azok a meleg érdeklődés híján árván hagyott nemzeti hadseregünknek mindenképen kifogástalan elemeket toboroznának. Ilyképen lehetne azokat már most bekapcsolnunk legfőbb védelmi szervünk, a hadsereg magas céljainak szolgálatába. Ez irányban pedig különösen ma elég sokat nem tehetünk. Nem szeretném azonban, ha félreértetném. Semmi másról nincs szó, minthogy toborzott hadseregünk hazafias keresztény szempontból feltétlenül megbízható, elszánt elemekből álljon. Egyenesen kétségbeejtő az a meg nem értés, melyet az annyira áhítozott nemzeti hadseregnek külső és belső ellenségeivel szemben fennálló céljai és feladataival szemben még az u. n. műveit körök részéről is lépten-nyomon tapasztalhatunk.

Ragadjunk meg tehát minden alkalmat, hogy ifjúságunkba *lelkük és testük erősítésének szükségét* beleneveljük. *A lelki egységesülés*, vagyis a nemzetté nevelés felé hatalmas lépést tennénk ezen meggyőződés életrekeltése útján. Mindezt pedig az élni-akarás, az élethez való jogunk elemi erővel sürgeti. Nemcsak minden új szervezetnek, de a már meglévőknek is erre az erkölcsi hangnemre kell behangolva lenniök.

Azokon a területeken, hova Trianon bosszúálló keze el nem ér, kell a mi jövő boldogulásunk feltételeit is keresnünk. A helyzet nem tépelődésre és habozásra utal, hanem cselekvésre sürget. *Az idő célszerű kihasználásához mi sohasem értettünk.* A legjobb utáni keresgélés és veszekedés közben mindig elszalasztottuk azt, amit nem pótolhatunk, t. i. az időt. Csak vigyázunk, hogy most is így ne járjunk. *Nekünk nemcsak résen, hanem mindenre el is kell szánva lenniünk.* Ez a szempont pedig a viszonyokhoz alkalmazott valami célszerű *cselekvést* követel ma minden igaz hazafitól.

Valamennyi társadalmi egyesületnek ma ebben a szellem-

ben kell működni. Ahhoz, hogy a MOVE-leventéket ez a szellem hatja át, még az árnyéka sem férhet a kétségnek. Egyedül *ebben a szellemben* végzett testnevelői munkának van meg az a hatása, mely őket nevük viselésére alkalmassá és érdemessé teszi. Megérdemlik tehát, hogy hasonló elbánásban részesüljenek, mint bármely Leventeegyesület.

Az igaz hazafiság testben és lélekbeni felkészültségére, az élniakarás gondolatának és a kötelességeknek a megmaradt haza védelmének jegyében való odaadó és készséges teljesítésére készül ma minden MOVE levente. A gyakorlati élet nagy testnevelő eredményei ezt hirdetik. Ezek pedig nagy erkölcsi hajtóerők nélkül elképzelhetetlenek.

A MOVE sok helyen bizony kellően fel nem karolt szervei a testnevelés hatalmas lendítő kerekei lehetnének mindenütt, mert él bennük a hazafias öntudat és faj szeretet, melyek a haza üdvére és boldog jövőjére törekvés szilárd akaratával éltetik őket.

Vajha e szellem a Levente-egyesületekben általános lenne! Hiszem, hogy úgy van, ha nem volna, hát lesz és marad is mindenkor.

A PROTESTÁNS KATONAGYÜLEKEZETEK.

Mikor a honvédelmi miniszter úr önmagáért engem a m. kir. honvédség protestáns egyházi szervezetében főgondnokul kinevezett, nehéz feladat elé állított. Szinte különösen, legalább is szokatlanul hangzik a katona gyülekezetek szervezetének szükségessége. Miért? Hiszen eddig sem volt ilyen szervezet és a hadsereg azok nélkül is teljesítette hivatását, valószínűleg a jövőben is teljesítette volna azt. Mire való tehát ez a szervezet? Alig hiszem, hogy egy öt évig tartó világégés és u. n. forradalmak után valaki ezt a kérdést meggyőződésből kockáztathatná; legfeljebb csak akkor, ha azt az időt átaludta.

Nincs meddőbb és férfiatlanabb magatartás a sopánkodásnál, az a feletti tűnődésnél, hogy valami hogy lett volna jobb, ha az események folyását előre láttuk volna. Hiszen éppen az az igazi jellem, aki nem engedi magát az események ártól tovaragadtatni, hanem azon a területen, melyen független ura akarátának, edzi magát a sors előre nem látható meglepetéseivel szemben, — hogy semmi őt készületlenül ne találja. Ez a magatartás az egyes jelenségeknek szakadatlan mérlegelését, azok horderejének és kölcsönhatásának helyes megítélését tételezi fel. Egy alkalmat sem szabad elmulasztanunk, hogy az ilyen esetnek két irányban leendő messzemenő kihatását ne mérlegelnők még pedig a Hazára és az Egyházra nézve.

A legtöbb ember csak avval törődik, amit az ő külső érzékeivel fel tud fogni. Ezen túl, a hit világában, nem érdekli semmi. Innen van általában az egyház iránti közöny. Lélek, eszmény, szellem, gondolatról azt tartja, hogy mind függvényei a testnek, az anyagnak. Igen, korunknak ez az elanyagiasodása volt már oka minden bajnak még az u. n. „rég jó békevilág”-ban. Az anyagiasság fullasztó légkörében éltünk. Nehezen lélegzettünk és ennek okát mindég valami másban kerestük, csak abban nem, ami annak természetes előidézője volt. Hiszen a legegyszerűbbet látjuk meg és fogjuk fel mindég legkésőbb. A jelenségek titkát önmagunkban hordoztuk, mégis mindég másfelől vártuk a szabadulást. Egy szóval az erdőt nem láttuk meg a fáktól. Ebben az anyagi világban köszöntött reánk a világégés ideje.

A nagy megpróbáltatás azonban az embereket olyan képességeik szerint válogatta ki, melyeket addig nem méltányoltunk eléggé. Az az anyagi javakon túl olyan világba tekintett, olyan világból szólította elő az emberi értékeket, melyben láthatatlan és megmérhetetlen erők játszották a döntő szerepet. Az ember pedig ráeszmélt, hogy a technikai alkotások felett még tökéletesebb erők is léteznek, melyeket önmagunkban hordunk és a melyek félisteni teljesítményekben nyilvánultak meg. Ez a világ volt önmagunkban nagyon elhanyagolva. Csak az eszmélt reá, akinak lelkéből a szükség váltotta ki azt. Így bűnhődtek sokan másokért és eképp lettek azok a kötelességteljesítésben az eszmények vértanúi. Ha mindezt már előbb megláttuk és méltányoltuk volna, szilárd meggyőződésem szerint nem roppantunk volna össze. A lelkésznek azonban nem hittek, mondván, az ő hivatásához tartozik, hogy így beszéljen. Sokszor azonban más okból nem hittek, mert annyira nem beszélt a meggyőződés hangján. Így szakadt el a világ már a francia forradalom óta az evangéliumi alapoktól és rohant a szabadossággá fajult szabadelvűség karjain az anyagiasság fertőjébe. Eképp lett a két szétágazó ut közötti távolság mind nagyobb; eképp különült el a két világ egymástól és élte a maga külön életét.

A m. kir. honvédség protestánsainak messzelátó és tisztán ítélő ez idő szerinti püspöke bölcsen felfogva a helyzetet, elejét vette a protestáns katona nyáj további erkölcsi lerombolásának és képzeletbeni elszéledésének. Megszervezte a katonai gyülekezeteket, élükre egyházi katonai alkalmazottakat neveztetett ki, az egész élére pedig az ő oldala mellé egy főgondnokot, miként az a polgári egyházi szervezetekben is megvan.

Most tehát megkezdődhet az a munka, mely végeredményben az erkölcsi és szellemi erők kifejlesztését célozza a katonai hivatás szolgálatában. Meg kell gondolnunk, hogy a bennünket hiánytalan gyűrűvel körülvevett ellenségeink számbeli túlerejével szemben, csak akkor tudunk felülkerekedni, ha nemcsak fizikailag, de lélekben, azaz erkölcsileg és szellemileg is erősebbek vagyunk.

Ebben a nagy gondolatban kell a protestáns lelkeknek áthasonulniok, melyben az egyedüli helyes alapot a vallás örök-érvényű hitelvei nyújtják.

Ha a cél ismeretes, annak elérésére szolgáló eszközöket is meg fogjuk találni, csak az a fontos, hogy *legalább megfelelően* előkészített anyagot kapjunk.

Krisztus Urunk anyaszentegyházával együtt így építhetjük fel romjaiból ezt az agyongyötört Magyar Hazát is és tehetjük szabaddá, erőssé és nagygyá az idők végtelenségéig!

SZABADSÁG ÉS FEGYELEM.

Mióta nálunk ezt a két fogalmat félreértik, vagy egymás ellen kijátszák, azóta veszítjük tekintélyünket, azóta süllyed értékünk higanyoszlopa a nemzetek értékmérőjén. A szabadság alatt következetesen *szabadosságot* értünk, mivel pedig ezt a fegyelem szabályozni akarta ráfogták, hogy a *fegyelem ellensége a szabadságnak*, Milyen jól beállított tudatos megtévesztése ez még azoknak is, akik a maguk eszével gondolkodnak, mert magyar nyíltsággal és becsületességgel feltételezik, hogy a másik is eképp gondolkodik. Csodálatos, hogy történelmünkben nemzeti hibáink okozta bajok és hátrányok minden tanulság értékesítése nélkül következetesen ismétlődnek. Mennyire féltjük mi pl. „szabadságunkat”, ha egy erős akarat ennek fattyuhajtásait visszanyesni akarja. Mert mi a *szabadságot* sok esetben most is aképp fogjuk fel, hogy annak *személyünk körül* kell forognia minden tekintet nélkül arra, hogy ily módon a köznek, az egyetemességnek mennyire ártok. Egy mérséklő, szabályozó és ha kell, kényszerítő erőt tehát nem ismerek el felettem, mely „egy az egészért” elvén engem önmagamnak visszaad. Ez a hatalmas összetartó, szabályozó erő pedig a *fegyelem*. Erre olyan korlátozó tulajdonságokat fognak, mintha az az egyéniség kifejlődését meggátolni akarná; mintha az a körömszakadásig féltett emberi jogoktól fosztaná meg az egyént; mintha az vak eszközzé kívánná lesüllyeszteni az embert.

Pedig már Zrínyi Miklós a költő és a hadvezér megírta: „Nincs a szabadságnál szebb dolog, de viszont, aki az ilyen militaris disciplinát a szabadsággal ellenkező dolognak tartja, vagy bolond, vagy tunya, rossz és rest. Mert én azt vallom és assecurálom az én magyarjaimat, hogy ha jó militaris disciplinát instituálnak, semmi ez világon nem leszen, a mi az ő libertásukat jobban meg tartsa és conserválja, mint az”. Evvel pedig kimutatja Zrínyi, hogy a *valódi szabadság a katonai fegyellemmel nemhogy ellenkeznék, sőt a nemzet szabadságát mi sem oltalmazza meg jobban, mint egy jól képzett és mindenek felett jól fegyelmezett hadsereg*. Már pedig a katonai fegyelem soha sem kívánta a szolgásgot, hanem a saját akaratának, jobb meggyő-

zódésból, eredő önkéntes alárendelését a katonai előljáró akarata alá, hogy evvel az összegész java előmozdítottassék. (Rónai Horváth).

A „Wille zur Macht” filozófusa Nietzsche az ő Zaratusztrájában még tovább megy, midőn nemzetének jelleme szerint harcosaitól követeli; „A *ti* előkelőségtek legyen: *engedelmesség*. Még parancsotok is *engedelmesség* legyen ... És ha valamit szeretnétek, azt előbb parancsoltassátok meg magatoknak.”

És ha még figyelembe veszem, hogy Scharnhorst a fegyelmet a *hazaszeretet* és keresztény *becsületérzés* alapján akarta megteremteni: előttem áll tisztán a maga kietlenségében az a magyar terület, mely ebből az *összetartásra* intő legfontosabb *szempontból* annyira megmunkálatlan, kiaknázatlan.

Íme a fegyelem, melyet *nemcsak a hadseregben* hanem az *állami és magán élet minden vonatkozásában megvalósítanunk kell*. Ez a nemzeti megújulás olyan követelménye, mely nemzeti és faji *összetartásunkat* legbehatóbban szolgálja.

Vajjon a *hazaszeretet* és keresztény *becsületérzésen* alapuló *fegyelemről* fel lehet e józan ésszel tételezni, hogy az a szabadságot, jogot elnyomni akarná? Ellenkezően mindenkit *egyéni képessége szerint* válogat ki és az őt megillető helyre állítja, melyet az illető az *összeségre való tekintettel* immár *öntudatosabban* is fog betölthetni.

Ez a fegyelmezettség egy kis lemondást, önmegtartóztatást, tehát egy kis *önfegyelmet* követel tőlünk, ami pedig természetes, ha azt az egészséges elvet tartjuk szem előtt, hogy az *egyén az egészért, a nemzetért van*.

Vajha a hadseregünkben megalapozandó fegyelem a nemzet egységes felfogását is átformálná a *szabadság helyes értelmezése* tekintetében. Ez pedig azt jelentené, hogy az önzést, kapzsiságot a *keresztény becsület teljes érvényrejuttatása mellett* az őket megillető helyre szorítsuk vissza.

Az a hazafias törekvésünk, hogy az egész magyar nemzetből *legalább lélekben* egyetlen nagy hadsereget neveljünk, arra utaljon bennünket, hogy felülmúlhatatlan katonai erényeinket hadsereg hiányában minden alkalommal megszilárdítsuk és kifejlesszük. Mert jegyezzük meg jól, hogy mindaddig, míg a nemzet fiai *katonai erényekben bővelkednek, a nemzet is fejlődésben van*. Ha azonban a nemzet katonai erejét elkorhadni engedi, evvel *önmaga sírját ássa meg*. Hiszen a trianoni u. n. békeszerződés a reánk kényszerített *kis zsoldos* hadseregünkkel éppen *ezt akarja*,

Az ő és újabb korból származó népek történelmének ez az egyszerű, de félreérthetetlen és komoly tanulsága.

MILITARIZMUS.

A legtöbb ember ma nincs ennek a szónak igazi értelmével tisztában. Valami olyanféle jelentőséget szeret annak ma is tulajdonítani, mint régen. Van ennek a szónak értelmében valami az erőszakból, az ököljogból, az elkülönülésre irányuló szándékból, az előjogokat biztosítani szerető törekvésből, a gondolat megszorításából, a vak engedelmességből, a merev formaságokból stb., — szóval állam az államban lenni akarásból.

Mindegy már most, cs. és kir. hadseregnek hívták legyen azt, vagy nemzeti hadseregnek, még honvédségnek is elkeresztelhetik. Lényegileg tökéletesen mindegy, mert az is csak „hadsereg”. Felfogásunk szerint minden hadsereg egyforma, mindenik hatalmi terjeszkedési célokat követ; már pedig a magyar hadseregnek *még ma sem szabad, sőt nem is lehet* ilyen vágyakat táplálnia.

Mi gyorsan feledő, a jelennek élő és a jövővel keveset törődő nép vagyunk. Már elfelejtettük, hogy mégis csak „a hadsereggel áll, vagy bukik a nemzet”. Ha pedig ez az állítás igaz, ami felett a közel múlt tanulságai és tapasztalásai alapján vitakoznunk nem lehet, akkor a „ Militarizmus „nak ama szabadkőműves szellemben beállított, egyoldalú felfogása sem állhatja meg helyét. Hát micsoda akkor az? A militarizmus alatt ma *erkölcsi értékeket* értünk, a *nemzeti újjászületés eszméjét*, melynek jegyében a nemzet feltámadásán dolgozunk. Ez szinte hihetetlenül hangzik azok fülébe, akiknek a hadseregről megváltozhatatlan véleményük van. E véleményben az elfogultság kétségtelenül nagy szerepet játszik. Pedig a helyzet a régihez képest gyökeresen megváltozott. Azt hiszem, hogy ezt a különbséget közelebb-ről fejtegetnem valóban nem szükséges.

Hogy is mondtam csak? *A militarizmus alatt ma a nemzet feltámasztani akarását értem a nemzeti újjászületés eszméjében.* És ennek a nemzeti újjászületésnek melyek a próbakövei, illetőleg eszközei? A hazaszereteten és tekintélytiszteleten felépült *szellem*, továbbá a meggyőződésen és megalkuvást nem ismerő, kérlelhetetlen keresztény becsületérvésen alapuló *fegyelem.* A nemzeti megújhodásnak eme két pillérét mi katonák *nem egyedül*, hanem minden becsületes magyar emberrel *közösen* akarjuk a

nemzet lelkében megalapozni. Ma, miként az 1848. után is történt, a tespedés, a kicsinyhitűség, sokszor a csüggedés és a nemzeti jövő iránti bizalmatlanság sivár és meddő idejét éljük. Ebben a szellemi és erkölcsi légkörben pedig az emberek sem hinni, sem bízni nem szeretnek, nem tudnak. Af éle szenvedőleges belenyugvás a keserű sorsba vesz erőt rajtuk, mely őket Kossuth Lajosnak következő szavai iránt is érzéketlenné teszi: „a békés szervezés idején *ne emeljünk válaszfalakat a polgár és katona között*; a honvédelem a legnemesebb polgári kötelezettség. Neveljük az egész nemzetet honvéddé, tegyük a honvédelemre való képzést a nemzeti közoktatási rendszer lényeges kiegészítő részévé a falusi iskolától kezdve az egyetemig!” És Scharnhorst felfogása nem egyezik e meg ezzel, hogy t. i. „az állam minden lakója annak született védelmezője is?”

Micsoda más, egészségesebb szellem uralkodott akkor! A militarizmusnak egy *tisztultabb, hazafias szellemen* való olyan megnyilatkozása, amely magával ragadta a lelkeket. Vajha ez most csak felébreszthetné őket! Oh a lelkek ma sokkal fásultabbak. Gondolkodásukon határozottan felismerhető a hadsereg iránti rokonszenv hiánya a gyűlölt militarizmusnak oly értelemben való elképzelése folytán, miként az valamikor régen volt.

És hogyan állunk a fegyellemmel? Általában a magyart fegyelmetlen nemzetnek szeretik tartani. Pedig ezt korántsem lehet állítani. A magyar *alaptermészeténél* fogva fegyelmezett. Csakhogy nála ez a jellemtulajdonság inkább becsületérzésből fakad, az inkább személyre irányuló jóakarató behatás és a meggyőzés következése, mint a kényszerítés eredménye. Aminek a szükségéről ő meg van győződve, annak betartása körül áldozattól sem riad vissza. Leginkább a szabadságot féltik a fegyelemtől és itt a militarizmust, mint a szabadságot elnyomó eszköz szeretik emlegetni. Pedig már Zrínyi Miklós is megcáfolta ezt a XVII. század közepén a török áfium elleni orvosságban, miként én ezt a „Szabadság és fegyelem” című cikkemben már megírtam.

Hangsúlyozom, hogy Zrínyi *szabadságról*, nem pedig *szabadságról* beszél. Nálunk ma inkább utóbbiról lehet szó, melyet a fegyelem kétségen kívül *megrendszabályoz*. Talán ezért is van a militarizmusnak oly sok ellensége?!

Scharnhorst ugyan azt a fegyelmet követeli, mint Zrínyi, t. i. a megbízható lelki fegyelmet, mely a *meggyőződésen* alapszik, nem pedig a büntetéstől való *félelmen*.

Az erkölcsi megújulás eme felsorolt két kellékét t. i. a szellemet és fegyelmet ma — Kossuth, Zrínyi és Scharnhorst felfogásában — nem csak a hadseregen belül, hanem a polgári foglalkozás minden ágazatában is érvényre kellene juttatnunk. Hiszen nincs hadseregünk abban az értelemben, hogy e révén a nemzetre átalakító befolyást gyakorolhatnánk. Éz hosszantartó,

folyamatos, nehéz munka, mely következetességet és kitartást követel. A kötelességnek azt a katonás szellemét, melyet Nietzsche a „Wille zur Macht”-ban kifejezett, *mindenkinek kivétel nélkül magáévá kell tennie*. Az az egészséges közszellem, amely az élni akaró nemzetek *fenmaradásának egyedüli biztosítója és záloga*, csak ekként alakulhat ki.

Íme a *korszerű militarizmus*, mely a m. kir. honvédség szellemét átlengi. Ez ne csak *tiszteletet* ébresszen, hanem *például* is szolgáljon minden hivatásban. Így *nevelhetünk az egész nemzetből legalább lélekben egy nagy hadsereget*. Ezt egészséges életösztönünk követeli tőlünk eképp.

Hallgassunk reá, míg nem késő!

Minden perc, mely e téren *kihasználatlanul tova iramlík*, csak *ellenségeink helyzetét erősíti!*

NEMZETVÉDELEM.

Elvitázhatatlan tény, hogy a nemzet legfontosabb védelmi szerve háborúban a hadsereg. Ez a szerv pedig akkor fog hivatásának fontosságához mértén kiválóan működni, ha tagjai arra már békében előkészülnek. A trianoni u. n. békeszerződés értelmében meg vagyunk fosztva attól, hogy békében hadseregünknek még a kereteit is felállíthassuk csak azért, hogy majdan a lét vagy nemlét harcának megvívására hivatott hadseregünk feladata magaslatán ne állhasson. Ilyen körülmények között nem marad egyéb hátra, minthogy a nemzetvédelem gondolatát minden hivatásba belevigyük, sőt hivatásunkon kívül is állandóan élesztgessük az önzetlen haza és fajszeretet jegyében mindenek előtt az összetartozandóság érzetét és azokat a férfú erényeket, amelyeken mind békében, mind háborúban elérendő összes eredményeink nyugszanak.” Ezt szem előtt tartva, a milic hadsereg hazájában, Amerikában, régóta nemzetnevelési elv, miként az ifjúság már békében olyan értelemben befolyásoltassék, hogy belőle háborúban rövid időn belül jó katona válhasson.

Ebből az elvből azt olvashatjuk ki, hogy a katonai erények tulajdonképpen azonosak a polgári erényekkel, csak fontosságuk szerinti más csoportosításban, illetőleg sorrendben, továbbá *behatóbban* kell azokat művelnünk. És eme törekvésünkben önmagunk iránt annál nagyobb *fegyelmet* kell gyakorolnunk, mennél kevesebb fontosságot tulajdonítunk hivatásunkban a katonai értékkel bíró erényeknek.

Ha tekintetünk mindig a *végcélra* van irányozva, akkor tulajdonképpen minden elhatározásunk és ténykedésünk többé-kevésbé nemcsak előmozdítója, de kerékkötője is lehet annak a nagy gondolatnak, annak a nemzetmentő nagy eszmének, a multat jóvátévő ama komoly és szent törekvéseknek, mely a történeti Magyarország helyreállítását tűzte ki megvalósítandó céljául.

Jegyezzük meg jól, hogy a nemzet *hármás védőpajzsa*, mely nélkül az elpusztul, az *önfegyelem*, a »keresztény tiszta erkölcs és a *családi élet* nemes *egyszerűsége*. Olyan területek ezek, melyeken ha mindenki egyéniségét következetesen kiműveli, egy-

szersmind a leggyorsabban és legbiztosabban is előkészül a reá-
váró nagy nemzetvédelmi feladatra.

Nem elég azt tudni, hogy ha majd üt az óra, akkor én is ott leszek. Nekünk valamennyiünknek *felkészülve* kell majd ott lennünk, hogy ott *egy* eszményben, *egy* akaratban egyesülhessünk. *Ezért* kell nekünk *már most lélekben* egy nagy hadsereget alkotnunk; *ezért* kell ma ilyen értelemben magát mindenkinek *honvédnek* éreznie. Mert ha gondolatban és érzésben már most át nem hasonulunk, egész bizonyos, hogy a közös veszély tudata csak hiányosan fogja ezt a munkát bennünk elvégezni.

Mindebből pedig az következik, ennek az *egészséges* nemzeti *közszellemnek* és *közérzületnek* már most kell lassankint kialakulnia. Amilyen mértékben ez létrejön, oly arányban bizonyítja be egy nemzet is életrealitását, mely tehát semmi egyéb, mint a *leghathatósabb nemzetvédelem*.

Meglévő számba alig jöhető hadseregünknek mindent el kell tehát követnie, hogy mind a vezetők, mind pedig az egész összpéldájával öntudatot, önbizalmat varázsoljon annak minden leendő tagjába. Nekik a leglelkismeretesebben kell nagyon komoly feladataikra előkészülniök. Nekik elsősorban a történelem és önmaguk alapos tanulmányozása útján kell a magyar jövőt képzeletben kialakítaniok, hogy azután annál tervszerűbben és erélyesebben valósíthassák meg mindnyájunknak közös vágyát és reményét.

A nemzetvédelemnek ez a faja olyan munka, mely független lévén Trianontól, teljesítése egyedül csak tőlünk függ. Aki tehát hazája iránti kötelességeit komolyan fogja fel, az önként, minden kényszer nélkül tűz ki és valósít meg olyan célokat, melyek szorosan nemzetvédelmi érdekeket szolgálnak.

Vajha megértené ezt mindenki és ösztökélés nélkül örömmel teljesítené nemzetvédelmi kötelességét minden reája kiható vonatkozásban.

Ez a feltámadás útja, melyen haladni nehéz ugyan, de éppen ezért képződnek rajta olyan jellemeik, kiknek kezében a magyar sorsot féltetni nem kell, mert az csak emelkedhetik a biztos és boldog jövő felé!

NÉPIDEÁLOK.

Ha a néppel kapcsolatban akármit emlegetni hallunk, mindjárt bújtogatásra gondolunk. Szinte hozzá vagyunk szokva, helyesebben szoktatva, hogy a nép önmagától és önmagából termelni nem tud, annak valami ösztönző erőre van szüksége, hogy megnyilatkozzék. Pedig mindez nincs így. A népnek egészséges ösztöne csodálatos biztossággal érzi ki a helyzetéből önként kialakuló fejleményeket és ezekhez mindaddig szívósan ragaszkodik, míg azok be nem következnek. Természetes, hogy tárgyilagos alaposan kell ismernie helyzetét, melynek teljesen a köztudatba kell átmennie. Egyértelmű állásfoglalás, egységesen kitűzött cél csak így keletkezik. A félrevezetés mindig csak ideiglenesen éri el célját, mely azután rendszerint megtorlással jár.

Minden népnek, vagy nemzetnek az életében ismerünk ilyen ösztönszerűen kifejezésre jutó törekvéseket, melyek lassanként valóságok lettek. Ilyenek voltak: a német, az olasz egység, a francia revanche eszme, a magyar szabadság törekvések. Hát most nincsen nálunk ilyen ideál? Van, de még csak keletkezőfélben. Még nincsen meg az idő nyújtotta u. n. *történeti távlat*. Az önzés és a személyes bosszú gonosz szelleme még ott ül a lelkeken és nem engedi meg a viszonyok tárgyilagos mérlegelését. Sokkal inkább önmagukkal foglalkoznak még az emberek, mint a közösség érdekeivel. Azonban az imitt-amott észlelt jelenségek kezdik árnyékukat előrevetni. Lassankint lehiggadnak a vélemények, melyek mind tárgyilagosabbakká válva és az idővel szövetkezve, a bekövetkezendő események képét rögzítik meg a lélekben, amely felé fokozatosan törekedni hazafias kötelességnek kezdi mindenki ismerni. Így lesz nálunk lassankint „*népideál*” még a legönzőbb lélekben is a *történelmi Magyarország* visszavivása. Az idő átalakító hatásának van e kérdésben a legfontosabb szerepe. Az időt *alaposan ki kell tehát használnunk*, hogy az eszme minden lélekben megérlelődjék. Erre a csendes energia *zajtalan munkája* a legalkalmasabb eszköz. Ezt kell mindenek előtt nekünk, „szavak dagályától szédelő nemzetnek” elsajátítanunk. Hangsúlyozom azonban, *nem az ismeretszerzés* révén, hanem az *önnevelés* útján. Nagy jellemek csak ilyképp keletkeznek, akik az életet a maguk képére átalakítják.

Csak ekkor lesz tehát az *ideálból olyan valóság*, mely a tökéletesedés útján *előreviszi* nagy célja felé a nemzetet.

GŐZEKESZÁNTÁS.

A nagy háborúnak siralmas bevégezése nagy nyomorba döntötte a nemzetet. Szinte az lenne ilyenkor természetes, ha mindenki a köz javára értékesítené azokat a tanulságokat, melyek részben már jól feldolgozva rendelkezésünkre állanak, részben azonban kizáróan önmagunktól függvén, értékesítésre várnak. Az emberek azonban különféleképpen látnak. Az egyik csak önmagát látja meg és a személyével kapcsolatos eseményeket veszi észre; a másik látóköre már nagyobb, amennyiben városának, községének, tehát szűkebb hazájának érdekeit is felismeri, azok szükségleteit is meglátja, kitapasztalja; a harmadik még biztosabb távlatba tudja a látottakat beállítani, mikor a dolgokat a maguk horderejük szerinti okozati összefüggésében értékeli a nemzet jól felfogott érdeke szempontjából; a negyedik pedig az eseményeket a világ eseményeivel vonatkozásban igyekszik megérteni, oly mély távlatba helyezvén azok lényegét és okait, hogy mintegy prófétaként jósolja meg a jövő szükségképpeni kialakulását. Kétségtelen, hogy az utóbbiak vannak leginkább egy nemzet vezetésére hivatva, kiknek a lényegét biztosan felölelő áttekintésük egy határozott irány kijelölésére felette alkalmas. Mindenkinek látóképessége szerint kell elhelyezkednie a közösséget irányító munkakörben. Mi sem természetesebb, minthogy az egyesnek ilyenkor nagy önfegyelmet, önmegtartóztatást, sőt lemondást is kell gyakorolnia.

Így volna ez rendjén, ha nem *emberek* szerepelnének a nemzetek sorsának intézésében. Azonban bármilyen okosak, képzetek is azok, tagadhatatlan, hogy a tömegnek vezetésre alkalmassága ugyancsak nagy szerepet játszik a végeredmény kialakulásában. És én most tartom időszerűnek azt a kijelentést megtenni, hogy a tömegek vezetésre többnyire kevésbé alkalmasak.

Amíg általános védkötelezettségen alapuló hadseregünk volt, addig ez az ő nevelő hatását jótékonyan éreztette a nemzet hadköteles ifjaira. A nemzet ember ugarát minden évben úgy ahogy felszántottuk, vetettünk is belé, melyre azután jó és rossz idők jártak, így hát az aratás is különböző volt. A talaj megművelése azonban akkor is hiányos volt. Temérdek parlag maradt vissza. De mit

szóljunk most, mikor a nagy világegés után megmaradt csonka hazánk lakosságára Széchenyi nagy magyar parlagja fokozottabb mértékben ráillik?!

Hadseregünk — modern hadsereg az általános védkötelezettség alapján — nincs, azaz valami toborzott hadsereg volna, hova sokan „katona napszámos”-ként állanak be, hogy megélhetésüket biztosítsák. Ha azonban nagyobb kereseti lehetőségek nyílnak számára, legtöbbje már szabadulni szeretne. Scharnhorstnak azt az elvét, hogy „az állam minden lakója annak született védelmezője”, a legkevesebben értik meg, illetőleg a legkevesebben igyekeznek azt példájukkal a gyakorlati életbe olyképpen átvinni, hogy buzdításul szolgálhatnának. Mi következik mindebből? Az, hogy nemcsak a hadsereg nemzetnevelő hatását kell pótolnunk, hanem csonka hazánk *minden* talaját *egyformán* termőképesség kell tennünk. Miként a tömegtestedzés, utján a nemzet munkaképességének átlagos szintjét emelni akarjuk, azonképpen az erkölcsi és szellemi képességeknek kifejlesztése révén annak minőségi fokát is lehetőleg magasra kell fejlesztenünk. *A magyar lélek parlagon hagyott talaját kell tehát a tiszta, keresztény erkölcs gőzekéjével felszántanunk.* Ezt a mély szántást az iskolába már nem járó ifjúság lelkének szűz talaján végezzük alaposan és mielőbb, még mielőtt avatatlan és hívatlan elemek arra befolyást gyakorolhatnának. Ezt a munkát az 1921. évi LIII. t.-c. „A testnevelésről” értelmében most megalakulásban lévő „Levente” egyesületekben kell *alaposan és tudatos elszántsággal* elvégeznünk. Mert tessék elhinni, hogy *egy nemzet művelődési foka nem annyira néhány nagy szellemének az átlagon messze felülemelkedésében, mint inkább a tömeg műveltsége átlagos szintjének lehetőén magas fokra emelésében nyer kifejezést.* Semmi sem jobb befektetés, mint az eme célra fordított milliók. *A többtermelés elvét elsősorban az ifjúság lelkének megtermékenyítése utján valósítjuk meg,* mert csak az ily módon megtermékenyített lélek tud majd nemcsak a maga, hanem a közösség számára is többet termelni.

És én még egy gyakorlati útmutatást is kívánok adni ebben a fontos kérdésben, még pedig:

Bizonyára többen intézték már önmagukhoz azt a fogós kérdést, mikor a határban kocsiztak vagy lovagoltak, hogy t. i. miért vannak nálunk oly rendkívül széles (2-16 öl széles, karban nem tartott kocsutakon több, nem ritkán 20-30 kocsinyom) utak, mikor azokon naponta csak néhány kocsis jár? Azzal a naiv indokolással kívánják ezt az avatatlan előtt megérthetővé tenni, hogy az „marha hajtó út”. Sokkal inkább adok én hitelt annak a felfogásnak, mely régen — minden komolyabb ok nélkül — azt vallotta, hogy hiszen *van elég földünk*, miért ne bánjunk azzal bőkezűbben, vagyis *pazaroljunk* vele.

Véleményem szerint tehát, ha útjaink 80 százalékát (a mű-

utakat és országutakat kivéve) felényire megkeskenyítenők, óriási pénzösszeget nyernénk azok értékesítése folytán, melyeket a „Levente” egyesületek, anya-, csecsemővédelem, tüdőbeteg szanatóriumok létesítésére, közegészség javítására, népiskolák építésére stb. fordíthatnánk. De a többtermelés elvét is előbbre vinnők gyakorlatilag, amennyiben valósággal *több százezer hold kitűnő szántóföldet* nyerhetnénk.

Két legyet ütünk le tehát egy csapásra: valóban „a kecske is jóllakna, meg a káposzta is megmaradna”.

Így képelem én csonka hazánk ifjúságának lelkét megtermékenyíteni, úgyszintén ki nem használt drága földjét a többtermelés elvén értékesíteni.

Mind a két helyen végzett „*gőzeke szántás*” hatalmasan lendítené előre a nemzet sorsát és vele együtt a magyar jövőt.

Azt hiszem, érdemes e kérdés felett gondolkodni, azonban nem abban az értelemben, mely a lehetetlent látja meg először, hanem a *szükséghez viszonyítva* oly alapon, mely e kérdést elsősorban a haza érdekében *akarja és tudja is megoldani*.

AZ ÉLETERŐ ÉS ERÉLY ISKOLÁJA.

Két újság fekszik előttem, melyeknek címlapjain látható képein a német és svájci ifjúság hatalmas arányú *tömegei* szabadgyakorlatokat végeznek. Ezek a képek különböző gondolatokat és érzéseket keltettek bennem. Mi lehet ennek a tömeges test-edzésnek a célja a *svájci tornászszövetség* részéről és mi lehet a célja a *német munkások* atlétikai szövetsége részéről? Ezeknek a nemzeteknek földrajzi helyzete és az abból folyó politikai szervezetsége és céljai többé-kevésbé feleletet adnak a kérdésre. Ez a felelet mindenütt ugyanaz, t. i. az *élet küzdelmeire való elő-készítés.*

Azt hiszem, hogy senkinek sem lehet kétsége az iránt, miszerint ott, ahol ezek a küzdelmek a legnagyobbak, *az előkészületeknek is a leglelkiismeretesebben kell folyniok.* Ha pedig ez így van, nem éppen mi vagyunk-e azok, akiknek erre az *önfenntartást küzdelemre* a legalaposabban előkészülniük kell? Van-e valamely nemzetnek nagyobb jogcíme a létéért vívandó küzdelemhez? Ehhez csak van jogunk talán? Vajjon nem természetes-e az a törekvésünk, hogy minden „megengedett” eszközt fel akarunk használni életerőnk fokozására? Hiszen ha ezt nem tennők, magunktartása az öngyilkossággal volna egyenértékű. Vajjon fel lehet-e tételezni ezt egy történelmi hivatásra szánt és éppen ezért élniakaró nemzetről?

Boldog svájci nemzet, melynek elnöke, M. Musy, a svájci tornászokat a szövetségi tanács és a svájci nép nevében a keresztény műveltség értékes uralmának megőrzésére, az alkoholizmus és a tudóvész elleni harcra, az erkölcsromboló elméletek megsemmisítésére, hitre és bizalomra, észszerű, katonás és rendszeres testnevelésre, mind a munkásosztály tagjai, mind pedig a városok és falvak lakói közötti egyetértő, hasznos munkára, a közügyek vezetésében való részvételre, az engedelmességre és a hűségre, mint az *igazi hazafiasság* lényegére, a tisztességben és méltóságban való továbbélésre, a Haza védelmének fenséges feladatára, a szabadság oltalmazására, a nemes szívre, az igazi haladásra, az „egész egyért és egy az egészért” elvén ösztönözte.

És vajjon a német ipari munkás miért tömörül oly feltűnő

arányban (4.6 millió) sportegyletekbe? (Torna, atlétika, kerékpár, összesen 10.795 egyesület, míg a labdarúgásban a polgári elemekkel egy szövetségben 6247 egyesület), mert a német munkás *a testnevelés szükségességét éppen foglalkozásából* folyóan érezte ki, másrészt pedig tudjuk azt, hogy ez a nagy nép annyit *szenvedett* a világháború alatt ellenségeinek lelketlen *kiéheztetési politikája* miatt és ez mennyire aláásta egészségét. Itt tehát tulajdorképpen a leromlott egészség *ellensúlyozásáról* beszélhetünk. És mi mennyire vagyunk e téren a nagy háború utáni hetedik esztendőben? Nem megvetendő a mi munkánk sem, bármennyire lassan haladunk is. Meg kell gondolnunk, hogy *a maradiságra hajló* társadalmunk a „csak azért sem” elvén még *széttagolt* is. Egy feltétlenül helyes és célszerű eszme, vagy intézmény nálunk egymagában még korántsem elegendő ahhoz, hogy rövid idő alatt áthasson az utolsó emberig. Mi abban az irányban eszmélünk öntudatra, amely arányban fogy az egymás iránt érzett gyűlöletünk, mely annyira elvakít bennünket. Ez egyébként „keleti eredetünk” s nyugati hivatásunk” összetalálkozása, t. í. a mi sokat hangoztatott különleges helyzetünk, amelyet csak az ért meg, aki az ezeréves magyar történelmet alaposan ismeri és teljesen átérzi.

Egy biztató jelenség azonban itt is van. Ez pedig az erőteljes nekilendülés, ha felébred bennünk az *ősi erények tudata*, mely jogot tart arra, hogy a többivel legalább is egyenlőknek tartsanak, mert mi „egy nemzetnél sem vagyunk alávalóbbak!” Nagyszerű példa e téren a cserkészlet, amely nálunk nemcsak nem álmodott arányokban fejlődik, hanem a nagy kopenhágai nemzetközi cserkészversenyen a világ összes cserkészei között bizonyos tekintetben messze ki is vált.

Így lesz ez a testnevelési törvény végrehajtása körül is. Az östermeléssel foglalkozó lakosságunk, mely az összlakosságnak 70 százaléka, nehezen indul meg. Járkál, dolgozik — úgymond — eleget egész héten, neki tehát nincs szüksége az Isten által is pihenésre rendelt napon testét még további fáradtsággal szórakoztatni. Ha azonban tudatára ébred a testnevelés egészségre kiható nagyszerű befolyásának, olyan iramot diktál, melyet tartósan követni szinte lehetetlen a *cél*, t. i. *a lelki és testi erők kifejlesztésének* veszélyeztetése nélkül. Eme végletek közötti tojástanácsjárás vajjon nem egyezik-e meg keleti vérmérsékletünkkel és nyugati hivatásunk betöltésére irányuló akaratunkkal?

A tömegtestedés terén vár a MOVE-ra óriási feladat a jövőben: mely szerint az az OTT engedélyével hatalmas támogatásra siet a testnevelési törvény végrehajtóinak azzal, hogy a MOVE kötelékében működő sportegyesületek kebelében külön Leventeosztályt alakít. Az életerőnek és erénynek ez az iskolája a MOVE-ban igen hálás talajra találna, melyből nem csak egy hadsereget, hanem az államot is fenntartó hazafias *szellem* és

erkölcsi *fegyelem* bő táplálékát szívna magába az ifjú. A Levente-egyesületeknek kell a magyar társadalom *egységes gondolkozására* irányuló *erős akarat* letéteményeseinek lenniök. Ők a magyar újjászületés tisztavízű forrásai, melyek egymással összefolyva, megalkotják azt a hatalmasan sodró folyamatot, mely végighömpölyögve ezen a csonka országon, már csirájában kiölne minden bectelen és hazafiatlan mozgalmat. Vajjon Héraklés nem így cselekedett-e, mikor Augiás király istállójába az Alpheios és Péneios folyókat bevezetve, azt 10 nap alatt kitisztította?

Ebben az országban mindenekelőtt a *tiszta erkölcs* ózondús levegőjét kell megteremteni, melyben minden szép, jó, nemes és igaz szabadon fejlődhetik. Tiszta *levegő* nélkül nincs tiszta cél, nincs tiszta munka, nincs tiszta élet, anélkül pedig aligha lesz feltámadás?

Nálunk *ennek* kell a testnevelés igazi céljának lennie. A *testtel együtt lelkünket is művelnünk kell!* Ennek alapján minden sportegyesületnek *felül kellene vizsgálnia* eddigi tevékenységét és jövő programját. Elsősorban tehát a *tömegetestezés átlagos magas szintjének emelésére kellene* minden sportegyesületnek törekednie és csak azután sportkiválóságok, bajnokok nevelésére. Először meg kell a sportot általánosan kedveltetni, hogy azt eredményesen művelhessük. Magas teljesítmények sohasem egyoldalú erő kifejtéseknek az eredményei, hanem elsősorban az *erkölcsi erők* közrehatásának eredői. Az *erős akarat, a csüggedetlen kitartás* és a *fegyelmezett gondolkodás* tudatát és érzetét kell testnevelői munkánkba belevinnünk. Ennek az irányzatnak kell lüktennie a sportegyesületek minden törekvéseiben. Akkor lesznek csak valóban az *életerő és erély iskolái*, amiknek őket keletkezésükkor szánnunk kellett,

Még csak egyet. A MOVE országos atlétikai versenyeivel kapcsolatban a ceglédi MOVE Sportegyesület 25 holdas hatalmas sportterületének felszentelése is megtörtént. Kétszeres örömmel fog el engem ebből az alkalomból. Örülök, hogy egy ilyen minden sportigényt kielégítő sportteleppel többje van Csonka Hazánkban; másodsor pedig, hogy ez a sporttelep a magyarság szívében, Cegléden létesült. Ma úgy ítélem meg a helyzetet, hogy *az ország gazdagsága nem gyárainak sokaságában és földjének kövérségében rejlik, hanem a lelket és testet gyógyító és erősítő sportpályáinak nagyszámában.*

Ezt az igazságot ismerte fel Cegléd a magyar Genius útmutatása alapján, bizonyosságát adva ezzel annak, hogy a magyar lélek ösztönszerűen mindig kéri a helyes és szükséges tennivalót. És ez a vigasztaló, ez a reményfakasztó, ez a bizalomgerjesztő és erősítő a magyar jövő iránt!

A MOVE pedig folytassa csak honmentő tevékenységét a testnevelés útján tovább. Jól tudom, hogy sok gáncs, — talán

lenezés is — éri törekvései közben. Áz embert azonban nem a pénz teszi gazdaggá, hanem azok a férfias erények és erők, melyekkel felszerelve önzetlenül, egyedül a Haza sorsát szem előtt tartva, lankadatlan erővel munkálkodik annak jövőjén a *testnevelésnek, az életerő és erély eme tagadhatatlanul legjobb, legalkalmasabb iskolájának kifejlesztésével.*

ERŐVEL TELJES NEMZEDÉK.

Az erővelteljes nemzedék minden időben nagy szükségét jelent egy nemzet életében, mert az az élni, a fejlődni akarás egyedüli szilárd biztosítója, tehát a nemzeti jövő alapja. Az erővelteljes nemzedéket azonban nemcsak úgy kell elképzelni, hogy az *testileg* erős, hanem hogy az *erkölcsileg* és *szellemileg* is feladata magaslatán áll. Ez pedig azt jelenti, hogy *lelke is erős*, melynél fogva *egyéniségét* képességeihez mérten az élet minden viszonylatában érvényre tudja juttatni.

Ha már most ezek előrebocsájtása után saját viszonyaink között széttekintünk, mindent tapasztalhatunk inkább, csak azt nem, hogy itt *egyéniségekké nevelt* nemzedék élne. Négyszáz esztendő óta most kezd ébredezni bennünk általánosabban a magyar *öntudat* és a magyar *teremtő jellem ereje*. Csak most a reánk zúdult keserves próbák után kezdünk általánosabban felelősséget érezni arra a kétségtelen igazságra, hogy ha a nemzet *önálló létét* fentartani akarja, akkor *nemzeti sajátosságai* felett is szigorúan őrködni kell.

A levente egyesületekben immár csak hiányokat és mulasztásokat pótolhatunk, miként a sokáig ugaron hagyott földben is csak olyan terményt vethetünk, amelyet a nyár melege még megérlelhet. Ha már búzát nem tudunk bele vetni, legalább kukoricát termeljünk benne. Minél előrehaladottabb a kor, a lélek is annál kevésbé fogékony az élet benyomásai iránt, az annál inkább járja önálló, sokszor bizony eltévesztett útjait. Az tehát a fontos, hogy megmentjük a még megmenthetőt. Mert vannak eszmék, melyek iránt a lélek soha sem lehet érzéketlen. Az Isten, a király és a haza fogalmával a magyar léleknek örök időre össze kell házasodva lennie. Oly értékek erőforrása ez, melyek a nemzeti élet több ezer éves viharaival szemben is helytállanak.

Ezeken a tereken kell tehát a levente lelkét különösen megedzeni. Azok a nagy nemzeti feladatok, melyeknek megoldása részben a levente egyesületek ifjúságára is vár, utóbbit jelzett irányokban hatalmas próba elé fogják állítani. Ezért kell az *ifjúságot minden felforgató törekvésekkel szemben ellentállóképessé tenni*. Csak a *jelleme, önálló gondolkodása és ítélőképessége* lehet az a paizs, amellyel felvértezve minden veszéllyel szembeállhat.

Az életre, nem pedig tudásra kell őt nevelni. Ennek a követelménynek kellene irányadó szerepet játszani az iskolákban is. Mennél kevésbé jut ez itt érvényre, annál nehezebb feladatokat hárít át a leventeegyesületekre. A feladat nehéz bár, de nem megoldhatatlan. A magyar levegőnek valami különös zamatot kölcsönöz a *vallási, nemzeti és a hazafiúi érzésnek történelmileg megszentelt ereje és melegsége.* Ez a levegő az u. n. forradalmak bűzbombái után kétségen kívül megtisztult, noha még korántsem kifogástalan.

Legyenek a levente egyesületek a magyar élet szellőztető hajlékai, ahonnan lelket üdítő tiszta levegő árad szét e csonka hazában. Legyenek azok a magyar lélek megedző és öntudatra ébresztő eszközei, melyek a bűnösen elhanyagolt testtel együtt a közönybe és a sötétségbe elmerült lelket egy uj# egy *szebb életre* vezetik.

Miként erős lélek csak tiszta levegőben fejlődhetik, azonképpen szebb életet is csak egy erőveltjeljes nemzedék nyithat meg nemzete jövője számára.

A FEJÉRMEGYEI LEGÉNYEK.

Róluk főként mint *katona anyagról* akarok most megemlékezni. Ez alatt nem csak azt értem, hogy a nagy háborúban miként harcoltak, hanem az is, hogy most — szándékosan nem használom ezt a kifejezést: „békében” — miként teljesítik a katonai és polgári kötelességüket csonka hazájuk iránt.

A nagy háborúban a becsület mezején tanúsított katonai rátermettségükről a hősi emlékoszlopok és emlék táblák, továbbá az élő fejérmegyei *vitézek* beszélnek. Előbbiek szerte a megyében hirdetik a hazához való törhetetlen hűségüket, amelyet fiatal életük feláldozásával bizonyítottak be; utóbbiak pedig nemcsak fajuknak vitézi mivoltában érvényesülő *katonai kiválóságát* igazolják kétségbevonhatatlanul, hanem a békemunkában megnyilatkozó *becsületes polgári érdemeiket is*. *A kiváló katona és a derék polgár lényegében ugyanaz. Mindegyik a kötelesség-hűség jelképe.*

Aki az ellenség előtt vitéz, az polgári érdemeinek gyakorlása közben sem retten vissza az akadályoktól. Pedig ezek az akadályok sokszor nehezebbek, mert titkos ellenség, az ármány, a gonosz indulat látatlanul gördíti azokat elénk. Amíg a harctéren nyílt ellenséggel áll szemben, addig reá, a becsületes jóhiszemű polgárra ez a sötét ellenség rosszakaratuan és kárörvendve leselkedik. Ilyennel tehát megvívni is bajosabb.

A fej érmegyei legény mindig kitűnő katona volt. Kétségtelen, hogy ilyen akar a jövőben is maradni. Fényes tanújelét adja ezen érdemekben gazdag tulajdonságainak a magyar megpróbáltatás ezen súlyos napjaiban, *ami még nehezebb és még mostohább katonai viszonyaink között is*, mikor lelkének minden erejére szüksége van. És ő mindennek *ellenére* jókedvűen, megelégedetten végzi férfias szolgálatát.

A nehézség, az akadályok legyőzése mindenkor a talpig férfiuság ismertetőjele volt. Ő most is ki akar e téren tűnni. Hazája iránti kötelességeinek hű teljesítése körül csak *becsületes meggyőződésére* hallgat. Romlatlan lelke ennek a tanácsát követi. A Nagy-Magyarország iránti szeretete és áldozatkészsége sokkal nagyobb benne, mint az önzés, mellyel vádolni szeretik; látókörét,

melyet mostoha múltja oly szűkre szabott, a tiszta erkölcsi elvek alapján fejleszteni hazafias kötelességének ismeri.

Hiszen csak egy hősök emlékének leleplezésén — falun kell résztvennünk, hogy becsületes szándékáról és *hazafias jóakaratáról* meggyőződhesünk, ő többet nem tehet. Bizony mondom nektek, példát vehetne a falutól sok, igen sok város; még öskoronázó városunk is, hol ebben az irányban vajmi kevés történik. Pedig történeti múltja dicsőségesebb szerepet szánt neki a magyar jövő kialakításában.

Bár a tizenkettedik óra erősen közeledik, azért még most sem késő az irányváltoztatás. Jegyezzük meg jól, hogy egy hadsereg fentartása *sohasem tesz nélkülözhető*, amíg ember ezen a földön él és amíg lesz miért harcolni. Addig pedig oly hazafiaknak kell annak tagjainak lenniök, akiknek kipróbált hűség és áldozatkészségében a nemzet megbízhatik, ha ez mint *szabad nemzet* élni akar. Szent István királyunk, akit épen itt koronáztak meg, azért alkotott itt nemzeti *katonai* államot, mert nagyon jól tudta, hogy egy *erős központi hatalom* és egy *erős hadsereg nélkül* minden alkotása romba dől. *Keleti eredetünk* és *nyugati hivatásunk* összeegyeztetése nélkül történeti feladatainkat a múltban nem oldhattuk volna meg oly dicsőségesen. *Ezeket az ellentéteket csak egy megbízható erős hadsereggel lehetett kiegyenlíteni* és mikor az a legjobban sikerült, akkor volt itt mindenki a legboldogabb. (Szent László, Kálmán, III. Béla, Nagy Lajos és Hunyady Mátyás.)

A *kelet* és a „jól ismert” *nyugat* most is forr bennünk. Sőt talán jobban, mint valaha. Hol van az erős hadsereg? Nincs. Nem szabad. Rabok vagyunk. Íme az alkalmas idő evvel a „rakoncátlan” nemzettel végleg leszámolni. Azt hiszik? Csak próbálják meg. Van még ennek a nemzetnek sok önzetlen, áldozatkész hű fia, akik igazuk tudatában elég erősnek érzik magukat minden ellenséggel szembeszállani és velük leszámolni. Mert jól jegyezzük meg, hogy egy bekövetkező háború a *lét vagy nem lét* jegyében fog lezajlani. És jaj nekünk, ha akkor „*könnyűeknek*” taláztatunk. Ezért kell nekünk arra *lélekben mindnyájunknak*, fegyverrel ellenben — sajnos — csak a *megengedett mértékig* előkészülnünk.

Ez a tudat gyűjtse össze a valóban megbízható, becsületes hazafiakat nemzeti hadseregünk zászlói alá. Önmaga és családjá érdekében cselekszik, aki *önként* jön, mert sok mindent tanul ott, aminek hasznát veszi. A hazát már békében kell védeni tanulni. Gondoljátok meg, hogy nagy vész idején „*mindnyájunknak* el kell mennünk”, akkor pedig az, aki kiképezve nincs, csak ágyutöltelék lesz.

Hiszen *nem vagyunk* talán, sőt *nem is leszünk* annyira, hogy még a trianoni megengedett létszámot sem tudnók feltétlenül megbízható, hazafias elemekkel betöltetni!?

Szeptember közepe felé megindul újból a toborzás. Nekünk nem „katona napszámosok”-ra van szükségünk, hanem olyanokra, akik *becsülettel* és *lelkedéssel* szolgálják ezt az agyongyötört hazát. Ne csak a szegény ember jöjjön tehát, akit a megélhetése ösztönöz erre a lépésre, hanem lépjenek be a tehetősebbek is.

Ebben az értelemben minden derék magyar hazafinak kötelessége, hogy mindenkit, akiről tudja, hogy megbízható, becsületesen és hazafiasán gondolkodó ember, a hadseregbe belépésre buzdítsa.

Fejérmegyei legények! Mutassátok meg, hogy kell a Hazát önzetlenül szeretni és már most békében hogy kell azt szolgálni. Jusson eszetekbe hőseitek nagyszerű példája. Kövessétek azt. Így lesztek méltók hozzájuk!

FELTÁMADÁSI ERŐ.

Vajjon időszerű-e erről éppen karácsonykor elmélkedni, mikor az élet gondjainak a súlyát — habár csak rövid időre is — azért akarjuk letenni, hogy örüljünk? Igen. Hiszen a feltámadás sem egyéb, mint újjászületés, örülünk, hogy pihenünk és pihe-nünk, hogy magunkba szálljunk. Sokaknál ez a pihenés csak a megszabadulást jelenti a fáradtságoktól. Pedig a pihenés magába-szállásának perceiben kellene megfogamzania a távolabbi és köze-lebbi célkitűzések terveinek és kellene keresnünk az utakat és módokat azok megvalósításához. Az élet harca az anyagiakról gondoskodással még korántsem ér véget, a nehezebb harc ott kezdődik, midőn a Haza jövő boldogságáért *kell áldozatot* hoz-nunk. Az egész dicsőségében részesedés az egyestől mindenek előtt *önzetlenségeket* kivan, ez pedig a *magunk feletti* legnehezebb, de a legszebb *győzelmet* is jelenti.

Kétségtelen, hogy a betegségek lényege sem a górcső, sem a vegytan révén meg nem állapítható anyagi elváltozásokon alap-szik, melyek végső hatásaikban az egész szervezetet szétrombol-ják. Vajjon nem így állunk-e a társadalommal, a nemzettel szem-ben? Ha a nemzetet górcső alá tesszük, a legkisebb egység, amit még észreveszünk az ember, azonban az emberi lélek el-változásait, az ezek okozta nagy hatásokat, ezek bonyolult szö-vedékeit csak *erejük nyilvánulásában* ismerjük fel.

A magunkbaszállás tehát semmi egyebet nem jelent, mint *önlelkünk górcsővezését*, melyet gondolattal és ítélőképességünkkel leplezetlenül boncolgattunk. Ez pedig annál eredményesebb, men-nél elfogulatlanabbak vagyunk önmagunk iránt. Az igaz, annál nehezebb is.

Mennél többen értik ezt a műveletet *önámítás nélkül* vég-rehajtani, annál valószínűbb alapokon nyugszik a nemzet telje-sítménye és műveltsége is. Szoktatnunk kell az embereket a *magasabb szempontok meglátásához* és az *emelkedettebb érzések begyakorolásához*. Eredményes górcsővi önvizsgálat ezek nélkül nem képzelhető.

Pedig ez az első lépés az önmagunkban keresett *feltámasztási erő* megtalálásához.

A karácsony ünnepének derűs nyugalma ihlessen meg bennünket a *Krisztusban újjászületett lelkünk megismerésére!*

Méltóan ünnepelni csak akkor fogunk.

EMLÉKBESZÉD.*

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Ur!

A székesfehérvári helyőrség tisztikarának mély tisztelettől és ragaszkodó szeretettől áthatott üdvözlő és szerencse-kívánatait tolmácsolom Nagyméltóságod előtt e napon, mikor székesfehérvári püspökségének 20. évfordulóját ünnepeljük.

Amennyire Nagyméltóságod Apostoli munkálkodását ismerem — hiszen ki ne ismerné ezt a Csonka Hazában, sőt még jóval annak határán túl is — két szempontot tartok abból ezen ünnepi alkalomból kiemelendőnek, u. m.

1. azt a nagy tanulságot, melyet erős hittel és lángoló lelkű buzgósággal hirdetni soha meg nem szűnt, *t. i. az élet belső tartalmát kell keresztényebbé tennünk;*

2. hogy ezt a magas történeti hivatással bíró, jobb sorsra érdemes népet éppen ezen belsőbb, keresztényi tartalom alapján előbb *nemzetté* kell nevelnünk.

Miként Szent István királyunk egykor a pogány magyarokat a keresztény hitre térítette, az a magyar azonban eleinte természetében és jellemében, tehát lényegében továbbra is *pogány* maradt: azonképen vagyunk mi is csak külszinre, csak vízzel, de nem szentlélekkel megkeresztelt keresztények mindaddig, amíg lelkünk felett a pogány isten, a pénz, az anyagiasság hatalma uralkodik. Egyedül a mély vallásos hit képes ezt a hatalmat megtörni és ily módon az *embert emberebbé* tenni.

Ez a mély hit azonban kötelességeket ír elő nekünk, nemcsak egyházunk és egymás iránt, hanem Hazánk iránt is. Hogy teljesítsük tehát ezen kötelességeinket, ha azzal a mély hittel valóban nem rendelkezünk? Ezen kötelességeknek pedig a tudásbeli, érzelmi, és akaratú egység vagyis a *lelki egységesülés* az igazi célja, melyek egy népből valóban nemzetet formálnak.

Nagyméltóságod Apostoli életével és példájával immár egy hosszú emberöltőn keresztül munkálkodik fiatalos erővel, lankadatlan eréllyel és kitartással, ennek a két magas eszménynek a szolgálatában.

Talán soha senki nem érezte át méltóbban annak a nagy igazságnak a fontosságát és szerzett érvényt annak, mint Nagy-

*Elmondottam Nm. Prohászka Ottokár dr. megyés püspök Úrnak 20 éves püspöki évfordulója alkalmából tartott városi díszközgyűlésen.

méltóságod, hogy az emberiség legnagyobb tanítómesterei mindenkor a *szükség*, a *jó példa* és a *szereetet* voltak.

A szükség beköszöntött reánk. Nagyméltóságodnak mindenkit magával ragadó *apostoli példája és szeretettel teljes nagy lelke* tanítsanak meg bennünket továbbra is a mély hitre és kötelességeinknek egymás, Hazánk és egyházunk iránti odaadó teljesítésére.

Micsoda ez más, mint maga a boldogság a szónak nem arisztotelészi értelmében, mely a boldogságot az emberi tehetségek kifejlesztésében s öntudatos tevékenységében keresi; nem is a Kant szerinti értelmezésben, mely a természet és az emberi élet közötti harmóniát tartja annak, hanem igenis az a boldogság, mely az *isteni törvény és az emberi élet között fennálló harmóniában* jelentkezik, melyet saját lelkünkben hordunk.

Az emberiség nagy tanítója Ruskin azt mondja, hogy azok végzik a legáldásosabb munkát, akik *boldogságra* tanítják az embereket, mert minden tudomány és művészet között legnehezebb az, hogy hogyan lehet boldogan élni!

Ha ez igaz, akkor kétségen kívül Nagyméltóságod végzi a legáldásosabb munkát.

És én most csak arra kérem a Mindenható Istent, hogy árássa ki kegyelmének bőséges áldását Nagyméltóságodnak ezen munkájára még igen igen soká!

EMLÉKBESZÉD.*

Magyar Testvéreim!

Hála a magyarok Istenének, mindjobban szaporodik Csonka-Magyarországon a zarándok helyek száma. Ilyen zarándok helyet létesített Sárszentágota község is a nagy háborúban hősi halált halt fiainak emelt ezen emlékműben, amelyet ezennel leleplezek.

E nemes község lakosainak egészséges ösztöne szükség-szerűen kiérezte, hogy a Hazáért életüket feláldozó hős fiainak sokkal tartozik. Ezen tartozásait nemcsak ezzel az emlékoszloppal véli leróni, hanem mindazon *eszmények* és *példák* követésével, melyet ez az emlékoszlop kifejez, melyre ez bennünket emlékeztet és elkötelez.

Ez tehát ne csak *síri emlék* legyen, ahova a múltba tekintők a fiát, férjét, jegyesét vagy testvérét gyászoló és sirató emlékezni és vigasztalást keresni jár; ez az emlékoszlop *ébredtő is* legyen; *erőforrások megindítója*, melyeket gondosan fejlesztünk és elraktározunk, hogy félelmetes erejüket a szükséghez képest alkalmazzuk is.

Melyek hát ezek az erőforrások? Mindenekelőtt izzó *haza és fajszeretet, kötelességérzet, vitézség, hűség és fegyelmezettség*. Ezekben adtak ők nekünk példát, mi pedig szenteljük meg az ő emléküket avval, hogy példáikat megalkuvás nélkül követjük. Mert jegyezzük meg jól, hogy nagy a mi ellenségeink száma, akik a mi elpusztításunkra törnek, nekünk ellenben *jogunk van az élethez* és evvel a joggal élni akarunk és fogunk is! Ezt a tudatot *ébredse fel* és tartsa számon ez az emlékoszlop.

Ez az *igazi jövőbetekintés*, mely mindennel dacol, míglen célt nem ér.

Tulajdonképen csak két szót kellene erre az emlékműre vésni: „*Emlékezzél és dolgozzál*” Ami annyit jelent, hogy: *Ne feledd el* nemzeted balsorsát, melyet önmagad idéztél elő és *tedd jóvá* azt fáradságot nem ismerő munkával.

És most mind az idegen, mind pedig a megalázott magyar földön nyugvó sárszentágotai hősök szellemei ezt az emlékművet állandóan körülengedezve, bennünket bosszúra tüzelnek.

Az igazságos bosszú érzetének aether hullámai rezgik át a

* Elmondottam a sárszentágotai hősi emlékszobor leleplezése alkalmából.

magyar levegőt, mely szinte már fojtó kezd lenni. Mikor pedig majd ütni fog az óra, Magyar Testvérem figyelj e szoborra, halld meg a szellemek buzdító szavát és menj! . . . Mevlásd dicsőséggel fogsz visszatérni... A sátorlapkoporsóikban nyugvó sárszentágotai hősök pedig *szabad magyar földben* fogják immár csendesen tovább aludni síri álmukat! . . .

Békesség és dicsőség nekik!

EMLÉKBESZÉD.*

Kedves Magyar Testvéreim?

Debreczen egyik temetőjében alussza örök álmát a híres költő Csokonai Vitéz Mihály, akinek sirja feletti emlékoszlopán a következő felírás olvasható:

A Múzsáknak szózatja
A sírt is megrázkódtatja
S életet fuval bele . . .

Pátka község a nagy háborúban elesett 91 hős fiának kegyeletos emlékezetére ezt a szobrot emelte, melyet én ezennel leleplezek. Emelte pedig azért, hogy hős fiainak példája a község minden lakóját állandóan emlékeztesse a *Haza iránti kötelességnek a szenvedélyig fokozott teljesítésére*.

Én tehát gondolatban összeszedem sátorlapkoporsóiban nyugvó tetemeiket és közös sírba helyezem őket, a mely földe képzeletben ezt az emlékoszlopot emelem, rajta Csokonai sírfelírását a következőképpen módosítva:

Példájuknak szózatja
Sírjukat megrázkódtatja
S életet fuval bele . . .

Ebben a sírfeliratban három jellemző szó fordul elő u. m. a *példa*, a *megrázkódtatás* és az *élet*.

Mit mond a példa?

Példájuk izzó *Haza* és *faj szeretetről*, továbbá a *kötelességnek* mind halálig hű *teljesítéséről* beszél. Soha sem volt korszerűbb a hivatkozás az őpéldájukra, mint ma, mikor az életünkre törő külső és belső ellenségeinkkel szemben egyedül a mi lelkünk fellegvárában találhatunk még megbízható oltalmat.

Rosszul mondtam. Nem oltalmat keresünk mi, hanem csak erőgyűjés végett vonultunk oda *ideiglenesen* vissza azon célból, hogy ha majd megerősödünk, megkezdjük a *lét vagy nem lét feletti nagy leszámolást*.

Mit értünk a „megrázkódtatás” alatt?

Példájuk szózatának visszhangja kél az *igazságos bosszú* formájában, mely tetemre hívja az élőket kiontott fiatal magyar vérük megbosszulására. Észbontó, szinte velőig ható ez a visszhang, mely végigsüvíti a csonka országon, lehátva a sírok mélyéig, szövetségre szólítván a holtakat. . .

Elmondottam Ő Főméltóságának helyettesítése alkalmából a pátikai hősi emlékoszlop leleplezésekor.

A sírok pedig *megrendülnek*, elevenekké válnak a holtak és és szellemnyelvükön ezt a két szót suttojják.:

„Teljesítsétek kötelességeiteket!”

Oh az erkölcsi világrend törvényeinek megsértése nem maradhat megtorolatlanul. Ez a megtorlás pedig nem lehet bűn, bárminő formában következzen is az be.

Végül mit jelent az „*élet*”?

Példájuk tanulságait, a *jellemet* és az *akaratot*, vagyis a *feltámadást*. Ebben a két irányban kövessük ezen emlékoszlopra bevéselt hős ifjak példáját, akik az ő vérükkel történetet írtak, mert megmutatták a jövő fejlődésének útjait. Az ő vérük folyása legyen tehát az a vörös fonal, mely *minden munkánkon* végigvonul és végeredményben a *történeti* Magyarország visszaállításához vezet.

Mert jegyezzük meg jól, hogy a cselekvés tengelye mindég a *jellem* és az *akarat*, nem pedig az ismeret. Ez utóbbi csak támasztéka elhatározásainknak, de soha sem irányítója.

Erős a hitem, sőt meggyőződésem az, hogy mindaz, ami történt, nem ok nélkül folyt le úgy, ahogy történt. *Nekünk szükségünk van a kötelességteljesítés vértanúira*, kiket egy felsőbb hatalom jelölt ki e honmentő szerepre.

Áradjon ki ezen emlékoszlop márványába véselt nevek közül az *önfömládozó kötelességteljesítés jellem szilárdító ereje*, mely termékenyítse meg a Ti lelketeket is.

Lehet, hogy e törekvéstek közben többször fogtok a halállal farkasszemet nézni, ez a tudat azonban ne retentsen vissza Titeket, mert *az egyén az egészért, a nemzetért, annak boldogságáért van*.

Hőseink tisztelete legyen a mi legnagyobb erőforrásunk. Ezek hazajáró lelke bátorítson és vezessen bennünket nehéz balsorsunkban.

Nemzeti életünk mai tespedt időszakában az ilyen megrázó példákra van nekünk szükségünk.

Ezek hatványozzák az erőt és teszik halhatatlanná az egyént és a nemzetet!

A thermopylei hegyszorosban azt a helyet, ahol Leonidas, a hős spártai király az ő maroknyi hadával Xerxes persa király túlnyomó ereje ellenében hősi halált halt, egy egyszerű tábla jelezte a következő felírással: „Vándor állj meg egy percre és tanul meg az itt elesett hősök példájából, miként kell a Hazát szeretni és azt védelmezni!”

Ti is valahányszor elmentek ezen emlékoszlop mellett, mindég *emlékezzetek* a Haza védelmében a becsület mezején elesett hősi hozzátartozóitokra, hogy azok példájából erőt, bizalmat merítve annál nagyobb kedvvel, lelkesedéssel és erővel dolgozhatatok a sokat szenvedett szegény Hazának a feltámadásán!

EMLÉKBESZÉD.*

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Emlékezni többféle módon lehet. Vagy úgy, a hogy azt elsősorban kísérlem meg, t. i. megszólaltatom először a holtakat, hadd mondják el ők élményeiket és véleményüket, vajjon csakugyan hiábavaló volt-e részükről minden áldozat; vagy pedig csendes magányomban visszavonulva, magam elé idézem a multak eseményeit, hogy ezeknek a jelennel összehasonlítása útján üdítsem lelkemet, mintegy újból átélve a történeteket; végül pedig, hogy a nagy háború tanulságait a jelen sivár viszonyokra alkalmazva, azokkal a jövőbe, a nemzeti feltámadás mély távlatába bevilágítani próbálok.

Nehéz feladat kétségtelenül a holtak nyelvén beszélni, nem azért, mert ők *igazat* mondanak, hanem mert ezt az igazat itt *nyilvánosan kell tolmácsolnom*. Ha azt kérdezném tőlük, miért haltatok meg? Valamennyien egyértelműen azt válaszolnák, mert a Hazának a *kötelesség teljesítés vértanúira* van szüksége. Miért? Mert a magyar könnyen feled és ott folytatja, ahol ezelőtt 11 évvel abbahagyta. Ha pedig elibük állunk és önlelkükbe tekinteni kényszerítjük, hallgat a jó szóra, megembereli magát és bebizonyítja a világnak, hogy *élni akar és tud is élni!*

Így tett ő már többször a történelem tanulsága szerint és csodák csodája erősebb lett, mint volt, . . . Vajjon most is így lesz-e?! ... A feltámadás feltételei nem mindenkor egyformák. Minél nagyobb a bukás, minél mélyebben fekvő okai vannak ennek, annál nehezebb a felemelkedés is. Már pedig a lélek romlottsága idézi elő a legnagyobb bukást; annak megj. avulása több ideig tart, mint az elromlása. Építeni mindég nehezebb, mint rontani. Hazátok most $\frac{1}{3}$ -ára olvadt le a régeinek, sokkal kevesebben vagytok, ellenségeitek száma pedig többszörösön nagy. Ilyen körülmények között erősebbnek lenni, mint voltatok: ma sokkal nehezebb. És mindezek ellenére mit csináltok? . . . Vajjon volna-e bátorságtok, mint a hogy nekünk meg volt azon a hűvös novemberi éjjelen, mikor a Tagliamentó rohanó ársjai közé ve-

* A szerző felolvasta 1925. évi november hó 3-án a volt 1. népfelkelő gyalog ezred elhunyt hőseinek emlékezetére rendezett ünnepélyen.

tettük magunkat és egymást szorosan átfogva, az ellenséges géppuskák kattogása közben átgázoltunk rajta? . . .

Íme egy kép, mely megelevenedik lelki szemeim előtt, mikor a rohanó hegyi folyó szétválasztja egymásba kapaszkodó bajtársaink elalélt karjait és velőtrázó sikoltás között ragadja magával őket az enyészetbe . . .

Nos mit szólasz hozzá? Mi mind halálig híven teljesítettük kötelességeinket, mert a Haza érdeke azt *akkor így* követelte tőlünk . . . Nem mindannyian veszték oda, hanem csak azok, akik azon a ködös novemberi éjszakán ott, a Tagliamentó árjának a közepén elcsüggedve elvesztették szívüket. Katona sors, mely valamennyiünket kísértett.

Bátorságunkat kíméletlenül számonkérő eme szavakra ma a legtöbb ember szemlesütve és csak suttogva válaszolna . . . Idegen légkör, idegen szereplőkkel, idegen érzésekkel és gondolkodással kezdi magát befészkelni közénk, melyben a Haza elkopott fogalmát csak gúnyosan szokták idézni azok, akiknek az „érdeke” az elmúlást parancsolja meg kötelességeink teljesítésének folyamányaképpen.

Igen! Az élethez való ragaszkodás ösztönös érzése nagyon benn él az emberi szívben. Bármilyen nyomasztó kétségek között tengődik is az, mégis van valakije, a kinek az legtöbbet ér. Ezt a valakit pedig a kötelességnél is többre becsülni, kezdete annak az összeütközésnek, mely végeredményben az erkölcsi világrend, tehát az államhatalom összeomlásához vezet. A míg azonban ezt megérteni és méltányolni csak a *jőzan értelemnek* adatott meg, addig a kötelesség vértanúivá avatattni, csak *önzetlen hazafiúi lelkek kiváltsága* lehet.

Ezekre kell ma nekünk visszaemlékeznünk, hogy magukkal ragadó példájuk lelkesítő hatása kiszorítsa szívünkéből a *közérdek* iránt viseltető ellenszenvet, az eszményi haladást gátló alacsony indulatokat.

Ha elértük ezt a célt, akkor *nem volt hiábavaló* az áldozat részükről, mert példájuk velük egyenrangúvá avatott bennünket, mely kész lesz a *jövőben is* a legnagyobb áldozatra.

De megpróbálok most a második módszer szerint emlékezni, mikor a lelkemet akarom megfürösztetni az üdítő emlékek árjában. A mellékkörülmények sok esetben itt sem vigasztalók, ez azonban eggyel több ok arra, hogy a magyar katona lelki nagysága annál dicsőségesebben fényljk és annál biztatóbban ragyogja be nemzeti jövődönk — ez idő szerint még sajnos — sötét éjszakáját

Tulajdonképpen igen könnyű nekem, aki oly szerencsés voltam, hogy majdnem teljes két esztendeig lehettem az 1. népfelkelők parancsnoka, ilyen üdítő példákat találni, melyek fel-emelő hatásuknál fogva nemcsak emlékezésre, de követésre is méltók és alkalmasak. Hiszen az ilyen példáknak szinte a kimeríthetetlen sorozata áll rendelkezésemre.

Az 1917. augusztusában, amikor a 11. isonzói csata után az olaszok áttörési kísérlete a Bainsizza fensíkon, bár véres kudarccal járt, azonban attól lehetett tartani, hogy e kísérletet mihamarabb nagyobb erővel újra megismétlik, melynek sikerülése esetén a cepovani völgyet, ami egyedüli utánpótlási vonalunkat elfoglalják: ezredünket a Szeret folyó menti állásából az olasz hadszíntérre rendelték. A hadseregben nagy híre volt akkor az Isonzó menti véres és elkeseredett harcoknak, érthető tehát, hogy bizonyos elfogultsággal néztünk a jövő elébe. Csupán a hitszegő ellenségünkkel óhajtott leszámolás enyhítette ezt az elfogultságot.

Szeptember közepe lehetett, mikor ezredünket a 64. honvéd hadosztály kötelékében a Podlaka-tól közvetlen keletre húzódó kopár szikla mezők megszállására rendelték. Méltóztassanak a helyzetet akként elképzelni, hogy csapatjaink a 11. isonzói csata után a támadó és semmi áldozattól vissza nem riadó nagy olasz erők elöl lassankint kitérve nem a hadseregarancsnokság megjelölte vonalig vonultak vissza, hanem a csapat a maga természetes és egészséges ösztönével kiérezte azt a helyet, amelyen túl visszavonulni szükségesnek már nem mutatkozott. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy — miként azt itt is látjuk — egy jó csapat az ő magatartásával a felsőbb vezetés tévedéseit mindig kiegyenlítheti, így vált lehetővé a Monte Saint Gábiellé magaslat megtartása is, mert különben, ha a Bainsizza fensíkon a csapatok még jobban visszamennek, az olaszok a Gábiellé magaslatnak, a cepoviani völgy bejáratának e fontos bástyája mögé kerülnek vala és ily módon megingatják a cepoviani völgytől délre egészen a tengerig húzódó arcvonalunkat is. Innen magyarázhatók meg a Monte St. Gábiellé magaslat ellen irányuló elkeseredett olasz támadások, továbbá azok a nagyszabású előkészületek, melyek az olasz részről megindítani szándékolt 12. nagy támadás bevezetéséül éppen Podlaka körül történtek.

Megkezdődött tehát az olaszoktól alig néhány lépésre húzódó állásainkban az a nyomorúságos u. n. „kaverna” élet, melyet a kedvezőtlen esős időjárás még elviselhetlenebbé tett és ily módon az erők végső megfeszítését, sőt azok időelőtti felmorzsolását is előidézte. Könnyen érthető, hogy ilyen körülmények között mindenki ennek az elviselhetetlennek látszó állapotnak mielőbbi vége után vágyódott, bármilyen formában következék is az be.

Mielőtt azonban az óhajtott vég bekövetkezett volna, az olaszok minden valószínűség szerint azon a helyen, a hol a 12. nagy isonzói csatát megindítani akarták, vagyis Podlaka előtt, szeptember 29-én, megfelelő pergőtüz-előkészítés után támadásra indultak és bizony állásunk egy részét el is foglalták. Ezen helyi jelentőségi sikerüknek azonban sokáig nem örülhettek, mert a kora délután folyamán megindított kíméletlen és elszánt ellentámadás újból állásaink teljes birtokába juttatott.

A podlakai ütközet után még kb. egy hónapig időztünk a

bainsizzai sziklák között küzködve az elemekkel és az olasz nehéz ágyúk ideget felőrlő hatásával. Az október 27.-i kora reggeli északi szellő azonban Tolmein felől hatalmas pergőtűz dübörgését közli velünk a pokolból való szabadulás előhírnökeképpen. Október 28-án reggel megérkezett a várva-várt pillanat, mely megnyitotta utunkat az Isonzó-Cormons és a velencei síkság felé.

Az Isonzón való átkelés végett egész Plaváig kellett kitérnünk, ahol a híd sértetlenül állott, majd a nyugati parton Quiscan keresztül egészen Hum-ig kellett eltolódnunk, hogy a kiutalt üldöző sávba belejussunk. A visszavonuló olaszok erkölcsi állapotának jellemzésére szolgáljon az, hogy a Plava és Quisca közötti útvonal egyik utvezetékének felrobbantása folytán lemaradt ezredünk előtt — elég könnyelműen — kb. egy óra járásnyira elősiető ezredtörzs (vezetésem alatt, segédtsízt, lelkész, orvos, 2 tiszti szolgál; és 2 fegyveres küldönc) Quiscaban és Hum-ban kb. 100 fegyveres olaszt fogott el és 3 nehéz ágyút zsákmányolt. Akkor tapasztaltam magamon és láttam a megvert ellenségen, hogy egy hadseregnek nem az ágyúi, repülőgépei és géppuskái a legveszedelmesebb harceszközei, hanem az erkölcse, a szelleme, mely a győzőnél sokszorosan hatványozza az erőt, a legyőzöttnél ellenben nullára süllyeszti azt.

Feledhetetlen marad az a kép is előttem, mely a humi magaslatookról tárult elém, mikor onnan Cormons felé tekintettem. Mint az ígéret földje, úgy tűnt fel előttem a velencei síkság, melyért oly keservesen megbűnhődtünk a Bainsizza fensík zordon szikláinak között. Önkéntelenül is eszembe jutott Petőfi Sándornak „Az Alföld” című versének a következő versszaka:

„Lent az Alföld tengersík vidékén,
Ott vagyok hon, ott az én világom;
Börtönéből szabadult sas lelkem,
Ha a rónák végtelenjét látom.”

Az első szabad pillanat, mely az Adria sík tükréig érő látó határ mindent kiengesztelő hatása alatt mérlegelni engedte a győzelem horderejét. Ennek a magasztos pillanatnak a rendkívüliségét mindenki átérezte, sajnos azonban sok esetben nem abban az értelemben, mely a hadsereg szellemére és fegyvelmeztségére előnyösen hatott volna. És ezen részben csodálkozni nem is lehet. A kavernák bűzhödő levegőjében lenyűgözött akarat, béklyóiból felszabadulva, emberi jogait kezdte követelni. Vajjon lehet-e azt tőle rossz néven venni, hogy mindenek előtt a kavernák piszkát dodta le magáról, mikor szennyes fehérneműit és rongyos lábbelijét kifogástalan olasz fehérneművel és pompás amerikai bakancsokkal kicserélhette? Hiszen, ha itt megállapodott volna?! . . . Eleség és bor iránti éles szimatja azonban mind merészebb lépésre ragadta, míg végre a fegyvel szemponjtjaival is éles ellentétbe jutott.

A háború pörére vetkőzteti az embert. A kedvező alkalom kiváltja belőle az alacsony indulatokat és hajlamokat, melyeknek aztán szabad folyást enged mindaddig, míg a vér látása és a halálhörgés újra öntudatra nem ébreszti azzal, hogy hiszen a háborúnak még nincs vége, mert az ellenség még nincs megsemmisítve. Ezt az elméletet azonban nehezen érti meg az, aki 3 éven keresztül több ellenséges ország területén győzedelmesen harcolt. . .

A milyen felemelő és hálás feladat a jelen sivár viszonyai között a lelket üdítő dicsőséges emlékekkel foglalkozni, éppen annyira lesújtó tudat a rideg valóságnak akkor még elgondolni is lehetetlennek hitt bekövetkezése. Szinte el sem tudtuk képzelni akkor a győzelmi emlékek közvetlen hatása alatt a leverettetés kínos és nyomasztó terheit. Én azonban azt hiszem, hogy *a visszaemlékezés azokra a dicsőséges emlékekre valóságosabb alapokon nyugszik, mint a meg nem érdemelt jelenünk feletti kesergésünk.* Az ősi hadierények, melyekből egy nemzet jelleme ezer esztendőn keresztül kialakult, nem veszhetnek kí a nemzet lelkéből teljesen még akkor sem, ha azok kiölését az u. n. békeszerződések tételes határozványai meg is parancsolják. Az embernek önlélke felett rendelkezni mindenkor korlátlan joga volt, mert isteni hatalom juttatta azt birtokába; ember legfeljebb csak hatással lehetett arra, de lényegében meg nem változtathatja. Milyen szánalmas erőlködés tehát az az emberek alkotta trianoni halálos ítélet mind addig, míg olyan hősi emlékekre tekinthetünk vissza, amilyeneket az 1. népf. gyalog-ezred állított önmagának a harcmezőn végzett vitézi tetteiben. Akik élnek, ezt az emléket szívükben őrzik, akik ellenben meghaltak, azok neve legyen hűséggel és szeretettel áldott időtlen időkig!

Az emlékezésnek egyik nemével azonban még adós vagyok. Úgy érzem, hogy éppen a mai emlékünnepeken felette időszerű azoknak a *tanulságoknak leszögezése*, melyek megpróbáltatásunk nehéz napjaiban nemcsak vigaszul szolgálnak, hanem a nemzeti felemelkedés csiráit is magukban hordják. Ilyen tanulságokban bővelkedő példa az ezrednek 1918. június 15-én a Piaven végrehajtott átkelése. Hogy mit jelent egy megáradt hegyi folyón, ellenséges ellenhatás melletti átkelés, a folyó túlsó partján pedig néhány lépésre attól, a szakadatlan és ádáz ellentámadások elleni elkeseredett védekezés, a lőszer és élelem hiány követelte lemondó kitarítás nyolc napon keresztül, ez idő alatt a tüzérség támogatásának nélkülözése, a postagalamb útján való érintkezés, a repülőgépek révén történt utánpótlás, egyszóval az elhagyatottság érzete: az még az avatatlanok előtt sem szorul bővebb magyarázatra. Hanem, hogy ily körülmények között a támadást a Piavesellőig még előbbre vinni is sikerült: ez a *csapat szilárd lelkének, a szenvedélyig fokozott kötelességtudásának, hősie kitartásának, szívós akarat-*

erejének olyan bizonyosága, melyre jogosan lehetünk büszkék, a mely a jelen keserű megpróbáltatásai között nemcsak egyedüli vigaszunk, de biztos záloga és szilárd biztosítéka is marad felemelkedni akarásunk és felemelkedni tudásunknak és a mely a *magyar katona* anyag *legkiválóbb voltának* elismerését sürgeti világszerte. A magyar léleknek hadierényekben megnyilvánuló gazdagságát akkor csodáltam meg legjobban. Mindenki előtt az a végcél lebegett, hogy Trevisót, ezt az óriási hadizsákmányt ígérő és éppen azért igen megerősített katonai központot, mely éppen a 64. honv. hadoszt., közelebről pedig az 1. népf. ezs. üldöző sávjába esett, mielőbb elérjük. Az volt az előérzetünk, hogy a dél-tiroli erőnknek Velence irányában való előretörése az egész olasz hadsereget a legváltóságosabb helyzetbe sodorja. A Tolmeini áttörésnek sokkal hatásosabb ismétlődése állott tehát küszöbön, mely a háborúnak győzedelmes befejezését is jelentette volna. Természetes, hogy ilyen körülmények között minden magyar legjavát adta képességeinek, melyeknek teljesítményeit a kötelességérzet áldozatkészsége az emberileg elképzelt legmagasabb fokig emelte. Mindez azonban hiábavalónak bizonyult. Miért? Mert az árulás és a hűtlenség hitszegő aknamunkája gáncsot vetett minden becsületes törekvésnek. Hiszen csak az áthajózással megbízott, többnyire csehekből álló utászokra kell gondolnunk, akik felől ugyan jajgathattak a „Honvéd” Szigeten levő sebesültjeink, pontonért kiáltozva egy-egy granat becsapódásának szörnyűséges hatása alatt. Senki sem hallgatta meg őket, annál kevésbé mozdult meg segítségükre. Azon a kopár piavei szigeten sok magyar szív szűnt meg dobogni idegen nemzetiségű, bár saját hadseregünkhöz tartozó katonák becsutelen gyávasága miatt. Én azt akkor feljelentés tárgyává is tettem, sajnos azonban . . . eredménytelenül. Ekképp illeszkedik be az a szomorú emlékü „Honvéd Sziget” a mai gyásznap emlékei közé.

Nem mulaszthatom el azonban, hogy ezen alkalomból még két olyan jelenségről is meg ne emlékezzem, melyek a Piave jobb partjára átkelt csapatok lelki állapotára hátrányosan hatottak vissza. Ennek azonban semmi egyéb magyarázata nincs, mint a kimerült idegrendszernek a képzelődésre hajló csapongása. Az idegrendszer ilyen feszült állapotában a képzelet már bekövetkezettnek hisz olyan eseményeket, melyek a végromlás sötét árnyékát vetik előre. Így keletkeznek a pánszerű rémulések, melyeknek az a jellegző tulajdonságuk van, hogy az embereket hamar hatalmukba kerítve, ijesztő módon terjednek. Két ilyen rémulésszerű jelenségnek voltam tanúja, először június 15-én este, mely kisebb szabású volt, mindössze félóráig tartott, a másik ellenben 17-én sokkal komolyabb jellegű lévén, 19 h-tól 21 óráig tartott és egy 19 h-kor megkezdődő támadásnak következő napra halasztását vonta maga után. Ez utóbbi pánirémülésnek lélektani oka után kutatva, arra az eredményre jutottam, hogy azt egy,

az ártóltésen átdobott olasz kézigránát okozta, mely éppen egy hármásban beszélgető csoport egyik tagját találta. A szerencsétlenségére ily módon eltalált egyén ruhája égni kezdett és ennek az égő embernek szörnyűséges látványa riasztotta meg az embereket annyira, hogy attól ösztönszerűen menekülni iparkodtak. Ilyenkor az emberek nem gondolkoznak, ellenkezően túl csigázott képzeletük kiszínezve adja tovább a látottakat, sőt a bekövetkezettnek vélt *áttörés* veszélyének közvetlen hatása alatt kizáróan értékes egyéniségüknek megmentésére gondolnak, melyet a borzalmas képtől elmenekülésben vélnek feltalálni. A megrémült ember cselekvésében semmi logika sincs. Ő csak a pillanat hatása alatt cselekszi azt, amit a közvetlenül, fenyegetni vélt veszély ellenében ösztönszerűnek jónak tart. És ez majdnem minden esetben kivétel nélkül a szenvedőlegesen menekülésben jut kifejezésre, miközben kiszínezett képzelete rémképeket lát és önvégasztalására másokat is hasonló magatartásra serkent. Az embereket ilyenkor csak a legotrombább eszközök kíméletlen alkalmazásával lehet öntudatra ébreszteni. A bot, sőt a pisztoly használatától sem szabad visszariadni. A két rossz, t. i. a teljes felfordulás és említett eszközök alkalmazása között, utóbbi mégis csak a kisebbik rossz. Még az volt a szerencsém, hogy az ártóltés túlsó oldalán levő olaszok nem látták, a nagy ágyúdörgés és harci zaj miatt pedig nem hallhatták a töltésen túl történeteket.

Két órai idegfeeszítő munkámba került a rend helyreállítása, amíg t. i. az önbizalom visszatért és így a felbillenni látszó helyzetnek ismét ura lett mindenki.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Az emlékezésnek harmadik módja azonban az átélt tanulságoknak értékesítését kívánja meg a nemzeti felemelkedésnek mindent átfogó magas szempontja szerint. Vajjon szükséges-e az emlékezés mai ünnepén a már sokszor megállapított tanulságoknak újbóli leszegezése? Hiszen annyszor hallunk egészséges gondolatokat, eszméket, nézeteket, melyek csirájukat a háborús tanulságoknak mélyen a magyar lélekben gyökeredző sajátságaiiban találják meg. Hogy van az mégis, hogy ezek a csirák még sem tudnak erőre kapni, még sem tudják áttörni azt a kemény kérget, mely a magyar szíveket sok esetben befogja? Avagy talán nem életképesek azok és már az önzés és a közöny rétegében elsorvadnak, elpusztulnak? Szomorú volna, ha így volna. Azok a példák, melyeket az egyes népfelkelők válságos helyzetben nyújtottak, nem olyan természetűek, melyek a feledést, az elmúlást vonnák maguk után. Nekünk az Ő példáik tanulságaiból az a lényeges, hogy mit tudunk azokból a jövő küzdelmeiben értékesíteni?! Az a tudat, hogy az *egy hús* és az *egy vérből* valók ilyen *félisteni küzdelemre* képesek és méltók voltak, kétségtelenül *növeli bennünk az önbizalmat*. Mindez azonban nem elég ... És most egy pillantást kell vetnem a háború befejezésére. Győzelmesek voltunk valamennyi hadszíntéren az utolsó pilla-

natig. Hiszen az 1. és 3. népfelkelőkből álló dandárom 1918. október hó 28-án végrehajtott ellentámadása alatt még 600 olasz foglyot ejtett és egy teljes napig kitartott helyén abban az irtózatossá granáttűzben, amelynek célpontja volt. Hát akkor hogy van az, hogy mégis elhagyta a harcteret és haza jött?

Megrokkant a hadsereg lelke . . .

Hát ez hogy lehetséges? Azt hogy a léleknek köze volna a győzelem kivívásához, nem most hallom ugyan először, de most láttam és éreztem annak óriási hatalmát minden más harceszközzel szemben.

Az aknamunka sikerült. Ott győztek le, ahol legkevésbé reméltük: belülről, a hol t. i. a *legteljesebb készületlenséget* tanúsítottuk.

És az egyes népfelkelők miképp viselkedtek evvel az orvátámadással szemben? Most tartom időszerűnek annak a felemlítését, hogy az 1. népfelkelő ezrednek — mondhatnám — a jelleme teljesen megváltozott. Nem az volt az a háború végén, mint annak elején. Azok a komolyan gondolkodó, kiforrott jellemű és megbízható hazafias érzelmű, meglett népfelkelők már alig voltak meg. A halál és az idő kiválogatta őket a maga, szerencsésebbjeit családjuk számára. Minden ezred pótzászlóalja közreműködött az ezred kiegészítésén. A tisztikar is nagyon különböző volt. Sok volt közöttünk a szükség hatása alatt csupán hiányosan kiképzett és éppen oly felületesen is elbírált tisztjelölt, zászlós, sőt tiszt is. Ilyen körölmények között a jó példának fokozottan megvolt a hatása, míg az erős kéznek hatvány osabban jutott osztályrészéül összetartó hatalmát éreztetnie.

Habár az ezred Nagykanizsáig általában rendben, fegyelmezetten gyalog jött haza, más csapatok rossz példaadó hatása alatt mégis már bizonyos tünetek mutatkoztak rajta, melyek a mételty magvait még jobban széjjel hintették, míglen a Nagykanizsán tartott pihenőnap és a magasabb kötelékek megszüntetése teljessé tette a feloszlást. November 15-20. táján alig néhány feltétlenül megbízható derék tiszttel és honvéddel érkeztem meg Kelenföldre.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Aki a nagy háborút nyitott szemmel és gondolkodó fővel átélte, annak a történetkből azt a meggyőződést kellett merítenie, hogy a hadseregnek *először a lelkét* kell legyőzni, melynek révén az az anyagi romlásához már könnyen hozzáférhető lesz. Amilyen igaz azonban ez az állítás, éppen olyan bizonyos az is, hogy „egy nemzet hadseregével áll, vagy bukik.” A hadsereg elzüllött, a nemzet elbukott. *Ennek az elbukott nemzetnek a lelkét kell tehát előbb megerősítenünk, ha azt akarjuk, hogy annak hadserege a számbelileg összehasonlíthatatlanul túlsúlyban levő ellenségeinkkel szemben helytállhasson.*

Most van szükségünk valóban a szenvedélyig fokozott kötelességteljesítés hős példáira!

Onnan valahonnan az Andromédákon túli égivilágotkból most nézzetek le reánk egyes népfelkelők! Szomorú világot láttok itt a Duna-Tisza közén. Borzasztóan megcsönkített országban vizzálykodó, önéletére törő boldogtalan magyart.

Te pedig magyar Genius! ne sirasd tovább nemzedet pusztulását, hiszen Te vagy arra hivatva, hogy az elesett hősök példáit az állhatatos *kötelességtudásban*, a kitartó *hűségben*, az önfeláldozó *hazaszeretetben* és a csüggedetlen *vitéségben* ébren tartsd eme jobb sorsra érdemes nemzet lelkében.

Míg a nemzet elveszve nem hiszi hazáját, addig valóban nincs is elveszve az! Te csak bíztasd, *bátorítsd tehát erős hittel* és soha ki nem alvó reménységgel azt sorsának epedve várt jobbrafordulása iránt.

Ha pedig majd szükség lesz Reátok, akkor forró imákat esdünk Értetek a magyarok Istenéhez, aki el fogja küldeni áldást hozó szellemeteket, hogy kivívhassuk elszántan és nyíltan végső győzelmünket bitorló ellenségeink felett.

Addig is legyen megáldva felmagasztosult emlékezetetek!

EMLÉKBESZÉD.*

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A pápai m. kir. állami tanítóképző-intézetnek a becsület mezején hősi halált halt 60 tanítványáról akarok megemlékezni. A megemlékezés mindég már-már behegedni látszó sebet szakít fel újra nem azért, hogy fájdalmat okozzon, hanem azért, hogy vigasztalást nyújtson balsorsunkban és reménységet élesszen szívkben a magyar jövő iránt.

De mit is jelent az emlékezés?

Általában a multak felelevenítését. Hát van ennek értelme akkor, mikor azon már nem változtathatunk?

Oh az emlékezés többnyire a *szereetet, virága*, ennek a végtelen erőnek korlátlan joga, mely öröktől fogva örökké él az emberi szívben. És mi kiváltképpen akkor szeretünk emlékezni, ha boldogtalanok vagyunk, azért, hogy boldogabbak lehessünk. Az emlékezés ma semmi más, mint a lelkek beszélgetése, erő kicserélés, melytől gyógyul a seb, vigasztalódik a szív, acélosodik a lélek, feszül az izom, összeszorul az ajak, ütésre emelkedik a kar és . . . épül a jövő. Az ma, olyan belső erőgyűjtés féle a *szereetet jegyében* ugyan, de az *igazságos bosszú* kielégítése végett.

Most pedig lelki szemeim előtt 60 daliás magyar ifjút látok elvonulni dalos jó kedvben felvirágozva ott valahol túl a Kárpátokon a pripeti mocsarak vad rengetegei, majd a szerb planínák vagy a Doberdó karsztos virányai felé. Szinte látom a pergőtüzek hallatára elkomolyodó arcukat, hallani vélem Hazájukért és övéikért dobogó szívük hangosabb és szaporább verését, melyet csak a kötelességérzet isteni sugallata fékez. Oh a halál iránt senki sem közömbös, legkevésbé pedig az élete virágjában levő ifjú. Egyedül a kötelesség tudata, Kant kategorikus imperativusa dacol vele, olykor túlélve őt, olykor pedig küzdelemmel teljesen hadakozva vele, majd elbukva előtte. íme rendületlen szívvel áll most is előttem, mikor a kötelesség tudata arcán az élet rózsáit talán utoljára virágoztatta ki, aztán egy hatalmas dörrenés, majd elhalványul az arc, elnémul az ajak, üveges lesz a szem, a halál *kikergeti a lelket porsátorából ez pedig száll fel felé az örök bíró elé.*

* Elmondottam 1925. évi június hó 8-án Ő főméltósága és a honvédség főparancsnoka helyettesítéseképpen az emlékünnepevényen megjelenve utóbinak megbízása folytán, *

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! A megemlékezés a hősi halottakról reánk nézve rendszerint csak a szomorúnak a meglátását jelenti, mely könnybe borítja szemünket és bánattal telíti meg szívünket. Az idő azonban meggyógyítja a fájdalmat és élőtünk megmarad lelkesítő példájuk a *szenvedélyig fokozott kötelességteljesítésben*, az izzó haza és faj szeretetben, esküjük iránti *mind halálíg tartó hűségben és a kitartó vitézségben*. Ezek azok az örök értékek, melyek lassanként elfeledtetik a fájdalmat, személyüket pedig arra az erkölcsi magaslatra helyezik, hova csak a tisztelet szárnyain emelkedhetünk fel.

Örök értékek!? Igen, melyeket a szükség váltott ki *belőlük* és *nem belőlünk*, akik azokban szűkölködünk. Nekünk talán nincsen azokra szükségünk? Soha nagyobb szükségünk nem volt azokra az örök értékekre mint ma, mikor az életünkre törő ellenségeink szoros gyűrűjében egyedül csak lelkünk ama hathatós fegyvereivel küzdhetünk életünkért, boldogságunkért. Ha eddig nem éreztük át, most váltsa ki belőlünk a közösen érzett *nagy szükség* azokat az értékeket, melyeket 60 ifjú magyar élet nemes példája plántált át a mi lelkünkbe.

Ámde a palánták hamar elfonnyadnak, ha azokat nem öntözzük az életet adó *haza- és fajszeretet* üdítő vizével.

Mindebből pedig levonhatjuk önmagunk számára azokat a tanulságokat, hogy a *szükség kényszerítő ereje*, a *buzdító példa* és a *találékony szeretet az emberiség legnagyobb tanítómesterei voltak és maradnak mindenkor*. Balsorsunkban mind a három adva van. Egyedül rajtunk áll, hogy azokat a magyar jövő felépítésénél kihasználhassuk.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! A viharos és csillagtalan magyar éjszaka közepén, régi szép emlékeinknek élve, tanácstalanul bolyongunk a kegyetlen balsors játékszeréül kiszolgáltatva.

Nem! Hölgyeim és Uraim! A mi mostoha sorsunkban a *szenvedőlegesség volna a legnagyobb hiba, amit a Haza és önmagunk ellen elkövethetünk*. Addig míg *akarni* tudunk, addig az *élethez is van jogunk*. Ennek a jognak pedig kizáróan *cselekvő értelemben* lehet és kell is érvényt szerezünk. Első lépés ehhez *a mi nemzeti hivatásunknak a felismerése*, mely történeti feladatokat jelöl ki számunkra. Miként a múltban bizonyosságot kellett arról tennünk, hogy ezen történeti feladatok elvégzésére alkalmasok és képesek vagyunk, azonképen kell a jövőben is rászolgáltatnunk arra a *bizalomra*, melyet mint a keresztény művelődés őrei, az isteni gondviselés különös kegyelme folytán élvezünk. Ezen bizalom kiérdemlésénél vár óriási szerep a magyar ifjúságra és ennek nevelőjére és vezetőjére a magyar tanítói karra. Azt, amit a szükség, példa és a szeretet tanítás nélkül hozott létre az ifjúság lelkében, kell immár a tanítónak rendszerbe foglalnia olyképp, hogy abból helyes ítéletek és következtetések származhassanak. És ebben a nagy munkában ériási segítségünkre szol-

gál a történelem tanulságainak az értékesítése. Csak az a fontos, hogy a *lelkeket tanítsuk megérteni*, nem adatokat és ismereteket elősorolni. Annak a 60 hősi halált halált ifjúnak a lelkét, akik tudták, hogy az egyén az egészért van, a nemzetért, annak boldogságáért. Az eseményeket, melyek a történetet alkotják, csak ilyképp érthetjük meg és alkalmazhatjuk sikerrel azok tanulságait a mi viszonyainkra is. Mert bármennyire igaz is az, hogy a történelem — bár különböző formában — megismétlődik, az eseményeket formáló tényezők különfelesége mindég más-más jellegét kölcsönöz annak úgyannyira, hogy végeredményben mégis csak azt gondoljuk, miként még meg nem történt eseményekkel állunk szemben.

Abból, hogy hasonló helyzetben már mi is voltunk és szerencsecsillagunk mégis kivezetett a bajból, még egyáltalán nem következik, hogy a *megváltozott viszonyok mellett* ugyanaz fog most is bekövetkezni. Az erős első sorban önmagában bízunk; szerencsecsillagát is ennek az erős akarattal párosult önbizalomnak kell önmaga felé terelnie. Egy önmagában bízó erős akaratú és hajlíthatatlan gerinczű ifjúság nevelése most is *főcélunk* kell, hogy legyen, éppen úgy, miként más nemzeteknél is, melyeknél az idősebbek dicstelen szerepüket már eljátszották. Ezért írja a Napóleoni háborúk alatti Poroszország kiváló vezére Stein báró az ő politikai végrendeletében a következőket: „A nemzet belső fejlődése terén legtöbbet a neveléstől és az ifjúság oktatásától várhatunk. Az Isten, a király és a Haza iránti szeretet aggodalmas ápolása avval a reménnyel tölthet el mindnyájunkat, hogy a jövő nemzedék fizikailag és erkölcsileg erős lesz és így egy jövő küszöbe előtt állunk.”

A mi mostani sorsunk nagyon hasonlít Poroszország akkori helyzetéhez. Nekünk is a mai fiatalságunk az egyedüli reményiségünk. Trianonban azonban gondoskodtak arról, hogy ezen reményünkben csalatkozzunk. Ebből a fiatalságból még a csiráját is ki akarják ölni azoknak a képességeknek és magas férfiúi erényeknek, melyek 1000 esztendő fennmaradásunkat biztosították. És mi mindezek ellenére sem fogunk fiatalságunkban csalatkozni. Ennek a 60 ifjú hősnek a ragyogó példája átröntgenez a sötétséget az összes akadályokon át a szív legelrejtettebb zugáig és világosságának hatása alatt újra éleszti annak minden erőforrását. Ez a legtökéletesebb erőátvitel, mely a példák csodákat tevő hatásait sugározza át a levegő aether hullámain keresztül szívének antennájához.

De a példák nevelő hatásán kívül *hazafias tanító gárdánk* is van, akik nem fogják megengedni, hogy ifjúságunkban csalatkozzunk.

Az 1870/71. évi német-francia háború után az egész világon szinte szálló igeként hangzott, hogy a háborút a német tanítói kar nyerte meg. Miért? Hogyan? Mert már az egységes

német birodalomnak még a középkorban történt megszűnése óta, vagyis a megalázlatás évszázadaiban a *kötelességről*, a *felősség-érzetről* és a *tudatos önfegyelem* nagyszerűségéről tanítottak minden német falusi iskolában éppen úgy, mint az egyetemek katedráin. Ezek az eszmék az évszázadok folyamán nagyra növekedtek a német szivekben és megvetették alapját annak a *katonás szellemnek*, mely a lelki felkészültség nyomán a hatalmi felkészültséget teremtette meg.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Bennünket mindenünkből kifosztottak, csak lelkünk gazdag kincseitől nem rabolhattak meg. Ha tehát azt akarjuk, amit feltétlenül akarnunk kell, hogy a *történelmi Magyarországot visszavívjuk*, akkor első sorban *befelé* kell tekintenünk, első sorban *jellemeket* kell nevelnünk, melyekben miként azt a közelmúlt gaz forradalmi megmutatták oly annyira *szűkölködünk*. *Erkölcstelenül kell tehát megújhódunk*. Az egészséges „Militarizmus”-t kell tehát akarnunk, mely alatt ma az *erkölcsei megújhódás alapján Magyarország feltámasztani akarását* kell értenünk. Ezt pedig mi katonák nem egyedül, hanem Önökkel együtt vállalva akarjuk és fogjuk is megvalósítani. Erkölcsei megújhódásunknak alapja azonban a kötelességérzet, a tekintély tisztelet és a keresztény becsületességen felépült *szellem*, továbbá a hazafias meggyőződéssel alapuló *fegyelem*. *A talpig férfiuságnak ezt a két alapfeltételét kell a magyar ifjúság lelkébe belenevelnünk*. Ne gondolja azonban senki sem közülünk, hogy katonai szellem és fegyelem a valódi szabadság érvényesülését nem engedi meg. Ellenkezően azt már Zrínyi is megmondta, hogy a nemzet szabadságát mi sem oltalmazza meg jobban, mint a jól fegyelmezett hadsereg. Azért írja tovább: „Minekünk magyaroknak valamink vagyon, fegyverrel nyertett az a a mi eleinktől, úgy tartaték eddig is és nincs kétlés már abban, ezután is úgy kell megtartani; az mi első politikánk fegyver volt, most is annak kell lenni.” Lényegileg ugyanenezt mondotta Kossuth Lajos is az 1848. utáni tespedés időszakában, midőn így szólt: „A békés szervezés idején ne emeljünk válaszfalakat a polgár és a katona között; a honvédelem a legnemesebb polgári kötelezettség. Neveljük az egész nemzetet honvéddé, tegyük a honvédelemre való képzést a nemzeti közoktatási rendszer lényeges kiegészítő részévé a falusi iskolától kezdve az egyetemig.”

Ez pedig ugyanaz, amit Scharnhorst mondott: „Az állam minden lakója annak született védelmezője is.”

És mindezen állítások helyességét nem bizonyítja-e a Magyar *történelem* is, mely szerint „Magyarország földje *mindég* a nagy vándorló népfajok országútja és harcztere volt?” E helyzetünkből a magyar faj egészséges ösztönei levonták azt a következtetést, mely szerint ezer éven át katonai államot igyekezett itt fenntartani. Es a mikor ez igazán sikerült neki, a Szent István, Sz. László, Könyves Kálmán, III. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi Mátyás

hatalmának idején: Virágba borult itt az egész magyar élet a páncélos katonáököl oltalma alatt. Amint azonban katonai szellemünk és katonai szervezettségünk alábbhagyott, sőt szétbomlott, jött Muhi, Mohács és Trianon.”

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A magyar nemzet önásta sírjának a szélén áll, melybe ha szándékosan beleveti magát, aligha lesz feltámadása többé. Nekünk azonban nemcsak eszményeink, de példáink is vannak a kötelességtudásban, a haza és a faj szeretetben, a hűségben és a vitézségben. *Neveljük, fejlesszük ki ezeket a férfias erényeket önmagunkban a legmagasabb fokig.* Elesett hős bajtársaink példájából pedig jegyezzük meg azt a tanulságot, hogy csak az erkölcsi megújulás vagyis az *ily módon kiművelt erények útján nemcsak ellenségeink számbeli fölényét ellensúlyozhatjuk, de kivíthatjuk azt_f amiért ők egyelőre hiába küzdöttek és haltak meg, t. i. a magyar Haza és a magyar faj hervadhatatlan dicsőségét!*

EMLÉKBESZÉD.*

Kedves Bajtársaim!

A volt 1. népfelkelő gyalog-ezred tisztí kara és legénysége ez évben is felkeresi itt az enyészeti világában, képzeletben, a becsület mezején elesett hős bajtársainak ott valahol messze idegenben, túl a Kárpátokon, a Száván, a Karsztokon és a Piaván domboruló mohos sirhantjait, hogy bajtársi kegyelettel áldozzon hősi emlékeiknek.

És vajjon miért hódolunk azoknak? Csupán kegyeletes szokásból-e, vagy talán példákból erőt akarunk meríteni küzdelmes életharcainkhoz, vagy beszámolni jöttünk példákból levont tanulságok értékesítése tekintetében?

Nem gondoljátok-e, hogy életet adó emlékezetünk e pillanatban tetemre hívja őket sátorlap koporsóikból, kiknek szellemei sírjaik felett lebegve, sóvárogva felénk szegeznek síri álmukból felocsúdott büszke tekintetüket, hogy számon kérjék tőlünk látogatásunk, ünneplésünk igazi célját? Mert hiszen mi tudunk ünnepelni ilyenkor a temetőben, csak kemény napi munkáink közben szoktunk megfedkezni ama roskadozó sirdombok lakóinak példairól, hősi leikéiről.

Nos?! Mit szólunk e szellemekhez?

Talán azt, hogy hiába haltak meg, mert a magyar sora ma szomorúbb, mint valaha?! Vagy hogy nem hiába haltak meg, mert kiontott vérük bosszúra kiált fel a magyar Egekhez és jóvá fog még tenni mindent?! Vagy hogy bár mi is elmentünk volna velük ott valahol az Andromédákon túl Csaba Vitéz táborába, vagy ha úgy tetszik a Walkürök karjain a Wallhallába, mert hiszen ma még a halál is könnyebbnek látszik az élet terheinél?!

Kedves Bajtársaim! Ma nem szabad a lehorgasztott fejek kishitű, csüggedő világába tévednünk, ma a dacos arc, az ökölbe szorított kéz, de lesújtani készülő kar és az erénynyé felmagasztosított bosszúért lihegő kebel világát éljük, melyben résen kell lennie mindenkinek. Feleljünk hát a szellemeknek:

Mi azért jöttünk hozzátok, hogy nagy *szükségünkben*, a *Ti példáitokból* tanuljunk meg kötelességeinket teljesíteni hazánk iránt, mert azt és fajunkat izzóan *szeretjük!* Íme elhoztuk néktek ke-

*) Tartottam 1923 november 3-án Budapesten a hősök temetőjében.

gyeletes emlékezetünk és soha el nem múló hálánknak a látható bizonyítékát is, ezt a koszorút, hogy annak legalább egy-egy levelét tegyék fáradt fejtek alá síri vánkosul. Talán könnyebb lesz pihenésük így az idegen rögök alatt.

Íme a koszorú, szedjétek hát széjjel!

A szellemek pedig a koszorúból szóltanul egy-egy levelet szakítanak le és viszik azt zálogul magukkal sírjaikba vissza és várnak vele azokkal a leszámolást jelző harsona szóig! . . .

Akkor majd újra meg fognak jelenni teljes fegyverzetben, szívük felett a babérlevéllel. Ez lesz ismertető jele az egyes nép-felkelőknek!

Igen! hősi példátok segítségével fogjuk győzelmünket kívívni, mert abban a tudatban, hogy honunk a szolgaság jármába nyög, nem lehet csendes a Ti síri álmotok sem.

Most már én is megkönnyebbülve teszem le a koszorút emlékeitekre e sírhalomra, mert beígértétek eljöveteleteket a nagy leszámolásra!

Emléketek éberem virraszt minden magyar szívében az örökkévalóságig!

TITOKTARTÁSI FEGYELEM ÉS A MEGLEPETÉS.*

Alig lehet ezt a két fogalmat egymástól elválasztani, annyira szoros kapcsolatban állanak egymással. Ok és okozat, melyek egymás nélkül szinte elképzelhetetlenek.

De a tétel felette időszerű is, amennyiben önmagunkat ismerve, tudatára ébredhetünk a titoktartási fegyelemnek jellemünkben, természetünkben meglévő mértékéről, mint a jövő harcmodor sikerének egyik alapfeltételéről.

Előlről kezdem t. i. a magyar természetén. Ennek őszintesége és nyíltsága látszólag homlokegyenest ellentétben áll a titokkal és ennek fegyelmezett betartásával. Ebből pedig az következik, hogy bizony *közlékeny*, egyébiránt nevezük csak nevén a gyermeket, *fecsegő* nép vagyunk. Moltkéről mondták, hogy hét nyelven tudott „hallgatni”, mi ellenben egy nyelven sem értünk a hallgatás művészetéhez. Igen! Művészetnek nevezem a hallgatást, mert az nagy önuralmat, önfegyelmezést jelent akkor, amikor a csábító körülmények olyan beszédre sarkalnak, melynek következtében magas érdekek is hátrányt szenvedhetnek. Erre azt mondhatná valaki, hogy ilyenkor bár nem kívánatos beszélni, de vajjon nem célszerűbb-e sokszor a másik érdekelt félrevezetésére a tényeket szándékosan valamelyes hamis beállításban közreadni? Egy szóval képmutató módjára eljárni, t. i. másképp érezni és gondolkodni, mint a hogy beszélünk és cselekszünk. Ez a magatartás sokszor bár kívánatos lehet, azonban az ilyen eljárás a mi hivatásunkban csak egész kivételes esetekben állhatja meg a helyét. Magasabb érdekeket szolgáló bölcs előrelátásból előfordulhat ugyanis, miként azt Napóleon is többször megtette, hogy szándékosan hamis híreket terjesztett, ismerve az emberi lelket, melyek túlnyomó része oly nehezen tud hallgatni és éppen ezért szinte biztosra vette, hogy azok ily módon feltétlenül elterjednek és így az ő ügyét, nagyszerűen szolgálják. A nagy emberismerő sohasem csalódott. Én azt hiszem, hogy hamis, inkább *személyi* hírek terjesztéséhez mi is remekül értünk. Kitűnő példa erre a legtöbb vidéki városunk társadalma, mely különösen a téli hosszú esté-

*) Ezt a tanulmányt a szerző 1926-ban tavaszi szemléje alkalmából a 2. honvéd vegyes dandár összes állomásain előadta.

ken élvezettel szövi sokszor ártatlannak látszó tréfából, máskor azonban irigység vagy ármánykodásból a hamis híreknek őszi verőfényes napon az „ökörnyál”-hoz hasonlóan könnyen tapadó szálaít. Mert jegyezzük meg jól, hogy nemcsak nálunk, de általában *igen kevés* azoknak a száma, akik Epaminondas példájára még tréfából sem tudnak hazudni. A mondottak szerint a magyar tehát jelentéktelenebb, inkább csak a szűkebb társaságbeli vonatkozással bíró dolgokban nehezen tud önmagán uralkodni, azaz e téren kevésbé önfegyelmezett, amiként a *hiú emberek* legnagyobb része ilyen természetű.

Nekem azonban most az a célom, hogy a körülmények jelenlegi változatlan fenntartása mellett a *titoktartási fegyelem* elengedhetlen *szükségét* a mi rendkívüli viszonyaink között ne csak fokozott módon hangsúlyozzam, hanem rámutatva azokra a rettenetes következményekre, melyek eskünkben fogadott *ezen kötelességeink esetleges be nem tartásából* származnak, mindenkit komoly magabizálásra készítsek és ily módon jövő nagy feladataink sikeres megoldását célzó komoly és mélyen átértett öntudatra ébresszek.

Eme törekvésemben olyan példákat sorolok fel, melyek bár részben a nagy háború előtti időkből származnak és nem is magyar eredetűek, de általános viszonyainknak a régihez többé-kevésbé hasonlóságánál fogva komoly intelmül szolgálhatnak.

Kraus gyalogsági tábornok a nagy háborúról írott könyvében leírja, hogy a Szerbia elleni hadműveleti terv hogy jutott még a háború előtt általános tudomásra. „Bécsben, a Schwarzenberg kávéházban — úgymond — van egy tiszt asztal; állítólag ott beszélnek meg és intézik el a legfontosabb ügyeket. Ez a kávéház híres bécsi különlegesség, egyszersmind azonban ártalmára szolgált a népnek és különösen a tisztikarnak. A napi munka után, de lehetőleg már korán, beülnek a kávéházba és órák hosszat ülnek a rossz levegőben; előbb újságot olvasnak, azután unatkoznak, míg végre, hogy az időt agyonüssék, fecsegni, vagy kártyázni kezdenek. Az üzletember elhanyagolja üzletét, a tiszt továbbképzését. Ez a fecsegés azonban különösen a tiszt részére volt veszedelmes. Nemcsak azért, mert a kávéház az undok cívódások százainak volt a színhelye, hanem mert ez a szakmánkba vágó fecsegés igen fontos és titkos ügyek elárulásának legsajnálatosabb eseteit is magában foglalta. A Szerbia elleni hadműveleti terv is ily módon vált ismeretessé.”

Ugyancsak Kraus gyalogsági tábornok írja más helyen:

Április 14-én kaptam a vezérkarfőnöke helyettesének április 12.-ről keltezett levelét, mely a következőket tartalmazza: „Nagyméltóságod előtt bizonyára ismeretes, hogy május végén, vagy június elején megkezdődik az Olaszország elleni támadásunk.” „Nagyon különösen érintett engem, hogy a legmagasabb parancsnokság meg volt a felől győződve, hogy egy hadtestparancsnok

említett pars.-ság legtitikosabb szándékait csempész utakon tudja meg, mert szolgálati értesítésről még sem lehetett szó.”

Lehetetlen, hogy e két körülmény között, legalább a módszerre nézve, fennálló összefüggést meg ne találjuk, ami annál súlyosabb beszámítás alá esik, mert hiszen akkor *nagy nemzeti érdekek* forogtak kockán.

Az a nemzeti forrásból származó adat ellenben, melyet most fogok közölni, bár enyhébb természetű, de a megítélés szempontjából ugyancsak súlyos elbírálás alá esik, mert soha sem lehet tudni, hogy a fecsegéseknek bármily irányban eszközölt *túltengése* milyen következzésekkel járhat,

A közel múltban egyik vegyes dandár parancsnokság tisztjének parancsában olvastam a következőket:

„Előfordult, hogy tisztek fodrászüzletekben bajtársaik bizalmas természetű magán és családi ügyeit tárgyalták, vagy elejtett megjegyzéseket tettek, ami elég volt ahhoz, hogy lovagias ügy kiinduló pontja legyen.”

„Ha tehát bizalmas ügyeket ennyire kevés titoktartással kezelnek, könnyen megállja a helyét az a feltevés, hogy hivatali állásukból folyólag tudomásukra jutott titkot, — melynek megőrzése pedig szolgálati és hazafiúi érdek — hacsak elejtett szavak útján is, de avatatlanok értésére adják mérhetetlen károkat okozva így a haza és a szolgálat érdekeinek.”

Ezen szomorú esetekből csak az állapítható meg, hogy a multak példáiból vajmi keveset tanultunk. Mindenik helyőrségben van legalább egy „locsogó” hely, mely a legrejtettebb gondolatok közreadására is alkalmasnak látszik. Hiszen a háború folyamán még a legmagasabb vezető helyen is mintegy természetesnek találták, hogy oly fontos időpont, mint egy nagy támadás kezdete, melyet közelfekvő, magyarázatra nem szoruló okoknál fogva elárulni semmi körülmények között sem lett volna szabad, egy hadtestparancsnoknak bármily úton-módon, de szolgálaton kívül előbb tudomására jut.

És az ollót csattogtató „figarók?” Sajnos, bizony sokan egyáltalán nem restelik, hogy a rajtuk végzett szépítő munka közben, sokszor egész gyermekies módon, a *jól értesültség* fitogtatása mellett meg nem engedett dolgokról csak azért nyilatkozzanak, mert ily módon a bámulat vagy csodálkozásnak bizonyos jelentéktelenebb nemét váltják ki a jelenlevők részéről tisztán üres. hiúsági okokból.

Szomorú volna azonban, ha a titoktartási fegyelmezetségnek ezen kilengései ellenében tehetetlenek volnánk. Igaz ugyan, hogy őszinte, nyílt nemzet vagyunk, azonban alig lehet elfogadnunk azt a felfogást, mintha fecsegésre hajló jellemünk még árulásra is hajlandó lenne. Hiszen a nagy háborúban előfordult árulások egyikében sem voltunk részesek, a minek legkézzelfoghatóbb bizonyosága az, hogy a legnagyobb megbízhatóságot

igénylő helyeken mindég a magyar csapatok voltak és ezek a beléjük helyezett bizalomnak mindenkor derekasan meg is feleltek. *Magyar csapattal eddig még mindenki dicsőséget aratott, aki t. i. avval bánni tudott.*

Határozottan állítom, hogy Árpád és utódainak seregét jellemző ősi erények — habár szunnyadva, de — mai nemzeti hadseregünkben is élnek, csak életre kell hívni őket. Miként a római polgár otthon, a fórumon, a comitiákban szembeszállott a patriciusokkal és megtörte Coriolán és Appius Claudius hatalmaskodó gögjét, de a táborban a fegyelem vasvesszőjét nyugodtan tűrte el, azonképen azok a szittyá magyar hősök, kik előtt reszketett az egész világ, csakis fellebbvalóik előtt hajoltak meg szótlanul, teljesíték legveszélyesebb parancsaikat, túrték el a legkeményebb büntetéseket. Egy tulajdonság sem volt náluk oly annyira kifejlődve, mint az, melynek keresztülvitele nagyobb tömegeknél a legnehezebb: a *titoktartás*.

A Krauss gyal. tbk. könyvében említett esetek sem velünk, vagy Hazánkban történtek; azokat, mint a vétkes könnyelműség jellegzetes fajtáit soroltam fel, mint a milyenekké a titoktartási fegyelmezetlenség miatt egyes ártatlanoknak látszó események nálunk is elfajulhatnak.

Azt azonban fenntartás nélkül be kell látnunk, hogy két olyan tulajdonsággal rendelkezünk, melyeket a titoktartási fegyelmezettség ellenlábasaiknak is nevezhetjük addig a határig, ameddig csak *magánügyeinkről* van szó. Ezek egyike mérhetlen *hiúságunk*; másika pedig meggondolatlanságunk és túlzott *kényelemszeretetünk*. A *hiúság* többnyire a pillanatnyi olcsó hatást vadássza, amikor is káprázó szeme önmagán kívül semmit sem látja meggondolatlanság pedig a felületesség kifolyása, a *kényelem* ellenben megfoszt azoktól az önképzés útján elérendő művelődési lehetőségektől, melyeknek birtokában az ember *csak szerény lehet*, tehát száműzi a hiúságot, mások ügyesbajos dolgaival is oly alapon foglalkozik, hogy megértse azokat és segítsen rajtuk. És itt van a dolog lényege. *Az erkölcsi műveltség tehát halálos ellensége a pletykálkodásnak*, mely az édes semmittevésnek többnyire hiúságunknak hízelgő, tetszetős formában, — némelykor azonban tudatosan ártó szándékkal — beadott fanyar gyümölcse.

Ha azonban a Haza ügyéről van szó, akkor már sem a hiúság, sem a kényelemszeretet nem oly nagy bennünk, hogy Haza és faj szeretetünket elnyomná, ilyen esetekben tehát kétségen kívül ez utóbbi érzelmek játszák az irányadó szerepet és így nem kell tartanunk attól, hogy a titoktartási fegyelem ellen bármily okból vétenénk. Mivel azonban a haditapasztalás szerint egész hadműveletek és döntő harcok kudarca, óriási véres veszteségek a titoktartásnak *látszólag jelentéktelen elmulasztásából eredtek*; mind a tiszt, mind pedig a legénységnek egyaránt szi-

gorú titoktartási fegyelme a korszerű hadviselés egyik sarkalatos követelménye lett. *)

Ezek szerint tehát a *szereynység* és az igazi művelődésre törekvő *önképzés* a titoktartási fegyelemnek olyan megbízható feltételei, melyeket tisztikarunk nevelésénél és legénységünk kiképzésénél lelkiismeretesen figyelembe kell vennünk.

A mi különleges viszonyaink azonban a titoktartási fegyelem kérdésében még egy más szempontot is felszínre vetnek, mely mellett észrevétlenül elhaladni nem lehet. Ez pedig a mi sok belső ellenségünknek akarattal *rontó szándéka*, melyet oly gyakran tapasztalhattunk a magunk rovására. Feltehető, sőt valószínű, hogy ezek a titoktartás terén a Hazával szemben sem éreznek olyan kötelezettségeket, melyek annak üdvére szolgálnak. Ellenük tehát egyedül a kérlelhetetlen megtorlás legszigorúbb eszközeit kell alkalmaznunk. Hangsúlyozom, nem elméletileg, hanem *gyakorlatilag*, lehetőleg *azonnal* és a *legpéldaadóbb* formában. A megtorlás ilyen módon bekövetkező formájának célszerűsége is háborús tapasztalás és tanulság. Csak alkalmazni is tessék azután. Ezek az urak korántsem oly hatalmas jellemek, hogy rajongó meggyőződésükből folyóan, még életük árán is vétenének a Haza érdekei ellen. A halálfélelem ebből a meggyőződésből hamar kiábrándítja őket.

A titoktartási fegyelem azonban csak *szenvedőleges rendszabály*, inkább *alkalmas eszköze* egy erkölcsi kihatásában nagy jelentőségű hadászati vagy harcászati műveletnek t. i. a *meglepetésnek*.

Harcászati szabályzatunk a *meglepetésnek* egy egész fejezetet szentel, sőt a többi fejezetben, nemkülönbén a gyalogsági gyakorlati szabályzatban is ismételten követeli annak alkalmazását.

A Harcászati Szabályzat 158. pontja szerint a *meglepetés* az ellenséges *vezetést* cselekvési szabadságától fosztja meg, annak terveit zavarja meg és akaraterejét bénítja meg; az ellenséges *csapatot* pedig az által bomlasztja, hogy rendjét és összefüggését megzavarja, tűzeszközeinek tervszerű használatában megakadályozza.

Clausewitz szerint, ha ez a meglepetés nagyfokú, az ellenségénél zavar, félelem, csüggedés a következőzése, melyek az eredményt hatványozzák. A „Pán” szerű rémulések sok esetben ezen állítás helyességét igazolják. A páni rémulés alatt korántsem a helyileg szűken határolt katasztrófákat kell mindég értenünk. A porosz erődök egész sorának szégyenletes elesése 1806-ban eléggé igazolja, hogy váratlan vereségek hatása a harctéren kívül meddig elterjed. Éppen így kihatott a vereségek utóhatása a hadseregre is, pl. a szerbek ellen irányuló első támadásunk kudarca, vagy a lengbergi csaták utóhatása az osztrák-magyar hadseregre, mely oly soká érezhető volt.

Kétségtelen, hogy vesztett csaták hatása alatt a legfogé-

*) Indokolás a harcászati szabályzathoz,

konyabb az emberi lélek a meglepetések iránt. Ezt a fogékony-ságot pedig a legkülönbözőbb kósza hírek szokták leginkább éleszteni. Azonban az erkölcsileg gyenge csapat még részére előnyös helyzetben is rendkívül érzékeny az ilyen hírek iránt, melyek pedig semmi egyebek, mint a rémlátás szüleményei.

Mikor Péter Ferdinánd főherceg csoportjának valóban sikerült az oroszokat 1914. augusztus 30-án Komarownál bekeríteni, egymást érték a rémhírek az ellenségnek az oldalban és hátban megjelenéséről. Ennek az lett a következése, hogy a megkerülő csoport augusztus 31-én kiindulási helyére vonult vissza, mert az északi irányból fenyegetett megkerülést (saját ügető vonat okozta nagy porfelhő hatása következtében egy kozák hadosztály előnyomulása jelentetett) már bekövetkezettnek hitte.

Természetes, hogy a rémlátó légkör *merész tettek* elkövetésére egyáltalán nem kedvez. Nekünk pedig ilyenekre kell a mi kis hadseregünket előkészítenünk.

A meglepetés tehát mindenkor olyan előnyt biztosít, amely még az ellenség számbeli és anyagi fölényét is kiegyenlítheti, a saját veszteségeket pedig csökkenti.

A vezetés ezért minden alkalommal — úgy kis, mint nagy viszonyokban — nemcsak a harc kezdetén, hanem a harc egész folyama alatt is, akár támadásnál, akár védelemben, igyekezzék az ellenséget meglepni.

Rendkívül fontos ez a követelmény különösen a mi kis hadseregünkben, melynek nagy számbeli és anyagi fölényben levő ellenségek ellen kell előreláthatóan működnie.

A meglepetéssel kapcsolatban én az anyagi és technikai fölény kérdését különösen kiemelendőnek tartom. E tekintetben szükségesnek tartom az illetékes felfogást a harcászati szabályzathoz kiadott „indokolás” szerint a következőkben ismertetni:

„A harc mostani arculatának jellemzéséből kitűnik, hogy ha a rendelkezésünkre álló gépeknek egybehangzóan és tervszerűen csak egy részét is működtetjük, már rövid idő alatt megsemmisítő hatást érünk el olyan ellenséggel szemben, amely valamely oknál fogva — hacsak néhány percig is — védtelen.”

„A védtelenség pedig, vagyis az az idő, amely a megfelelő felfejlődéshez szükséges, éppen a nagy gépfelszerelés miatt több ideig tart, mint eddig, mert a sok gép beállítása nehezkesebb, mint azelőtt volt a puskatűz megkezdése.”

„Ebben rejlik a meglepetésnek és az ez ellen való biztonságának ma már mód felett fokozott jelentősége.”

„Ha a meglepetés sikerül, a tűznek rövid időre összpontosítható, megsemmisíthető hatásával az ellenség nagy számbeli és fegyverzeti fölényét is kiegyenlíthetjük.”

Clausewitz a győzelem legáltalánosabb elve, illetőleg legjobb biztosítéka gyanánt az anyagi felkészültség teljes kikapcsolása mellett még a számbeli túlerőt tartja. Minden csapatvezérnek arra

kell tehát törekednie, hogy legalább a döntő küzdelemben és a döntő helyen biztosítsa számbeli fölényét. Napóleon mondotta egyszer hogy „Európában sok jó tábornok van, de ezek igen sokat látnak, én csak a tömegeket látom.” Evvel pedig azt akarta kifejezni, én nem akarok mindenütt győzni, csak egy helyen, ott azonban a tömegekkel. Ezt keresem, ezt látom magam előtt mindenkor.

És a hadtörténelem tanúsága szerint a számbeli túlerő a győzelemnek mégis csak ritkán volt egyedüli és szilárd biztosítéka. Hiszen a legfényesebb harctéri eredményeket többnyire a kisebbség vívta ki. Emlékezzünk csak vissza a nagy háborúra, Tannenberg, Angerburgra, hol a német csapatok; az Isonzó menti csatákra, melyekben az osztrák-magyar, főként azonban magyar csapatok többszörös túlerő ellenében nemcsak dicsőséggel megállottak, de fényes győzelmet is arattak. Ezen győzelmek titka pedig — eltekintve a csapatok belső értéke közötti szembeszökő különbségektől — kétségtelenül a jobb -vezetésben van, mely kitűnően ért ahoz, hogy a döntő ponton az ellenséget nemcsak megelőzze, hanem azt erejének kedvezőtlen elosztása ellenére harcra is kényszerítse. Ezt pedig a meglepetés útján érhetjük el. Ezért mondja Clausewitz, hogy „többé-kevésbé minden vállalkozásnak a *meglepetésen kell alapulnia*;” harcszabályzatunk indokolása pedig; „Mindenkinek, a csapatvezértől le a legkisebb egység parancsnokáig, minden alkalommal *meglepetésre* kell törekednie,” ugyancsak Clausewitz jegyzi meg „A háborúról” c. művének Nagy Frigyesről szóló X. kötetében: „mennél gyengébbek vagyunk a háborúban, annál inkább kell *mások gyengéiből* élnünk.” Evvel pedig kimondottuk, hogy főként a gyengébb van arra utalva, hogy háborúban az üdvösséget a *meglepetésben*, azaz a kétségen kívüli *jobb vezetésben* keresse.

Azért vezette be Nagy Frigyes valamennyi Sziléziai háborút meglepő támadással. Sőt a 7 éves háború megkezdésekor oly hirtelen tört be Szászországba, hogy még a saját alparancsnokai is csak útközben értesültek arról, hogy tulajdonképpen miről is van szó.

De Nagy Frigyes a harcászati meglepetést is gyakran alkalmazta. Miként ő 1745. VI/4.-én az éjjeli helyzetváltoztatás folytán az osztrák hadsereg balszárnyát meglepetésszerűen átkarolta, azonképpen a rossbachi és leutheni dicsőséges győzelmeket 1757-ben jórészt a döntő támadásnak az osztrákok mindkét, Leuthennél a bal oldalába intézett meglepetésszerű gyorsaságának köszönhetette. 1760-ban ugyancsak meglepetésszerű támadással végez Laudonnal, mikor ez három oszlopban a Katzbach-on átkelni akar.

Napóleon háborúiban a meglepetés gondolata mindég nagy szerepet játszott. Különösen érvényre jut ez 1800-ban a meglepő átkelésben az Alpokon; 1805-ben pedig a franciáknak az északi tengertől a felső-Rajnáig történt meglepően gyors előtöré-

sében, miáltal az ellenség szétforgácsolt erőit Németországban, a döntő hadszíntéren nem volt képes idejekorán összevonni.

Az 1813. évi hadjáratban Napóleonnak nem sikerült a szövetségeseket meglepni. Ez a szándék különösen Blücher ellen irányult, azonban neki erős lovasságának felderítése folytán mindig sikerült a csapás elől idejekorán kitérni. Annál inkább bővelkedik ez az év harcászati meglepetésekben. A drezdai csatában 1813. VIII/27.-én Murat-nak sikerült meglepetésszerűen a szövetségesek balszárnyának megkerülése és ily módon ura lett a Weisseritz balpartjának.

Éppen ilyen meglepetés éri Vandamme-t Kulmnál, mikor 1813. VIII/30.-án őt Kleist Nollendorfon át megkerüli és Zieten *segítségével megsemmisíti*. Vagy mikor Ney-nek Torgauban hagyott utóvédjét Wobeser tkb. Luckauból jövet meglepi és teljesen szétugrasztja 1813. IX/7.-én.

1814-ben Napóleon az eredményt a szövetségesek elkülönített csoportjai ellen ismét a meglepetésszerű támadásokban keresi. Eképp sikerül neki a Champaubert, Montmirail és Etoges-nál meglepő gyorsasággal kivívott sikerei folytán a sziléziai hadsereget szétforgácsolt állapotában rajtaütni.

1866-ban Moltke az ellenségeskedések mielőbbi megkezdése mellett volt, hogy az ellenséget felkészületlenül találja. Politikai okok gátolták azt.

1870-ben a háború kitörésének gyorsítása folytán a német hadsereg fölényes felkészültsége teljes mértékben érvényre jutott. Látni fogjuk később, miként érvényesültek a titoktartás szolgáltatásban a leleplezés és a megtévesztés eszközei is a háborúban.

A japánok 1904-ben tengeri hadászati meglepetéssel kezdik meg a háborút Oroszország ellen.

Igen érdekes példája a meglepetésnek a Tannenberg-i csata 1914. VIII/26-30-ig, melyben Hindenburg a 8. német hadsereg erőinek a Narev hadsereg (Samsonow) elleni gyors és meglepő alkalmazásával előbb ezt a hadsereget semmisíti meg, azután pedig a Njemen hadsereg (Rennenkampf) ellen fordul.

Megjegyzésre érdemes, hogy a meglepetések mindegyikénél a véletlen és a szerencse mindég nagy szerepet játszottak annak a javára, aki merészebb volt, vagyis aki a meglepetést okozta.

A nagy háború későbbi folyamán a meglepetésnek nagyszabású formáját alkalmazták az angolok Cambraínál 1917. november 20-án. A csata maga december 5-ig tartott. Ezt azért említettem itt fel, mert az angol vezetés azon szándékát, hogy a német arcvonalat áttörje, a németek teljes meglepetésére alapította, továbbá mert ezen céljuk elérésére minden lehetőt elkövettek. Egy talált angol parancsban a következő velős mondat olvasható: „Mindaz megtörtént, amit kemény munkával végezni és emberi *szellemmel* kitalálni lehet. „Elképzelhető tehát, hogy a jelenkori tűzgépeknek minden neme az elképzelhető legnagyobb

kíméletben és a legkörmönfontabb alkalmazásban jutott érvényre e támadásban.

A titoktartás, mint a meglepetés egyik feltétele a támadás előkészítésében a legérdekesebben és legtanulságosabban jut kifejezésre a következőkben:

„A gyalogság, lovasság és a tankok a támadás megkezdése előtt néhány nappal Peronne körül (az arcvonal mögött mintegy 20 klm.-re) összevonattak és csak a támadás megkezdése előtt néhány órával tolattak el a támadó területre. Az 1. lov. hadosztályhoz tartozó foglyok vallomása szerint a hadosztály Flandriából november 15-én érkezett Peronne vidékére és csak a 20-ára virradó éjjel vonatott előre, míg a támadás területére közvetlenül a támadás megkezdése előtt jutott.”

„A tüzérség belövés nélkül ment állásaiba.”

„A védőállásban levő hadosztályok magatartása november 20. délelőttig nem változott. Sem a gyalogsági, sem a tüzérségi tevékenység nem fokozódott. Egy talált angol parancs a következőket tartalmazta: Nulla (a támadás kezdete) előtti időben éjjel a tüzérség a szokásos módon viselkedik. Nem szabad a tüztevékenységet fokozni; de éppen oly mértékben szükséges, hogy az éjszaka ne múlják el rendkívülien nyugodtan.”

„Az állások megszállásán semmi sem változott. A védőcsapatok hozzátartozóik megnyugtatása végett azt írhatták haza, hogy ők nyugodt arcvonalon tartózkodnak.”

„A támadó hadosztályok egymástól és a védőállásban lévő hadosztályoktól elszigeteltek. „

„A távbeszélő érintkezést csak rejtjelezve és csupán a dandárig engedték meg, azon túl előre vezető drótokat egyszerűen átvágták.”

„Minden menet, vasúti be- és kirakodás éjjel történt.”

„A támadó hadosztályok csak nappal és csupán korlátozott mértékben gyűjthettek főzőtüzet. Azok önfűző felszereléssel és spirítusszal voltak ellátva.”

„Egy éjjel feleresztett angol léggömb ellenőrizte, hogy a helységek a szokottnál nem voltak-e jobban kivilágítva?”

„A támadó parancsot a csapatoknak a roham előtt néhány órával adták ki.”

„Az angol csapatok meglepő készenlétbe helyezésének a megfelelő erős német repülő osztagok hiánya, az időnként kedvezőtlen repülő időjárás, köd és a Havrincourt-i erdő kedvezett.”

A Cambrai melletti nagy csatában 9 tank zászlóalj (300 tank) vett részt zárkóztan (30-50 térközzel) és egyidejűleg alkalmazva. Mivel pedig tüzérségi tűz előkészítésről a kívánt meglepetés megóvása végett lemondtak, a tüzérségi tüztevékenység a tankok és a gyalogságnak rohamra történt előnyomulásakor kezdődött meg.

A tankok a támadás előtti éjjelen érkeztek be védő szakaszokba és kb. 900 m.-re állottak készen első vonalaiktól.

Az arcvonaltól közelében mozgó tankok lármajának túlharogása végett aknavető és géppuska-tűzet alkalmaztak.

A mozgó tankoknak ellenséges megfigyelés előli rejtőzése végett a tüzérség még ködgranátokkal is tüzelt a német állásokra.

A tervszerű tömegtámadás sikerült, mivel az meglepően történt egy gyengén megszállt állásra. Az állást áttörték.

A tankok tömeg-alkalmazása óriási erkölcsi benyomást keltett. A kb. 100 széles drótakadályokkal ellátott, kitűnően kiépített zárt védőállást egyszerűen lehengerelték. A veszteségek mindkét részen csekélyek voltak. A védő legtöbb embere megadta magát.

Kétségtelen, hogy az angol vezetés a támadás eredményét a németek *teljes meglepetésére* alapította, ami ismét csak egy talált angol parancsból világlik ki, amely így szól: „A főparancsnok azt kívánja miként minden ember tisztában legyen avval, hogy a III. és IV. hadtest hadműveleteinek a *meglepetés* a kulcsa.”

Miként ebből az utolsó példából láttuk, a *titoktartással* mindig azt célozzuk, hogy a tervezett vállalkozást az ellenség elől mindaddig elrejtjük, míg ellenrendszabályaival elkésik. Ezt pedig vagy azzal érhetjük el, hogy híreket egyáltalán ne kapjon, vagyis az ellenség felderítését mind a földön, mind a levegőben megnehezítjük, ez a *leleplezés*; vagy pedig benne a helyzetről hamis benyomásokat ébresztünk, ez a *megetévesztés*.

Ma a leleplezés könnyebb, mert a korszerű harceszközök kis csoportoknak is *nagy ellenálló képességet* adnak. De ugyanazon oknál fogva hajthatók könnyebben végre az ellenség *megetévesztésére* szolgáló *tüntetések* is, melyek figyelmét vagy erejének egy részét hamis irányba terelik.

Ha tehát a leleplezés és a megetévesztés könnyebb, ebből feltétlenül az következik, hogy az *eredményes felderítés nehezebb* lett, melyet a mai viszonyok között *csak harc árán* tudnak végezni, vagyis csak egy *harcképes* osztag alkalmas erre. És itt különösen szükségesnek tartom a *harcfelderítés fokozott mérvű alkalmazását* valamennyi fegyvernem részéről, hogy azok együttműködését elősegítsük, a csapatot és a vezetést pedig a *megetévesztésektől* megóvjuk. Különösen találkozó harcban fontos az, mikor a harc helyzet folytonosan változik, hogy éhez a harcfelderítéssel „is megfelelően alkalmazkodni tudjunk. Ezt a *beható harcfelderítést* pedig sem a hadijátékok alkalmából, annál kevésbé a gyakorlatokon döntő fontosságuknak megfelelő mértékben alkalmazva csak a legkivételesebb esetekben tapasztaltam. Pedig a megetévesztésre legkedvezőbb alkalmak éppen akkor lesznek, mikor az ellenséggel már érintkezésbe lépünk, mikor róla mennél többet tudhatunk, mikor tehát már *nincs idő* ellenintézkedésekre.

A megetévesztés másik előfeltétele Clausewitz — illetőleg Harc-

szabályzatunk — szerint: a *gyorsaság*. A titoktartás és a gyorsaság kölcsönhatásban állanak egymáshoz. Mennél nehezebb a titoktartás, annál *gyorsabban* kell cselekednünk, hogy az elárlásra, tehát az ellenintézkedések megtételére szükséges időt meg rövidítsük, viszont mennél hosszadalmasabbak a meglepetés előkészületei, annál szükségesebb lesz a titoktartás minden lehetőségét kihasználni, illetőleg alkalmazni. A titoktartás a technikai mai fejlettségénél fogva sokkal nehezebb, éppen azért a *gyorsaság*, ami főként a *mozgékonyaságban* jut kifejezésre, határozottan nyert jelentőségében. Az a hadsereg tehát, melynek felszerelése tűzgépek terén hiányos, természetesen sokkal mozgékonyabb is, mint ilyen tehát gyorsabb, vagyis meglepetésre alkalmasabb. Ilyennek kell tehát a mi kis hadseregünket tekintetnünk, melynek *menetelő képességét* — különösen az éjjeli menetek terén — a lehetőség legmagasabb fokára kell emelnünk. Ezért van a vasutaknak, autóknak és egyéb szállító eszközöknek ma óriási fontossága, amit a nagy háború egyes jellemző példáival igazolhatunk.

Az 1914. év szeptember 4.-ig beérkezett repülő és a többi jelentések alapján a németeknek az volt a benyomása, hogy a franciák a német 6. és 7. hadseregek, úgyszintén Verdun elől csapatokat kivonnak és azokat vasúton nyugoti irányban szállítják, továbbá, hogy az ellenség Parisban mindjobban megerősödik, sőt az első hadsereg részéről megvert d'Amade és Maunoury tábornokok csapatai is Paris környékén tartózkodnak. Valóban úgy is volt. Joffre tbk. úgy okoskodott, hogy Belfort, Epinal, Toul, Verdun eléggé ellentállóképesek ahhoz, hogy a németek támadását a hadszíntér keleti részén feltartóztassák. Ez okból tehát a kitűnő vasutihálózat segítségével minden nélkülözhető erőt a legnagyobb gyorsasággal a keleti szárnyról a nyugatira vonja, hogy itt túlerőt alkosson és ily módon meglepően az ellenség jobb oldalába törhessen.

A meglevő vasutaknak hadművelleti célból történt kihasználását a német 8. hadsereg nagyobb részének az orosz Njemen hadsereg elől a Narev hadsereg elleni összpontosításánál is tapasztaljuk, hogy ily módon előbb a 8. hadsereg visszavonulását komolyan fenyegető Narev hadsereg veressék meg, azután pedig a Njemen hadseregnek adassék meg a halálos dőfés. Hindenburg ezen hadműveleténél a *saját csapat gyors mozgékonyaságával* (1. hadtest vasúton szállított Deutsch-Eylauba) és az orosz csapatok lassúságával számolt. Az erdős és tavakkal borított terület, továbbá a szerencsés körülmények egész sorozata sietett a németek segítségére, miként a *szerecsse mindég velejárója a merészségnek*. Ez a fedett terep a titoktartást feltétlenül megkönnyítette, mert a lepezés egyszerűbb volt.

A német 9. hadseregnek a késedelmes felvonulását pedig a rossz vasúti összeköttetések, továbbá a meglevő vasutvonalak teljesítőképességének hiányossága folytán 1916. szeptemberében

hadvezetőség Mac Mahonnak Sedan felé elvonulása felől tiszta képet nyert.

A titoktartást azonban elősegítheti még egy nemzet pld. a japánok nyelvének és írásának nehéz megérthetősége is, úgyszintén európai értelemben vett fiatal kultúrájának bizalmatlan tartózkodása és hallgatag sajtója. Csak egy történeti hagyományaira büszke nemzeti öntudattal bíró olyan nemzet képes erre, mint a japán, — kevésbé azonban Európa bármely nemzete, mely a nagy háború óta mindjobban tért hódító nemzeti öntudat mélyítésére irányuló törekvései közben részben legalább már a világpolgárság eszméjétől is át van itatva. Természetes, hogy ilyen nemzetben a történeti közös felelősség érzése nem lehet egyenletes és feltétlenül megbízható, ami legszembeszökőbben sajtójában jut kifejezésre. Kétségtelen, hogy a földrajzi helyzet és az oroszok érzéketlen gondtalansága a japánok meglepetés-szerű fellépésének sikeréhez nagyban hozzájárultak.

A *megetésztésre* vonatkozóan a következő hadtörténelmi példa szolgáljon felvilágosításul: 1870-ben december végén a „Le Francais” újság azt a hírt terjesztette el, hogy Bourbaki Bourges-ről a védelmi művek megtekintésére Nevers-be utazott. Valóban azonban már december 23-án megkezdődött hadseregének a Loire vidékéről a Saone felé szállítása. A német hadvezetőség azonban csak január 5-én kapott megbízható híreket a megváltozott hadihelyzetről.

A megtévesztéssel kapcsolatban igen érdekes még saját csapatjainknak a szerbek elleni magatartása a nagy háború elején. Tudvalevő, hogy csapatjaink békekiképzése a támadáson alapult. Ezen majdnem kizárólagos kiképzési eljárás folytán csapatjaink több ízben a vakmerő nekímenésre ragadtatták magukat. A szerbek hamar felismerték csapatjaink ezen tulajdonságát és minden eszközt megragadtak, hogy csapatjainkat ilyen támadásokra bírják. Ezen célból nem riadtak tehát attól sem vissza, hogy a Balkán haderők parancsnokságához *hamis híreket* juttassanak.

Miként említettem, az ellenség megtévesztésére irányuló tüntetések ma könnyebben hajthatók végre, mint valaha, hozzá kell azonban tennem, hogy csak akkor, ha a vállalkozás tervezése egyszerű, másrészt ha a repülő felderítés megnehezítésére az ellene való védekezés és rejtőzés is gondosan szabályozva van.

A meglepetéssel szoros kapcsolatban van a *biztonság* kérdése is, melynek növekedett a fontossága. Harciszabályzatunk indokolása szerint a biztonság *vezetés szempontjából a cselekvő szabadság megóvását* jelenti legalább is annyi időre, ameddig a csapatokat és a harceszközöket *kedvezően harcbavetni* tudom. Természetes, hogy ez az idő a csapatok gépfelszerelése és ennek nehézkes harcbavetése miatt ma sokkal hosszabb, miért is a biztonságnak is nagyobbnak kell lenni, hogy a vezető céltudatos

befolyása lehetőleg sokáig megmaradjon. A *csapat szempontjából* a biztonság fogalma a *meglepő tűzhatás és a rajtaütésszerű támadás elleni oltalmat* jelenti, ami a csapat *megfelelő csoportosításában* jusson kifejezésre, ez pedig azt jelenti, tartsuk együtt erőinket, nem térbelileg, miként azt a szövetségesek Rossbachnál megcselekedték, hanem *vezetés technika szempontjából*, amint arra Moltke tanított bennünket.

Mindez azonban csak elméleti fejtegetés marad mindaddig, míg a titoktartás fegyelmezettségét a csapatba belenevelni nem tudjuk a mozgékonytájságot pedig következetes rászoktatás útján a csapatban ki nem fejlesztjük. Előbb a mozgékonytájságs kifejlesztésével foglalkozom. Kétségtelen, hogy ez sok és rendszeres gyakorlaton alapszik. Ha azonban hadseregünk valóban nincs, mindössze egy töredéke van csupán annak, ami a létért vagy nem létért folyó nagy leszámolás alatt a jövőben a „Mindnyájunknak el kell menni” elvén valóban meg fog alakulni: hogy beszélhetünk mi akkor sok és rendszeres gyakorlatokról? Hiszen a feliasztás esetén be vonulóknak a legnagyobb száma teljesen gyakorlatlan elemekből fog állani, akiknek a fáradalmakhoz csak bevonulásuk után kell majd hozzászokniuk, ezt pedig rövid idő alatt nem érik el. A bevonulók csak kis hányada lesz olyan, amely élethivatásából folyóan a katonai fáradalmak elviselésére rövid időn belül alkalmasnak ígérkezik. Ez az arány pedig oly mértékben változik utóbbiak hátrányára, mennél inkább kevesbedik a nagy háborút egészben vagy részben végigküzdött harcosok száma. Mikor azután ezek már elfogynak, bekövetkezik úgyszólván, teljes mértékben a *rögtönzött* (improvisált) *hadsereg* állapota, melynek teljesítőképességét a meglepetés szempontjából a következő hadtörténelmi példa világítja meg:

Az amerikai secesssiós háborúban 1861. júliusában a szövetségesek egyik tábornoka Mac Dowell Washingtonból négy hadosztályal egyetlen elszigetelt ellenséges dandárt akart meglepően megtámadni, amely Manassasból Fairfax-ba volt előtolva. A vállalkozásnak minden kilátása megvolt a sikerre és mégis teljesen balul ütött ki. A csapatok már az első napon felmondták a szolgálatot, noha csak 16 km. szerény menetteljesítményt követeltek tőle. A fáradalmakhoz hozzá nem szokva, a meleg, a por és a hadszerű megterhelés miatt gyorsan kimerültek. Minden vízivó helyen a szomjasok egész csoportja tartózkodott, kik beosztásukat egyszerűen elhagyták. Midőn a második napon a Fairfax-nál lévő ellenséges állás elé nagy rendetlenségben megérkeztek, az ellenség azokat már régen elhagyta.

Tanulság ebből az, hogy ha valaki az ellenséget megakarja lepni, annak mérlegelni kell tudnia azt, miszerint a *siker* valószínűsége és a *csapat alkalmassága* helyes arányban vannak-e egymáshoz, másszóval a parancsnok *csapatjait helyesen ítéli-e meg? A sikerhez tehát nem elég a gyors és erővelteljes elhatá-*

rozás, mely mindég csak *félmunka* marad mindaddig, míg a végrehajtásra hivatott *csapat a kivitelre alkalmas* eszköznek nem bizonyul.

Miféle végső következtetést vonhatunk le tehát mindenből a mi viszonyainkra alkalmazva? Harciszabályzatunk a meglepetés jelentőségét a *számbeli erőkülömbőség kiegyenlítése szempontjából* különösen hangsúlyozza: a Gyal. Gyak. Szab. 2. füzetében (egyres honvéd, raj, szakasz, p. század) mintegy negyvenszer történik utalás a meglepetés szükségére és célszerűségére. Mind ebből az következik, hogy a *meglepetést*, mint harcmódot nekünk *feltétlenül alkalmaznunk kell*. Mivel pedig a már kifejtett okokból csapatjaink jelenlegi összeállításukban meglepetésre kevésbé alkalmasak, bármennyire idegenkedünk is szokásos viszonyaink között a gondolattól, hogy a csapatok között különbséget tegyünk, mégis *meg kell azt tennünk* olyformán, hogy — mondjuk pld. hadosztályonként — külön a meglepetésekre minden tekintetben alkalmas különítményt — zászlóaljzat — szervezünk azokból, akik élethivatásuknál fogva a menetelés és az avval egybekötött fáradalmak elviselésére leginkább alkalmasak. A kerékpáros zászlóaljakat teljesen ki kell hagynunk e fontolgatásokból, mert azok a többivel egyenlő elbírálás alá esnek. Csak semmi összeegyeztetni akarás, megalkuvás! Főcél, hogy meglepetésre kiváló nagy menetteljesítményekre képes csapatot alkalmazzunk. Ilyen komoly esetben alig lesz, azt tehát előbb meg kell szerveznünk, különben a kútba esik minden meglepetési szándékunk. Ez csak világos okoskodás! Természetes, hogy az ilyen meglepetésekre szánt csapatok parancsnokául, úgyszintén a beosztott alparancsnokokul csak feltétlenül alkalmas és minden tekintetben többszörösen kipróbált tiszteket kellene alkalmazni.

Csak ily módon leszünk képesek a kínálkozó szerencsét kínálkozó szerencsét kihasználni, melyet csak azért elmulasztani, mert arra alkalmas csapatjaink nincsenek, nemcsak gyenge vigasz lenne, de megbocsáthatatlan bűn is. Ne áltassuk magunkat. A hadsereg harcképességét nem a régi mérték szerint kell elbírálnunk, mikor az általános védkötelezettség elvén igen sokan szolgáltak, hanem a való helyzet szerint. Hát nem tettünk-e a nagy háború alatt is sokszor a teljesítmények szerinti találó összehasonlítást a háború kezdetén alkalmazott kiváló anyag és a háború végén a felületes kiképzésben részesült „*rögtönzött hadsereg*” hadi teljesítményei között? Vajjon a mi jövő háborúnkban alkalmazott hadseregünk nem inkább az utóbbihoz lesz-e hasonlítható?

Azért hát válasszuk ki a meglepetés céljaira feltétlenül alkalmas *mozgó elemet*, és használjuk ki azt. Ne keverjük össze azt a két, katonai szempontból oly különféle értékű elemet, mert különben, — főként a háború kezdetén — oly óriási kihatással bíró meglepetések keresztülvihetők nem lesznek.

Szeretem hinni, hogy a történelmi határok elérésének gon-

dolata edzeni fogja lábainkat és kitartóvá teend a fáradalom elviselésében is. Ha azonban mindenkit *képességei szerint* alkalmazunk, ez az eljárás kétségtelenül *még jobban* fogja fokozni a csapat teljesítményeit.

A titoktartási fegyelmeztségnek a csapatba belenevelése már sokkal nehezebb, hosszantartóbb munka, miként az a *jellemnevelés* terén más nem lehet. Sőt háládatlannak is látszik, mert hiszen hatása azonnal nem jelentkezik és így az eredmény meg sem állapítható. A titoktartás terén a *szigorú önfegyelmezés* az egyedüli eszköz, melynek igénybevétele mellett *hallgatni megtanulunk*. A haza érdekeinek soha szem elől nem tévesztése, mely akaratomkat élteni, kell, hogy *öngyőzelmünket* is elősegítse. Csak a *hiúság üres öntetszelve* szünnék meg uralkodni rajtunk. Ez tartja rabígjájában a legtöbb emberi lelket, mely még arra is képessé lesz, hogy szerencsejátékot űzzön a haza érdekeivel. A hiúságnak a *szerénység* a legnagyobb ellenlábasa. Azonban nem az a szerénység, mely mindent eltűr, hanem amely teljes csendben egyedül a haza javára dolgozik és az igazság mértéke szerint sújt le azokra, akik a haza érdekeit kockáztatják. Mert a szerénységét mindig az jellemzi, hogy *önzetlenül*, mindég egy *magasabb eszmény szolgálatában* dolgozik és soha sem keresi a saját érdekeit.

Íme ezeknek a képességeknek a felkeltése és fokozása legyen a mi célunk is. Milyen könnyen és megbízhatóan fogjuk akkor a titkainkat is megőrizni és milyen ellenállhatatlan meggyőződéssel fogjuk alárendelteinket is kényszeríteni a titoktartás kötelezettségének megtartására. Ennek a nevelő munkának azonban folyamatosnak kell lenni, nem esetlegesnek, nem a pillanatnyi behatás alatt cselekvőnek. Nemcsak a napi érdekű események hatása alatt kell tehát annak megnyilvánulnia, hanem *kitartó következetességgel* mindenkor. Nem egy alkalmi parancs kategorikus imperativusának egyszerű hangoztatásával, hogy azután ismét elaludjék, hanem szakadatlanul, az alárendelték műveltségének mértéke szerint a nagy háborúnak olyan példái nyomán, melyek végeredményben balvégzetünket okozták.

Igaz, nem mi voltunk az árulók, minekünk csak el kellett szenvednünk mások árulását. Tanuljunk ebből. Gyakoroljuk a hallgatást, de nem akkor, mikor úgy sem tudnánk beszélni, hanem akkor mikor volna mondani valónk és talán áhítattal hallgatnának is. *Sphinx-nek, titokzatos rejtélynek lenni, még ha a hiányos emberismeret a szellemi korlátoltsággal téveszt is össze, nagyobb becsvágya legyen mindenkinek, mint ha locsogó vénasszonynak tartatnánk*. Minden ember lelkét ennek a felfogásnak kell áthatnia. Meglepetést csak ' így lehet végrehajtani, mert csak aképp érvényesülhet a siker elérése iránti közös felelősség, mely mindenkiből kiváltja az eredmény létrehozásához szükséges erős akaratot is.

A magyar katona a közelmúlt nagy háborújában rettegett névre tett szert ellenségeinél katonai tulajdonságai és erényei révén. Mennél *váratlanabban* tudnak ezek az erők hatni, annál *lesújtóbbak* az eredmények is, melyek nyomukban járnak. Az erőink felett érzett korlátlan akarat áll szemben a behódolásig fokozott szenvedőlegesség alkalmazkodó kényszerűségével. Mennyi sok értékes magyar vért lehetne evvel az eljárással megmenteni. Mindazonáltal az ősi virtus vakmerő vállalkozásainál többre alig vittük. Ez éppen olyan mint a nagy erő aránylagos kevés ügyességgel. Hiányzik bennünk a furfang a megtévesztő ravaszság, a mély hallgatagság és a gyorsaság kifejtésében alkalmazott biztos következetesség. Hiszen, ha mindez még megvolna, vajjon lenne-e a világon még egy nemzet, mely egyenlő technikai felszerelés mellett maroknyi voltunk ellenére megállani tudna? A nagy háborúban mi mindég nyílt kártyával játszottunk, nem szeretjük a titkot, éppen ezért annak megtartására sem helyeztünk súlyt. Ősi jellemünk a nyíltság mindig felülkerekedett a titkot őrző mogorva hallgatagságon. Pedig sok, sok drága magyar vérbe került ez óvatlan viselkedésünk különösen a bennünket sunyi módon törbe csalt vad ráccokkal szemben. Ismertük mi őket erről az oldalról is, azért még sem tanultunk tőlük, sőt megfélemledtünk a gyanútlanul elszenvedett öldöklések borzalmairól.

Mariusról mondják, hogy ő a római légiókat az elfogott germánok arculatához tervszerűen hozzászoktatta és ily módon elérte, hogy harcosaira az ellenség borzalmas benyomása Sextia és Vercella forrásainál már nem volt oly lenyűgöző hatással, mint Arausiónál. Az ellenség pusztán *elméleti* leírásával azonban ezt az eredményt bizonyára nem érte volna el.

Nekünk is állandóan emlékezetünkbe kell idéznünk ellenségeink azt az álnokságát, amelynek szenvedőlegességünk és pipogyaságunk mellett végtére is szomorú áldozatai lettünk.

Mennél kiképezetlenebb és kevésbé felszerelt tehát egy hadsereg, mennél inkább a szükség okozta rögtönzés benyomását kelti, annál inkább van szüksége a vezetés erélyére és kiválóságára. Különösen áll ez a mi hadseregünkre, melynek katonái bármennyire rakoncátlanok tudtak is lenni, az erős kéz virgácsai mindég tiszteletet ébresztettek benne, míg az erkölcsi és szellemi fölénynek csak azután hódoltak be.

Csak az ilyen magával ragadó vezetés kelt *bizalmat* bennünk, akkor pedig készséggel bocsátja rendelkezésére összes képességeit abban a meggyőződésben, hogy a vezetés jól ki fogja használni azokat. *A bizalom tehát az a láthatatlan erő, mely az értékeket megsokszorozza.* Az ily módon hatványozott erő részben legalább pótolhatja ugyan a hadsereg egyéb hiányait, ha azonban a *meglepetés* elemei t. i. a *titoktartás* és a *mozgé-*

konyság nincs meg benne, ezt a pótlást már csak nagy vér-áldozatok árán érheti el.

Minden arra vall tehát, hogy a vezetés mindama jellem és ügyességértékeket tegye magáévá, melyekkel a nyers számbeli és technikai túlerőt nemcsak közömbösíteni tudja, de végeredményben felettük a diadalt is kivívja.

A JELLEM ÉS TUDÁS SZEREPE A CSAPATVEZETÉSBEN.

A csapat vezetés azon művészet, melynek feladata az erőnek célszerű előkészítése, irányítása és alkalmazása által a harcot reánk nézve kedvezően eldönteni.

Amily egyszerűnek látszik ez a meghatározás, annál nehezebb ama művészet gyakorlása, mert azt a *pillanat behatása* alatt kell kifejtenuünk, Azon hatások, melyek e művészet gyakorlása folytán keletkeznek, okaikat a legkülönbözőbb, egymásba ágazó szellemi, erkölcsi és anyagi körülményekben lelik. Mennél hasonlóbbak az okok, azok hatásai is annál egyöntetűbben nyilvánulnak meg.

A vezetésnek tehát az erkölcsi és lélektani mozzanatok a háború természetéhez való viszonyában nemcsak meg kell ismerni, hanem azok fontosságához képen méltányolni is kell tudnia. A vezetőnek az emberi lelket ismernie kell, hogy azt helyesen megérthesse s arra hathasson. Különösen fontos ez ma nálunk, mert a *kiművelt nemzeti lélek volt és marad is minden időben a mi legnagyobb erősségünk.*

„Háborúban a legmagasztosabbat a lélekben kell keresni — írja Hoenig — és a harcászati alakzatoknak lehetővé kell tenni annak érvényesülését. A harcászati alapelveknek, a kiképzés és vezetés szempontjainak arra kell felépítve lenni.”

Az ember összes gyengeségeivel, de minden nemes tulajdonságaival is nem eszköz, hanem olyan erőtényező, mely akarja, hogy értéke szerint méltányoljuk.

Mindég tekintetbe kell vennünk, hogy a vezetésnek emberekkel, azok gyarló természetével kell számolni, kiknek lelkére a minden izmot és ideget megfeszítő harci tevékenységben nyilvánuló élettani jelenségek annál nagyobb befolyással vannak, mennél inkább távolodunk a háborútól.

És éppen ezen okból folyólag kell a háborúban várható

* A szerző ezt a tanulmányt, mint százados, először Kolozsvárt, a katonai tudományos kaszinó egyesületben adta elő 1903-ban. Azután az orosz-japán és görög-török háborúk tanulságainak értékesítése mellett 1914. márciusában Nyitrán; a nagy háború tanulságainak felhasználása után pedig szemléje alkalmából a 2. honvéd vegyes dandár összes állomásain 1926-ban.

magasabb követelmények és a rajtunk erőt vevő rendkívüli benyomásokkal szemben saját erkölcsi képességeinkben *szilárd támaszt* nyernünk; mindenek előtt azonban az *erős akaratban*.

Most immár módunkban van ezen igazságok és azok elérésére mind a békében, mind a nagy háború folyamán követett eljárásaink és eszközeink tekintetében párhuzamot vonni, illetőleg tárgyilagos ítéletet alkotni. Ha őszinték akarunk lenni, be kell vallanunk, hogy sokat hibáztunk ebben az irányban. Mintha a nagy háborút megelőző *hosszú béke folyamán nagyra nevelt erkölcsi gyengeségeink* mind a harctéren, mind azon kívül és a mögöttes országban túlsúlyra vergődve *felülkerekedtek* volna!

A háború mozgató erőit már az ókorban erkölcsi természetűeknek *ítélték*. Ez okból követeli Cicero az eszményi csapat vezetőtől az összes férfi erényeket.

A különleges vezetői erényekhez számítja ő:

1. Minden ténykedésben megfeszített és kitartó tevékenységet,
2. a vitézséget a veszélyben,
3. erélyt a cselekvésben,
4. gyorsaságot a kivitelben,
5. okos előrelátást s minden eshetőséggel való számítást.

Ekép írja egykor Napóleon is Clarke hadügyministernek 1809-ben ama nagy szót, hogy: „Háborúban az erkölcsi elem és az akarat több mint fele a valóságnak. Más alkalommal pedig: A háborúban az eredmény háromnegyed része erkölcsi tényezőktől függ, míg a fennmaradó $\frac{1}{4}$ rész egyéb befolyások okozata.

A míg nálunk és a legtöbb európai nagyhatalom gyakorlati szabályzataiban az erkölcsi erők kifejlesztésére eddig is — legalább elméletileg — fokozott súlyt helyeztek, a francia gyak. szabályzatban ezen szempontot a nagy háború előtti időkgig nem méltányolták kellő mértékben.

Még a nagy háború előtt életbeléptetett új gyalogsági gyak. szabályzatra vonatkozó kívánságok tekintetében Franciaországban többen, így különösen Maud'hudy és Montaigne ezredesek igen fontosnak tartják az erkölcsi erő emelését nemcsak a harcosoknál, hanem főleg a vezetőknél.

Passage alezredes javaslatában az erkölcsi erőt értékeli legmagasabbra. Ebben annyira megy, hogy a bátorságot úgy határozza meg, hogy az nem egyéb, mint leküzdött félelem.

Ez a, még a nagy háború előtt életbeléptetett új szabályzat valószínűleg számolt tehát az erkölcsi tényezők fokozott érvényesülésével, amit abból következtettek, hogy a franciák még a nagy háború előtt a legbehatóbban foglalkoztak a német hadsereg szervezete mellett annak *erkölcsi értékének* tanulmányozásával.

Az erkölcsi tényezők befolyása legjelentékenyebben azon varázs hatalomban nyilvánul meg, melyet egyes seregvezetők csapatjaikra gyakoroltak. Egy ily egyéniség erkölcsi hatása saját

hadseregünkön kívül egészen az ellenséges táborig is kiterjed.

A francia hadseregnek 1812-ben a Berezinán átkelését s maradványainak a fogság előli megmenekülését egybehangzóan az orosz hadsereg parancsnokoknak ama félelmére vezetik vissza, mely szerint azok nem merészelték Napoleon-nal csatában szembeállni. Mindnyájan félték tőle — írja Clausevitz — gárdájától és hadseregétől.

A midőn én előadásomban nagy hadvezérek példáit említem, ezt kizárólag azon okból teszem, mert az ő magatartásuk és véleményük azon igazságok legkifejezőbb bizonyítékául szolgálnak, melyek az idők folyamán a jelenkori haditudomány alapelveivé fejlődtek ki. Az ő példájuk bennünket természetesen szűkebb keretben hasonló tevékenységek kifejtésére serkentsen, ami szilárd vezető jellemek neveléséhez leginkább hozzájárul.

Harcban és háborúban a változó körülményekből önkényen folyik, hogy a vezetésnek folyton el kell készülnie arra, miszerint a megváltozott helyzetnek megfelelően újabb elhatározásokra jusson.

Háborúban ugyanis minden tevékenység egy sajátos, mindent átható olyan légkörben folyik le, melynek Clausewitz szerint a „veszély”, a „testi fáradtság” a „bizonytalanság” és a „véletlen” a főalkotórészei. Számtalan mind a megnyert, mind pedig az elvesztett csaták hadtörténelmi példái megerősítik, hogy minden csapatvezető, akár hadművelési, akár harcászati téren a legjobban átgondolt terv ellenére is, többé-kevésbé mindig bizonytalanságban cselekszik. Így pld. Vionville-nél a III. hadtest nem a franciák visszamaradt részeire bukkan, mint a hogy a hadtest parancsnok képzelte, hanem azoknak egész rajnai hadseregére. Spicheren-nél a 14. hadosztály nem egy elvonuló ellenségre talál, hanem egy igen erős s jól előkészített állásban levőre. Liaoyan-nál azért győztek a japánok, mert jobb szárny hadseregük *önállóan* megkerülő mozdulatot hajtott végre, amely kezdetben az oroszok megkezdett visszavonulásáról szóló *helytelen feltételezés* alapján egy párhuzamos üldözés szellemében vezetett be.

Látjuk tehát, hogy a vezetés a harcászati ténykedések egész sorozatából áll, melyek egyszer logikusan következnek egymásután, egyik a másikkal folytatását képezvén, máskor pedig a mily függetlenek előbbi eseményektől, éppen oly váratlanul is beállhatnak.

Míg egy harcászati ténykedés létrejön, először valamit *akarnunk* kell, azután ennek alapján az általános helyzetet *mérlegelnünk* és valamit *határozoznunk* kell s végül 'elhatározásunkat *keresztül* is kell *vinnünk*. Mindezen tevékenységek erkölcsi, szellemi, azaz lélektani természetűek.

Az akaratról.

Akarat alatt értjük a lélek amaz állapotát, melyben a vágyak

bennünket cselekvésre ösztönöznek. Mi csak akkor akarhatunk valamit, ha a tárgy kivihetőségének eszméje törekvésünket támogatja.

A míg Rousseau Spenzer és Darwinnal együtt azt állítja, hogy az akarat a természet hatalmával szemben semmire sem képes, addig Kant bölcselete az észnek, mint oly tényezőnek, mely az akarat érvényesülésének legfőbb eszköze, a legmagasabb hatványig való fejlesztését hirdeti.

Kant az emberi lényben megkülönbözteti: 1. az érzékiséget, 2. értelmet vagyis a gondolkodásra való képességet és 3. az észet, vagyis az akarat megvalósítására vezető erőt.

Kant az ész edzése által az akaratot akarja erősíteni s neki az érzékiséget alávetni.

Kant szerint tehát az *emberi értékek legfontosabbika az akarat*. Minden egyéb ennek szolgálatában áll. Ennek kiművelése a főcél, mert minden eredmény, akár közvetve, akár közvetlen ennek a kifolyása.

Mindenek előtt tehát az akaratot kell erősítenünk és edzenünk, mert az akarat minden tettnek lélektanilag a főalkotó része. Az akarat szilárdsága határozza meg azt az erőt, mellyel egy tettet végrehajtunk.

Az akaratot azonban csakis az érzéki ingerek képesek mozgásba hozni. Ugyanis a szokás által automatikussá vált cselekvéstől eltekintve, minden akaratnyilvánítást kedély hullámzás, t. i. a cselekvésre serkentő érzéki benyomás előz meg. Mi ezen benyomásokkal szemben közvetlenül tehetetlenek vagyunk, mert igazi okuk élettani ok, mely nincs hatalmunkban. Pl. ha valaki haragszik vagy nyugtalanodik, ez meglátszik rajta, szíve hevesebben ver, ezt nem akadályozhatja meg, ezt nem tudja egészen eltitkolni. Nem pedig akkor, ha ez a érzés oly erős, az ok, mely azt felidézte, oly nagy, hogy a érzés hatalma *teljesen* uralkodik rajtunk. Ilyenkor az értelem munkája ábrándképpé válik, mert az ösztönök mindent nála nélkül végeznek el.

Nekünk tehát két hatalmas érzéssel, illetve ösztönrel kell számolnunk, melyek az *akarat érvényesülésének* útjában állanak s melyek többé-kevésbé hatalmukban tartanak beanünket, egyik a szenvedélyig fokozott *kötelességérzetből* folyó *felelősség hatalmas érzése*, másik a mindent lenyűgöző *halálfélelem*, mely az életfentartás ösztönének kétségkívül egyik félreismerhetetlen jele.

De az átlagos csapatvezetőnek, kire a felelősség egész súlya hárul, még egy igen fontos jelenséggel is kell számolnia, mely elhatározásaira befolyással lehet s ez *környezetének a hatása*.

Clausewitz írja e tekintetben: „Az érzékek benyomása erősedd, mint a fölényes mérlegelések elképzelése és ez annyira megy, hogy még sohasem hajtattott végre fontos vállalkozás, melynél a parancsnoknak a kivitelt első pillanataiban új kételyeket ne kellett volna legyőznie. Közönséges emberek, kik idegen benyo-

másoknak engedelmeskednek, a helyszínen gyakran határozatlanok lesznek: ők azt hiszik, hogy a körülményeket másként találták, mint ahogy azokat feltételezték, még pedig annál inkább, mert ők itt is idegen benyomásnak engedtek.”

Pld. hogy a környezet befolyása Benedek elhatározásaira nagy mértékben hatással volt. Erre nézve Sacken altábornagy, ki, mint őrnagy az északi hadsereg főhadiszállásán volt, következőképpen nyilatkozik:

A hadműveleti tervről készített munkálat, szerkesztőjének (Krismanic ezredes) oly fölényt biztosított, hogy a hadműveletek vezetését neki teljesen átengedte.

Ennek következtében a hadsereg fővezetőségében igen sajátos viszony fejlődött ki. Az erélyes, akarat erős, olykor zsarnok hadsereg parancsnok és a vezérkari főnöke (Henikstein altábornagy) egy legeslegelső rangú szaktekintély, ki meg volt szokva szellemileg uralkodni, majdnem akarat nélkül alkalmazkodtak a hadműveleti osztály főnökének javaslataihoz, aki ez által az első vonalba nyomult elő, melyre pedig egész egyéniségénél fogva alkalmatlan volt, a mit — sajnos — csak későn ismertek fel.

Egy hadsereg akaratereje nem egyéb, mint minden rangú vezető akaraterejének összessége, továbbá azon mód, mellyel azok saját akaraterejüket a csapatra *átvinni* értik.

Ezen akarat erőnek a *győzelem*-re való törekvésben kell megnyilvánulni. Azon csapat, mely mint a II. német hadsereg 1870. augusztus 16-án Vionville-nél, a harctérről megválni nem *akart*, végül még akkor is győzedelmes marad, ha a nagyobb anyagi veszteség az ő részén is van. Azon szívós akaratban „győztesnek lenni” nyilvánul meg leginkább a szellem, mely egy hadseregben él.

A harctéren való győzelmet tehát a *hadsereg lelke*ben *kivívott győzelemnek meg kell előznie*, más szóval a hadsereg, szűkebb értelemben a csapat öntudatát azon egységes akaratnak kell átadni, mely az ellenség akaratának *megtörését* tűzte ki célul és a mely erőforrását „saját cselekvő képességének megismeréséből meríti és táplálja. Es ezen szellemet a vezető kölcsönzi a csapatnak, ő a lelke ennek, miért is úgy kell megalkotva lennie, hogy az emberek felett uralkodhasson. Az a képesség, mely a mások feletti uralmat biztosítja, éppen az *akarat*.

Erős akarat *önbizalom nélkül* nem képzelhető. Ezen tulajdonság a saját erkölcsi, szellemi és fizikai erőnkbe vetett hitünk-ből ered. A mi összes képességeink felett az *önbizalom* parancsnokoljon, ez az összes bennünk lakozó erők fejlődésének gyökere; ezek egyesült erejéből ő kovácsolja a győzelem fegyverét. Benne a meggyőződés ereje rejlik és előidézi, hogy mások is higgyenek nekünk. A bennünk levő erők nagyságát önmagunkban tárgyilagosan megítélni igen nehéz feladat. De nem is e körül forog a dolog. Sőt ez irányban valamivel derültebb felfogású eljárást kell betartanunk, mert csak a valóságosnál nagyobb képességben

vetett hit biztosítja a tényleges képességek kifejtését, csak a lehetőségénél nagyobb eredményben való hit biztosítja a lehetséges eredmény legnagyobb fokát.

Saját teljesítő képességünk próbaköve lehet pl. egy nehéz harchelyzet. Ily helyzetben *bátorságunknak kell lenni*, magunktól valami *rendkívülit* követelni. Az *akarat* itt, mint *bátorság* jelentkezik, mely gyakran semmi egyéb, mint előzetes eredményekre visszaemlékezés, kritikus helyzetekhez a képesség öntudatából, az *önbizalomból* folyó hozzászokás.

Nagyszerű példája az önbizalmon és a csapat harcászati teljesítő képességébe vetett hiten alapuló *erős akaratnak* Hindenburg és Ludendorffnak közös tevékenysége a tannenbergi csatában 1914. VIII/26-30-ig.

Tudnunk kell, hogy mikor Hindenburg vezérkari főnökével aug. 23-án főhadiszállásukra Marienburgra megérkeztek, a 8. hadsereg a Goldap-Gawaiten és Gumbinnen-nél az orosz Njemen hadsereggel történt összeütközés után nyugat felé visszavonulásban volt annál is inkább, mert az orosz Narev hadsereg is megkezdte dél felől előnyomulását a 8. hadsereg összeköttetéseire. Hindenburg a visszavonulást azonnal beszünteti és arra az elhatározásra jut, hogy a kelet-poroszországi tavak által elválasztott két hadsereg közül előbb a kétségen kívül veszélyesebbet, a narev hadsereget (Samsonoff) semmisíti meg, azután a Njemen hadsereg (Rennenkampf) ellen fordul. Merész tervét az ellenség helyes megítélésére alapítja, mely szerint annak nehézségét és lassúságát kell mindenek előtt kihasználnia.

Igen érdekes ezen magasra kitűzött cél valóráváltásában Hindenburgnak a hajthatatlan győzelmi akarat és önbizalomba nemkülönbben a német csapatok magasabb erkölcsi értékebe vetett hitének szerepe. Ő maga így írja ezt le könyvében:

Mindenek előtt Samsonoff sűrű tömegei ellenében a középben mi sekély vonalat állítottunk. Sekélyét mondom, nem gyengét. *Mert azok férfiak voltak acélos szívvel és acélos akarral.* A míg az a közép az ellenséget magára vonta, annak mindkét szárnyán megalakított csoportoknak a döntő támadáshoz kellett előtörnie.

Egyszerű győzelemmel nem elégedünk mi meg Samsonoff ellen, hanem csak a megsemmisítésével Teljes munkát akartunk végezni.

Bár a számbeli erőviszonyok jóval a mi hátrányunkra ütnek ki, azért a csapatok megnyugvással és szilárd reménységgel eltelve bocsátkoznak ütközetbe. A *szellem jó*, tehát *erővelteljes elhatározásokra* jogosít és ott, a hol ez nyomott volna, ott azt ezen erővelteljes elhatározások előrelendítik. Mindég így volt ez, jelen alkalommal kellene ennek másképp lenni? *Nekem nem voltak kétségeim a mi számszerinti gyengeségünk miatt.*

Aki a háború számlájába csak a látható értékeket helyezi, az rosszul számít Mindég a katona belső értéke játsza a döntő

szerepet Erre alapítottam én az én bizalmamat. Azt gondoltam ugyanis, hogy az orosz katona és tiszt általában az európai hadszíntéren sem fog magasabb katonai tulajdonságokat elárulni, mint a keletázsiai hadszíntéren, azt hittem tehát, hogy az erőviszonyok mérlegelésénél a mi számszerinti gyengeségünk tudatában a belső erő többletét állíthatom be a mi előnyünkre.

Mi tehát ezen gondolatunkat és akaratunkat aug. 23-án a legfelsőbb hadvezetőségnek küldött következő rövid jelentésben foglaltuk össze:

„A hadsereg egyesítését átkaroló támadás végett aug. 26.-ra a XX. hadtestnél tervezzük.”

Rendkívüli tanulságokat rejtenek Hindenburg előbbi szavai reánk nézve a mi *jövő küzdelmeink* szempontjából. Ellenségeink számbeli túlsúlyának kiegyenlítését nekünk is *egyedül belső erőink*, főként pedig a *győzni akarás* gondolatának kifejlesztésében kell keresnünk. Fényes történeti hagyományainkon alapuló *nemzeti öntudatunk* felébresztése és kiművelése, az ebből kisugárzó *akarat* t. i. hagyományainkhoz hűek maradni: legyen továbbra is vezető gondolatunk minden munkánkban és törekvésünkben az ellenség előtt.

A szilárd akaratérő bár büszke, azonban nem valami jóleső birtok. A birtokosára a *felelősség* szokatlanul nagy terhét rója. Önbizalom hiányában s a felelősség elhárítása végett tartották régen a haditanácsokat. Én csak az 1806. október hó 5-én Erfurtban, a porosz főhadiszálláson megtartott haditanácsot említem fel, melyben Scharnhorst a következő emlékezetes kijelentést tette: „Háborúban sokkal kevesebb függ attól, hogy *mit* teszünk, mint hogy az *kellő egységgel* és *erővel* történjék.”

Az ő figyelmeztetése nem talált viszhangra s habár világos fejű emberekben egyáltalában akkor sem volt hiány, mégis kicsinyes rendszabályokat hajtottak végre. Szellemes emberek — írja Golz tábornok — többnyire igen sokáig keresik a *legjobb* eszközöket s elnézik, hogy mindenek előtt azon fordul meg a dolog, hogy idejekorán valami *célszerűt* tegyünk. Ez pedig ugyanaz, amit többé-kevésbé mi is követünk t. i. mindég a *legjobbnak vélt megoldást* keressük, miközben folyton a szabályzatokra gondolunk a helyett, hogy a *józan ész egyszerű okoskodása szerint határoznánk és cselekednénk*. Így nevelődik bennünk a *mesterkélttség*, a gyors és erővelteltjes elhatározások és tettek emez esküdt ellensége. Nagy Frigyes megtiltotta tábornokainak a haditanács megtartását. Az okos emberismerő — írja továbbá Golz tábornok — nagyon jól tudta, hogy soha más eredménye annak nincs, mindhogy a „félénkebb fél” felülkerekedik. A haditanácsban közreadott tapasztalások semmi egyéb hasznot nem hajtanak, minthogy az összes gyengeséget helyesen kihalásszák és hogy bizonyítsák, miszerint bármily tevékenység háborúban mily veszélyes.

A manduriai háborúban az orosz hadsereg parancsnokok-

nál a haditanács megtartása iránti előszeretet Nagy Péter cár kibocsátotta hadiszabályzatra vezethető vissza, mely előírja, hogy minden döntő elhatározásánál haditanácsot kell összehívni. Tárnyilagosan, minden szépités nélkül nézve a dolgot, az rendesen bevallása annak, hogy a parancsnokot a helyzet többé már nem uralja.

Ő tehát az általánossághoz akar alkalmazkodni, miért is hatalmának javarészét elveszti az általánosság felett.

Így volt ez a Schahó menti állás elérése után is 1904. szeptember 9-én, midőn az orosz hadsereget a európai I. hadtesttel már megerősítették. Szándéka volt Kuropatkinnak a japánoknak Pensihu és Llaoyan-nál feltételezett két csoportja ellen ugyancsak két csoportban támadni. A haditanácsnak azonban az volt az eredménye, hogy az eredeti támadó gondolat aggodalmasan elgyengült.

Kuropatkin, bár egy támadás szükségességéről elméletileg meg volt győződve, a sok tanács folytán a támadás és védelem között, mégis a középutat választotta.

Ő ugyanis meg volt győződve a támadásnak hadműveleti értelemben vett előnyeiről, de a harcászati védelemmel kapcsolatban és e szándékát az eseményekre is rá akarta kényszeríteni.

A szándékolt harc célja csak az, hogy a japánokat a Taitschó balpartjára visszanyomja; az ellenség *megsemmisítéséről* sehol sincs szó. Mindenütt a *lagymatag akarat* megnyilvánulását látjuk. Természetes, hogy még ez az akarat is veszít erejéből, míg kivitelre kerül, hiszen addig ezerféle ellentállásra bukkan.

Téves volna azonban azt hinni, hogy az akarat keletkezésénél és érvényesülésénél kizárólag csak erkölcsi tényezők hatnak közre. Az akarat erőnek helyes alakban és irányban érvényesülése az értelemre hárul. Mennél élesebb ez, mennél céltudatosabban hatnak annak erői, az eredmény feltételeit is annál előbb s annál biztosabban ismerjük fel.

A gazdag és mély tudás az akaratnak legmegbízhatóbb iránytűje. Miután a harc nem egyéb, mint két egyező, de ellentétes irányú akarat mérkőzése, saját akaratunknak arra kell törekedni, hogy az ellenséges akaratot meghajtsuk, vagy megtörjük. Ettől az erős akarattól már eleitől fogva át kell hatva lenni minden intézkedésünknek. A harcnak tulajdonképpen nem is az a célja, hogy az ellenséget tönkretegyük, sokkal inkább lélektani jellegű e cél, az t. i., hogy az ellenség bátorságát semmisítsük meg. *Már akkor győztünk, midőn az ellenséget ama meggyőződésre bírjuk, hogy ügye elveszett* Erős akarat a gyengébbel szemben mindég fölényben van s ezzel a győzelem kiinduló pontja lesz.

Custozánál látjuk, hogy egy gyengébb harci szándék mint bukik el az erősebb ellenében.

Az olaszok csupán tüntetni akartak, míg az osztrákok teljes erővel s a mellett még *meglepően* támadtak. Ők győztek.

Midőn a hadtörténelem néhány példáján az akaratéronek lagymatag megnyilvánulását észleljük, önkénytelenül arra a gondolatra jutunk, „hogyan háborúban lenni kell valaminek, ami a meglevő hátrányokat, gyengeségeket vagy balszerencsét mélyíti és terjeszti, a mi minden fontosabb eseménynek a valóságon felüli jelentőséget tulajdonít. Ezen titokzatos valamit minden uralja, míg egyrészt az akaratot csodálatos módon növeli, addig másrészt az akaratot bénítja és a tetterőt megköti.”

Miért tagadják meg a franciák már az első harcokban mind Worth, mind Spicheren-nél az általuk oly nagyrabecsült mondást „marcher au canon?” Frossard már d. u. 1 h 26 I-kor sürgönyözte Bazaine-nak: „Je suis fortemment engagé. C'est une bataille!” Miként alakult volna a spichereni csata a német fegyverekre nézve, ha a Metman és Castagny hadosztályok abba beleavatkoztak volna, mit ők pedig oly könnyen megtehettek volna? Metman tábornok azonban mozdulatlanul állott Beningen-nél, alig 4-6 km.-re a tomboló csatától anélkül, hogy a helyzet iránt még érdeklődött volna is.

Miért hagyta Mac Mahon tábornagy a wörthi csatában legérzékenyebb pontját a jobb szárnyat tartósan segítség nélkül, holott említett szárnyat már 12 h óta fenyegető nagy veszélyt mindenki határozottan felismerhette? Ő d. u. 1 h 45 I-ig, mintha megigézve lett volna, a történelmi nevezetességű diófa alatt tartózkodott Wörth és Elsashaussen között s figyelmét kizárólag az V. hadtest felé irányította, míg a jobb szárnyon a Lartigue hadosztálynak csupán egyizben küldött segítséget, ezt is azonban igen későn.

Avagy miért volt elfogult Sassulitsch tábornok a japánoknak a Jalu folyó való átkelési helyének megbírálása tekintetében annak ellenére, hogy az április 25.-ről 26.-ra virradó éjjel történt események az általános helyzet helyes megítéléséhez, — mely szerint a japáriók Widschunál s nem Autun-nál fognak átkelni, — kézzelfogható adatokat szolgáltattak?

Csudálatos, Sassulitsch tbk. még április 27-én is megmaradt eredeti felfogása mellett, amit élénken bizonyít IV/27-én Kuropatkin tbk.-hoz küldött jelentése, mely szerint a japánok átkelésének meggátolására tett intézkedései inkább az elővigyázat jellegével bírnak, mint amennyire azokra szükség van. Sőt a balszárny pkának Trussow tbk.-nak aggodalmaskodását nemcsak indokolatlannak tartja, hanem a hadseregfőpkságnál Trussow visszahívását javasolja. Nevezett tbk.-ot 28-án állítólag egészségi tekintetből valóban fel is mentették, tulajdonképpen pedig azon okból, mert Sassulitsch tbk. felfogása szerint a küszöbön álló harc kimenetele iránt *túlzott aggodalommal* viseltetett.

Ezeknek a jelenségeknek oka lélektani természetű, mely abban a határozott befolyásban nyilvánul meg, melyet az érzés által fogva tartott és kiemelt erős képzetek az ítélet és akarat-

erőre gyakorolnak. Ez az előítéletek okozta úgynevezett elfogultság tehát az öntudatnak, illetve az egész lelki életnek más szóval a gondolkodásnak, érzésnek és akaratnak korlátozását idézi elő.

Eme korlátozott lelkiállapotban az akarat többé-kevésbé csorbát szenved, mert a képzelet révén célja, az érzés útján pedig ereje van megszabva. Ha a képzeletek tartama kedvező, ezen esetben az akarat is erősödik, sőt a legmerészebb tettekre is ösztönözhető. Ha azonban a képzelet tartalma kedvezőtlen, akkor az érzés világa is nyomasztó lesz, az akarat gyengül, sőt meg is bénul.

Csupán világos tekintettel, bő tudással és éles ítélő képességgel felruházott szilárd vezető jellemek lelkében nem hódíthatnak — vagy csak csekély mértékben — tért ama képzeletek. Azokat erős akaratuk leküzdi. Ily jellemeket kitűzött céljuk elérésében semmi meg nem téveszti. Olyanok azok, mint a vízesés, mely saját útjukat egyengeti.

Látjuk tehát, hogy minden harcászati ténykedés az *erős akarat*on alapszik, mely annak mozgató és fenntartó ereje. Ezen erő forrása a *csapat szelleméből ered*, a szilárd és nemes vezető lélek előkelő tulajdonságaiban *megacélozódik*, a tudásban pedig a *szükséges nyomatékot találja meg*.

A mérlegelések.

Mielőtt valamit határoznánk, előbb *akarnunk kell* valamit s csak azután kell azt kérdeznünk, hogy az ellenség e szándékkal szemben mily módon, viselkedhetik, tehát nem szabad saját akaratunkat az ellenségéitől függővé tennünk. E felfogás szembe-tűnőleg kifejezésre jut Napóleonnak Soult-hoz intézett következő soraiban: „Soha sem szabad kitalálni akarni, hogy az ellenség mit fog tenni. Az én tervem mindég egyszerű marad.” Ez volna körülbelül az az eszme, melyből saját akaratunk érvényesítésénél ki kell indulnunk. Éhez tartozik első sorban, hogy mindazon adatokat, melyek elhatározásunk alapjául szolgálnak, hideg észszel s a legszigorúbb tárgyilagossággal mérlegeljük és ítéljük meg. Miután emíttett adatok különfélék, azok értéke és megbízhatósága is forrásuk szerint változik. A hírek megvizsgálásánál ítélő erőnkkel szemben ama követelményt támasztjuk, hogy az a valóságot állapítsa meg és abból az ellenség szándékára következtessen.

Amíg a valóság meghatározása inkább az okoskodó képesség kipróbálása, addig az *ellenség* szándékainak átlátása érett és éles harcászati ítélőképességet követel. Ha a hír a személyes szemrevételezés eredménye, akkor az a legjobb. A jó hírek nagy fölényt biztosítanak számunkra. Nagy Frigyes mondja 1753-ban az ő „General-Prinzipia vom Kriege”-ben. „Ha az ellenség hol-létét mindenkor előretudnók, akkor vele szemben egy gyengébb hadsereggel is mindenkor fölényben lennénk.”

Mivel pedig a jelenkori harcokban a *kezdeményezés* és a *meglepetés* fokozott jelentőségre tett szert, kell hogy a vezetőnek *gyors elhatározó képessége* legyen. Ezen elhatározásához szükséges adatokat *leggyorsabban* pedig csak a *személyes megfigyelés* alapján szerezheti be. Ezért hangsúlyozza oly nagyon harcászati szabályzatunk 100.203. és 636. pontjának utolsó bekezdése a *személyes megfigyelést* és a *szakadatlan harcfelderítést*. A 100. pont első bekezdése pl. Így szól: „Harcban az alsó vezető mindig — a középső vezető, ha csak lehet — álláspontját úgy válassza meg, hogy onnan, vagy annak közeléből a saját helyzetet és az ellenséget személyesen megfigyelhesse.” A 636. pont utolsó bekezdésének első pontja pedig: „De mind ennél is fontosabb, hogy a hadosztály parancsnokig minden vezető *személyesen figyelje meg* az ütközetet.

Napóleon minden harc előtt személyesen szemrevételezett. Az ő megerőltetéssel járó testi fáradtsárai, hogy t. í. az ellenségről szóló minden jelentékenyebb dolgot, mielőtt a harc megkezdődne, személyesen láthassa, bámulatra méltók. Csak, midőn a kapott jelentések alapján ekép járt el s törzsét lovaglásai alatt a helyzet mibenlétebe beavatta, akkor tette meg utolsó intézkedéseit. Ő tehát intézkedéseit nem feltételezésekre alapította, hanem az ellenség magatartásának biztos tudására.

Ekép látjuk őt Borodínó előtt szeptember 6-án, midőn rövid pihenés után kevéssel reggel 2 h után lóra ül és az ellenség állását szemrevételezi. A délután folyamán a császár újra lelovagolja az ellenséges arcvonal előtti terepet s megelégedéssel állapítja meg, hogy az oroszok ez egyszer támadást bevégni szándékoznak. Sátrába visszatérve, este kiadja a parancsait másnapi támadás bevezetésére, azután lefekszik, a küszöbön álló döntés izgalmi azonban csak kevésbé engedik őt nyugalomhoz: csakhamar felkel, Berthiert hivatja, vele $\frac{1}{2}$ 6 h-ig dolgozik, azután lóra ül s a Schiwardinónál levő előző nap elfoglalt sánchoz lovagol.

Ha azonban az 1870/71. évi háború csatáinak lefolyását tanulmányozzuk azt kell tapasztalnunk, hogy egy ütközet előtt annyira szükséges szemrevételezés vagy már teljesen elmaradt, vagy csak igen hiányos volt. Következése ennek pedig az volt, hogy a döntést kíméletlen *nekimenéssel* — éretlen bátorság (*Schneid*) — akarták kiküzdeni (a 38. ddr. támadása a bruvillei magaslatokra), mi természetesen aránylag nagy áldozatokba került.

A lefolyt nagy háborúban — különösen annak elején — alkalmazott „kíméletlen nekimenés-”ekbe teljesen magunkra ismertünk. Szinte csodálatos volt az a pazar véráldozat, mely magatartásunk nyomán járt, mit sem törődve az erők előkészítő és és összpontosító hatásával. A nyílt kártyával játszó ősi magyar „virtus” és az újkori tüzgépek öldöklő hatása állottak egymás-

sal szemben, melynél a „buta golyó” gyönyörű hadseregüinktől hihetetlen nagy véráldozatot követelt.

Vezetés, harcászat és virtus nem értették meg egymást. Külön-külön utakon jártak.

Ha a hírek kevésbé határozottak, bizonytalanok, sőt ellentmondók, akkor a parancsnok mérlegeléseinek a valószínűség törvényeit alkalmazza. Természetesen az ellenségnek is célszerű működést kell feltételeznie. Neki valamilyen *saját meggyőződésre* kell jutnia, amelyhez azonban nem szabad túl mereven ragaszkodnia, mert ez könnyen elfogult nézetekre és végzetes tévedésekre vezethetne. *Nem helyes sem könnyen hinni, sem pedig makacsul bizalmatlankodni.*

„Amint az orvos az ő kórmeghatározását nem egyes jelenségekből, hanem a beteg általános testi és szellemi állapotából (közérzés) állapítja meg, éppen úgy kell a parancsnoknak is értenie az ellenség felől alkotott véleményét a jelenségek összességéből megalkotni.”

A látó erő azon adománya, kevés előzményből, csekély jelenségekből a helyes következtetést levonni, kitalálni vagy helyesen okoskodni, hogy az ellenség mit tett és előreláthatóan mit fog tenni: Napóleonnál a legnagyobb mértékben meg volt. Ő értette látszólag igénytelen jelenségekből, melyek mások előtt fel sem tűntek, a legmesszebbmenő következtetéseket levonni. Mindég azt mondta: „Minden nagy esemény csupán egy hajszálon lóg. Az ügyes mindent felhasznál és semmit sem hanyagol el, ami a siker esélyeit növelhetné, a kevésbé ügyes csupán nagy tervei miatt elmulaszt, elnéz ilyen pillanatot s elveszti a játékot.”

Talán nem érdektelen megemlíteni, hogy Moltke tábornagy az ő vezérkari tisztjeitől nagy lovas teljesítmények mellett még jó újságoknak naponkénti olvasását is követelte. Azok hírei bizonyos fokig jelentések s bizonytalan események felől tudósítások, melyek sok tekintetben egymásnak ellentmondanak. Ezen tiszteknek ilyenkor a legjobb alkalom kínálkozik, az ő fontolgató képességeiket tartósan kipróbálni és gyakorolni, a helyest a nem helyestől megkülönböztetni tanulni és a saját ítélőképességük segítségével a bizonytalanságok útvesztőjében a valóságot és a lényegest megtalálni.

A mérlegeléseknél tehát elsősorban is a nyugalom és az elfogulatlanság jut érvényre, melyek az elmélet által megélesített értelmi erőket egy irányban összpontosítani lehetővé teszik, hogy az elhatározás számára ily módon biztos ítélet jöhessen létre.

Az elhatározás.

Az elhatározás ama szellemi művelet, tágabb értelemben jellem tevékenység, mely a mérlegeléseken át leszűrt ítélet alap-

ján saját akaratunk keresztülvitelét bevezeti, katonai szempontból háborúban két féle elhatározást ismerünk u. m. *hadműveleti* és *harcászati* elhatározást. A míg előbbieket gondolatai nem keletkeznek hirtelen, hanem fokozatosan, addig a harcászati elhatározások a legtöbbször a *pillanat* kényszerítő befolyása alatt jönnek létre. A hadműveleti elhatározások a nagy keretet adják meg, amelyen belül megvalósítandó célt a harcászati elhatározás és a való helyzet szerint kialakult harcászati részlet cselekmények szolgálják.

Mennél inkább közeledünk egy eszme megvalósítása felé, a jellemtulajdonságok annál inkább előtérbe lépnek.

Ez okból meg vagyok győződve, hogy minden elhatározás elsősorban is *saját jellemünk bélyegét* viseli magán. Háborúban ugyanis alig, vagy csak véletlenül lesz lehetséges az *elmélet szerinti legjobbat* végrehajtani, de nem is ezen fordul meg a dolog, hanem hogy a bizonytalan viszonyok között egyáltalában valami *célszerűt* tegyünk. Gondoljuk meg, hogy *még a legkiválóbb is követ el hibákat. Valamit tehát ne akarjunk hibátlanul keresztülvinni, hanem csak kevesebb hibával, mint az ellenség.*

Az erővelteljes, határozott, kezdeményezésre törekvő és az ellenség megsemmisítésére törő elhatározás éppen ilyen eljárást céloz. Tehát nem az abszolút tökéletesség, hanem a viszonylag *jobb* teljesítmény szüli a kilátást a győzelemre.

Az elhatározás magában véve azonban még semmi. Az akaratot a csapatvezető tettejének a testi és lelki ellenhatások minden változatán keresztül állandóan elevenen kell fentartani az alparancsnokok minden ellenvetésével szemben is, melyeket azok tekintettel a követelt rendkívüli megerőltetésekre csapataik kímélése érdekében támasztanak.

Kuropatkin alapgondolata nem az, hogy az ellenséget megsemmisítse, mi célból minden erejét latba vesse s egyszer a szerencsében is bízzék, hanem sokkal inkább, hogy fél céllal kitűzött hadműveleteinek végrehajtásában feltétlenül *biztos* legyen. Ő nem akar semmit sem merni, de csakis azért, hogy esetleg kudarc ne legyen annak a következtetése.

Mily kisszerű célok, melyek nem vezethetnek átható eredményhez, pedig mindenki tiszta helyzetet akar, akárhogy dőljön is el a kérdés. A lelki nyomottságot, az idegek túlfeszültségét nem lehet soká elviselni, ebből a helyzetből tehát csak az erős akaratton alapuló erélyes elhatározás és a határozott cselekvés segít ki.

Nem mesterkedni, hanem az ellenség megsemmisítésére kell törekedni. Nem lehet tehát a cél; félerővel végrehajtott félmunka, hanem *teljes erővel gyökeres megoldást* kell keresni, mely nem hagy semmi kétséget maga után!

A tétlenség soha sem lesz szerencse osztályosa: a szerencse csak tevékenyt kíséri működésében, ennek azonban értenie kell azt kihasználni.

Érdekes Napóleonnak nagyobb elhatározásai alkalmával érzett lelki állapotáról tett következő nyilatkozata;

„Ha fontos, dologról kell határoznom, akkor nincs kishitűbb ember nálam. Én minden veszélyt megnagyobbodva, minden szerencsétlenséget már megtörténve képzelek el. Kínos izgalom fog el ilyenkor. Ez azonban engem nem tart vissza attól, hogy környezetem tagjai előtt nyugodtságot színleljek. Meg van azért a bátorságom, mint annak az asszonynak, ki az ő lebetegedése elé néz.”

„Azonban nemcsak erős kedély szükséges az elhatározáshoz — írja Goltz tábornok —, hanem *bizonyos betekintés is a földi teljesítmények tökéletlenségébe*. Meg kell elégedve lennünk, ha célunkat egyáltalán elérhetjük, ha az nem is olyképen történik, mint ahogy azt reméltük.”

A jellem legfontosabb tulajdonságai, melyeknek az elhatározásnál érvényesülni kell, először a *kezdeményezés*, az *öntevékenység* és a *merészség*.

Háborúban mindég a bizonytalanság légkörében kell cselekednünk. Harciaszati szabályzatunk 51. pontja azt mondja továbbá: „Ügyes, körültekintő és gyakorlott vezetés azonban *már csekély jelekből* is fontos adatokat tud meríteni és helyes értékelésük alapján — önmagában és csapataiban bízva — elhatározásával az ellenséget megelőzi.”

„Az ebből eredő *kezdeményezés* a sikernek lényeges feltétele.” Nem szabad tehát várnunk mindaddig, míg az ellenség helyzete kellően felderítve van, hiszen minden hadíténykedés az emberi természetnek hibákra és tévedésekre való hajlandóságánál fogva oly sok gyengeségi fokot rejt magában, hogy a *kezdeményezés mintegy matematikai biztossággal számíthat arra, hogy az ellenségnél valamely reá nézve kedvező helyzetet fog találni*. Különösen részünkről a mi előrelátható és mind műszakilag, mind tüzgépekkel összehasonlíthatatlanul jobban felszerelt, tehát *nehézkesebb* ellenségeinkkel szemben, ebben rejlik a kezdeményezésnek győzedelmes ereje.

Harcszabályzatunk 624. pontjában ezt az álláspontot teljesen magáévá tette, midőn a találkozó harcban követendő magatartásról a következőképen nyilatkozik:

„Találkozó harcban gyors elhatározással és a támadás erőteljes végrehajtásával arra kell törekednünk, hogy már kezdettől fogva magunkhoz ragadván a kezdeményezést, határozott cselekvéssel az ellenfél szándékát keresztezzük és magatartását saját cselekedeteinktől tegyük függővé.

Találkozó harc a vezetőitől és minden alparancsnoktól a legnagyobb mértékben gyors ítélő és elhatározó képességet, valamint merész, tettekéssz, vállalkozó szellemet követel.

Napoleon mondja Soult-ról, hogy „a cselekvés törvényét soha sem engedi az ellenség részéről magára erőszakolni, ellen-

kezőleg érti, miként kell a támadást mindég saját zászlónkhoz kapcsolni,”

Öntevékenység alatt valamely alparancsnok, vagy alárendelt azon magatartását értjük, melyet az bizonyos helyzetben a távollevő előjáró *parancsa nélkül*, vagy utóbbi intézkedéseinek megváltoztatására azon célból követ, hogy előre nem látott hátrányoknak elejét vegye, vagy nem remélt előnyöket kihasználjon. Az öntevékenység tehát a csapat vezetésben azon ruganyosságot célozza, melynél fogva minden parancsnoknak meg van az a joga, hogy a pillanatnyi helyzetnek megfelelően — természetesen a saját felelősségére — *önállóan* intézkedhessek.

A hadtörténelmi példák az öntevékenységben két egymástól teljesen elütő irányt tesznek felismerhetőkké. Mindkét irány az eszközök, sőt némelykor az alparancsnoknak adott feladat szándékos és észszerű megváltoztatását tartalmazza. Amíg azonban a korlátlan öntevékenység, vagy *önkény*-nél az alparancsnok magának egészen új feladatokat tűz ki, melyek az előjárók számításait keresztezhetik: addig a másik irány tántoríthatatlanul ragaszkodik azon elvhez, hogy eme változtatások semmi szín alatt sem idézhetnek elő semminemű módosítást a legmagasabb vezető számításaiban, hogy semminemű *öncélt* kítűzni nem szabad, ellenkezőleg az alparancsnok minden képességét és tudását arra használja fel, hogy az előjárótól kapott meghagyás kiviteléhez szükséges alkalmas eszközöket megtalálhassa. Az *önkény önzésből ered* s az ügyet a személy kedvéért teszi kockára; az a cselekvés egységessége ellen működik, tehát feltétlenül elvetendő. Az öntevékenység utóbb jelzett irányát azonban minden rangú vezetőben a legmagasabb fokig kell kifejleszteni, mert csak ily munkamegosztás mellett lesz lehetséges döntő eredményeket elérni. Mennél behatóbban s alaposabban oldja meg minden egyes a reája eső feladatot, annál fényesebb eredmények lesznek a hadseregnek tulajdoníthatók.

Az öntevékenység határának kérdését csakis a helyes katonai érzék és értelem döntheti el.

Az öntevékenységet nem szabad továbbá még a meg gondolatlan „*nekimenés*”-sel sem összetéveszteni, mert a kezdeményezésnek ilyen megnyilvánulása ritkán jár haszonnal, sőt bizonyos körülmények között épen a tett erő hiányának lehet a bizonyítéka.

„Nem az „élan” a legmagasabb eszköz, a józan mérlegelés a rajongó lelkesedés fölött áll.”

Bár a 14. hadosztály támadása Spichenen-nél nem látszik indokoltnak, s ha azt az önkény egyik nemének nem is tekinthetjük, minden esetre a parancsnoki hatáskör átlépését foglalja magában. Legalább a hadtest parancsnokság jóváhagyását kérhette volna ki, továbbá a szomszéd csapatokat is értesíthette volna a hadosztály parancsnoka.

Evvel szemben a jól felfogott öntevékenység és a határozottság igen szép példája az 5. hadtest parancsnokának Kirchbach tábornoknak magatartása, midőn ő 1870. aug. 6-án Wört-nél a harc tovább folytatását határozta el, habár annak félbeszakítását a koronaörökös már elrendelte.

A helyes irányban öntevékeny vezető éppen azért cselekszik helyes harcászati érzékéből folyóan a kapott parancstól eltérően, hogy ily módon az előljáró szándékait azok *szelleme szerint* követve a kívánt célt a legmagasabb fokig szolgálja.

Egy hadtestparancsnok másképp engedelmeskedik, mint egy tizedes.

Az alparancsnokok öntevékenységének legfontosabb alapfeltétele az önbizalomból eredő, továbbá a felelősség elvállalását célzó *bátorság*, továbbá a *cselekvő kedv*. Egy ember sem ismeri saját teljes erejét, mielőtt azt a nagy felelősség, vagy szükségesség életre nem ébreszti. A felelősség kétségen kívül a legnagyobb erőkifejlesztő eszköz. A hol a felelősség készséges vállalásának kedve megvan, ott nő az erő. A felelősség az emberből talpig férfit nevel. E tekintetben a régi német harctéri szabályzat határozványai, melyek valószínűen most is életben vannak, a következők: „Minden tiszt bármily helyzetben, még a legrendkívülibben is minden irtózás nélkül a felelősségtől, egyéniségét vesse latba, hogy feladatát a részletekre váró parancs nélkül megoldhassa.”

Még a nagy háború előtti időkből származó francia tüzérségi gyakorlati szabályzat pedig erre vonatkozóan azt írja, hogy: „Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy háborúban nagyobb hiba nem létezik mint az irtózás a felelősségtől.”

Gyakran bár a tehetség, önbizalom megvan, de mivel az illető fél a felelősségtől, ez az érzés sokszor a legnagyobb kerékkötője lesz az elhatározásnak. Azért látjuk, hogy többnyire azok jutnak még a legnehezebb helyzetekben is a legkönnyebben elhatározásra, akiknek semmi felelősségük nincs. Ilyenek különösen a magasabb parancsnokok törzséhez tartozó személyek között találhatók.

A felelősség szíves vállalására és az önbizalomra találó példa Goeben tábornok magatartása a Colombey-Nouilly melletti csatában, 1870. aug. 14-én. Midőn ezen a napon este Steinmetz tábornok a csatatéren megjelent, a tartalékban levő VIII hadtestnek azt parancsolta, hogy nyomuljon előre. Goeben tábornok az előrehaladott idő, továbbá hadtestének távolsága következtében a csatatértől belátta, hogy azonnali beavatkozása céltalan, ő tehát a parancsot szószerint nem teljesítheti, azonban hadtestét a következő nap kora reggel előnyomuláshoz készen állítja. Goeben tábornok eme helyes elhatározása szellemi önállóságának és katonai ítéllete biztosságának terméke volt.

Ha Alvensleben tbk. az augusztus 15.-i hadseregparancsot végrehajtotta volna, ebben az esetben a francia hadsereg Metz-

ből Châlon-ba akadálytalanul elsurranhatott volna, ő tehát reggel 3 h-ig menetelteti hadtestét, már 15-én átkelt a Mosel-en és 16-án reggel» midőn az ellenség még nyugodott már is az oldalában állott. A franciákat csak a németek lövései riasztották fel. Látjuk e példából, hogy *a tetterős vezetésnek a kezdeményezés az élő gyökere*, miért is a bátor *felelősségérzetet hatodik érzékünkkel* kell tennünk.

Alvensleben tbk. egyébként következtetés és előkelő jellem, aki különösen akkor, mikor világtörténelmi események játszódnak le előtte, egyéni érdeket nem ismer; Ő annak ellenére, hogy a német hadsereg egyik legtehetségesebb tábornoka volt, a meghatottságig *szérsény* volt, mely jellemtulajdonsága azonban minden gyengeséget kizárt. Ezt csak azért említem meg, mert *mi a szérsényiséget igen gyakran összetévesztjük a gyengeséggel*.

Az öntevékenység és kezdeményezés nem parancsolható meg, azokra az alparancsnokokat értelmes, belátással bíró vezetőknek hosszú, céltudatos békemunkában rá kell nevelniök. A mily nehéz és fáradságos munka ez, éppen oly könnyű a kezdeményezés szellemét megfojtani.

Ez okból még a harcászati kiképzésnél is fontosabb öntudatos, önállóan gondolkodó és cselekvő jellemeket nevelni. *Egyes harcászati hibák felett elsiklani tehát sokkal kevésbé ártalmas, mint az alárendeltek önállóságát, öntevékenységét, vagyis a cselekvő kedvét aláásni.*

Ennek az áldatlan békemunkának a nyoma látszott meg az orosz hadseregen a ljaujani csatában augusztus 31-én. Ezen a napon ugyanis a III. szibériai és X. hadtest komoly harcban még nem állott, tehát kétségtelenül meg volt a lehetősége annak, hogy támadásba átmenjenek.

Sir Jan Hamilton írja, hogy Kuroki törzsében, midőn ama hamis hír érkezett, mely szerint a Tajtsiho déli partján egy hadosztálynál nagyobb erő áll készen, hogy az átkelés közben levő 12. hadosztály ellen előretörjön, komoly aggodalom uralkodott, mert mindössze csak négy század állott rendelkezésre, hogy ezt az előretörést ellensúlyozni lehessen.

Nagy orosz erőknek Taampin ellen intézett előtörése Kuroki hadseregét teljesen két részre szakította volna. De még abban az esetben is, ha ez a támadás véletlenül vissza is utasítottatott volna, a Taampinnál összegyűlt oszlopokat és vonatokat oly rendtelenségbe juttatta volna, hogy az I. hadsereg hetekig tétlenségre lett volna kárhozthatva.

A X. hadtest balszárny csoportja valóban támadást határozott, a mint különben ezt a hadsereg parancs el is rendelte; a hadtest parancsnok azonban azt gondolta, hogy ehhez előbb a hadsereg parancsnok jóváhagyását kell kikérnie, aki azután a javaslatot semmis ürügyek miatt végleg el is vetette. A *felelőség-*

vállalás kedvének hiánya minden egészséges harcászati érzéket egyszerűen kiirtott.

Látjuk e példából is, hogy az irtózás a felelősségtől, a csüggetegség, továbbá az önbizalomnak a hiánya az eredménynek sokszor nagyobb ellensége, mint a tulajdonképpeni képtelenség.

Merészség az elhatározásban.

Moltke mondotta, hogy háborúban a hadműveletek megkezdésétől minden bizonytalan az *akaratlan* és *tetterőnkön* kívül, melyeket önmagunkban hordunk. Ezen az alapon tehát háborúban minden, magában véve eszélyes dolgot lehetetlennek tartani mindaddig nem szabad, amíg azt meg nem kíséreltük és mindent meg kell a siker teljes reményével kísérelnünk, a miről csak hiszünk is, hogy végrehajtható.

Ezt a szándékunkat csak az önbizalomból eredő *merészség* valósíthatja meg. A merészség Causewitz szerint oly erény, mely a szolgától a hadvezérig mindenkit kell, hogy eltöltsön. A merészség az a valódi acél, amely a fegyvernek az élet és a fényét adja meg.

Azonban soha sem a bosszúnak, a haragnak, vagy dühnek merészsége vezessen bennünket, hanem — a miként a múltban is mindig, épp úgy a jövőben is t. i. — a *magyar genius-nak a merészsége*, mely alatt én az *erők összhangzatos egyesülését és megnyilatkozását* értem.

Az tehát nem szóvirág, hanem a nemzeti erőnek, nemzeti életképességnek a kifejezője. Ahol egészséges bizakodás uralkodik, ott merész tetteket fogunk látni. Gondoljuk meg, hogy halandó emberekkel szemben nem annyira a helyesség, mint inkább a merészség és a kíméletlenség hat. *Mindég a szemeket kell legelőbb legyőzni.* Egy kevésbé helytálló elhatározás erővel teljesen és merészen végrehajtva még hatásos lehet, míg a helyes elhatározás meddő keresése idővesztéséget és pusztulást jelent. *Háborúban tehát eredményt elérni, egyenlő: merésznek lenni.* Csak ily módon szakíthatjuk át az ellenség felett lebegő ködfátyolt és változtathatjuk át azt céltudatos határozottsággá. Soha sem feledjük el, hogy a szerencse háborúban gyakran váratlanul is, de a merész elhatározásnak kedvez.

A merész elhatározásnak gyönyörű példáját látjuk Blücher magatartásában 1815. június 17-én. Midőn ugyanis Napóleon a porosz hadsereg zömét 1815. június 16-án Lignynél megverte, a poroszok *nem vonultak vissza az ő természetes visszavonulásuk irányában* északkeletnek az Alsó Rajna felé, mert így módot nyújthattak volna Napóleonnak arra, hogy főerejével Wellington ellen fordulhasson. Az történt tehát, hogy Blücher a porosz hadsereget június 17. folyamán Wavrenál (Lignytől északra) egyesítette, hogy ily módon Wellingtonnal érintkezésbe maradhasson. Mert ha már az első csatát Lignynél el is vesztette, eltökélt

szándéka volt, *minden* az Ő akkori helyzetére alkalmazható *szabály* és *hamis okoskodás ellenére, kizáróan a józan emberi értelem szavára* hallgatva, június 18-án Wellingtonnak segítségére sietni. Így érvényesült június 18-án a hadjárat vezető gondolata t. i. hogy Blücher Wellingtonnal egyesülve Belle Alliance-nél Napóleon felett diadalt aratott.

A természetes visszavonulás vonalának feladásához Blücher részéről bizonyára *nagy merészség* kellett Napóleonnal szemben, aki az *ellenség lebecsülése folytán annak magatartását elfogultan ítélte meg.*

Viszont az *ellenség helyes megítélésén* alapuló *merész elhatározás* és ennek *következetes és kíméletlen végrehajtását* látjuk, v. Falkenhayn tábornok magatartásában a nagyszebeni csatában 1916. szeptember 26.-tól 29-ig.

Jól tudta azt Falkenhayn tábornok, hogy az oláh csapatok minden *oldal és háttámadás iránt*, nyilván vezetőségüknek ilyen helyzetben tanúsított tehetetlensége miatt, mennyire *érzékenyek.* Viszont azt is tudta, hogy az oláhokkal szemben, éppen harcászati gyengéikre való tekintettel, minden feladatot *támadólagosan* kell megoldani: így jött létre tehát a nagyszebeni csata harcterve, melynek értelmében az alpi hadtestet (gyenge hadosztály) az ellenség hátában a járhatatlannak tartott Cibín hegységen át a Vörös torony szoros lezárására rendeli,

A midőn pedig az 1. oláh hadsereg zömével ily módon gyökeresen végez, az oláh hadvezetőség *habozó és bizonytalan magatartását*, úgyszintén a hadsereg egyes részeinek a *közös működés iránti fogyatékos érzékét* kihasználva, a Nagyszebentől alig 30-40 km.-re tétlenkedő 2. oláh hadsereget veri meg.

Ez alkalommal sem mulaszthatom el hangsúlyozni azonban amit v. Falkenhayn tábornok az alpi hadtest teljesítményéről ír, melyek t. i. soha *sem* lettelf volna elképzelhetők, ha a *csapatban élő pompás szellem azokat majdnem emberfeletti teljesítményekre nem képesítette volna.*

A hatalmas számbeli túlerőt ismét csak a minőségbeli jobbal látjuk nemcsak kiegyenlítve, hanem összehasonlíthatlan teljesítményekkel messze felülmúlva.

A merész elhatározásra Rooseveltt alezredes — az egyesült államok volt elnökének — magatartásában találunk még példát a spanyol amerikai háborúból San Juan-nál. Itt 7.700 amerikai, 700 megerősített állásban levő spanyol ellen a tüzbeli fölényért hiába küzdött. Az amerikaiak helyzete elviselhetetlenné kezdett válni s öntudatukba ment át azon érzés, hogy ennek a tarthatatlan helyzetnek valahogyan véget kell vetni. Rooseveltt alezredes 12 h 30 h-kor tehát azon hősies elhatározásra jutott, hogy eme tűrhetetlen helyzetnek a legelőli lévő magaslatra irányuló merész rohammal véget vet.

Rooseveltt az ő rough riders-jeivel az erdőből kiront s az

ily hirtelen előtörő roham a gyenge spanyol védő csapatra oly lenyűgöző erkölcsi hatással volt, hogy a spanyolok lövészárkaikat csakhamar ott hagyták.

Hasonló tanulságot meríthetünk Kuroki tábornoknak a ljaojani csatában tanúsított magatartásából is. Látjuk ugyanis miként jut — bár a helyzet félreismerése alapján — merész elhatározásra, mely hadseregének egy részét válságos helyzetbe sodorja. Szeptember 3-án délután az 1. japán hadsereg parancsnokság ugyanis teljes tudatában volt a 2. és 12. hadosztály nehéz helyzetének, mihelyest az oroszok támadásba mennek vala át. És a tényállás helyes felismerése alapján mily csodálatra méltó erővel és kezdeményezéssel viseli elhatározásának következeit, midőn a Tajsiho jobb partján való fellépésének horderejét felismerve a II. és IV. hadsereg előnyomulásának hírére a Sandepura való üldözést elrendeli.

Ezzel fényes bizonyítékát szolgáltatta a japán hadseregben uralkodó támadó szellemnek. Egy nagyobb üldözés érhető módon elmaradt. Ha azonban a japánoknak még elég *akaraterejük* lett volna *kimerültségüket legyőzni* és legalább részben erővel teljesen üldözni, Mukden már most kezeik közé kerülhetett volna s így az orosz hadsereg hosszú időre harcképtelen lett volna.

A japán gyalogság fáradtsága oly nagy volt, hogy az ütközet befejezése után táborba szállva a lovasság azt a parancsot kapta, hogy a gyalogság részére készítse el annak étkezését.

Hiába! A fáradtság igen alkalmas arra, hogy az akarat erejét gyengítse.

Kuroki példájából kétségbevonhatatlan, hogy a józan ész biztos ítéletét egyedül a *jellemerő* valósíthatja meg; az életben ennek van a legnagyobb hordereje.

Mennyire elüt az ő magatartása a az ellenséges hadseregparancsnok eljárásától, akinek lelkében a félig elhatározott, majd ismét gyorsan feladott támadó szándékot a visszavonulás lagymatag elhatározása követi.

A japán hadvezetésnek erkölcsi fölénye az orosz hadvezetés felett ezen ellentétben jut szembeszökően kifejezésre. Náluk a *győzni akarás gondolata győzött*.

Ezen példából láttuk, hogy ott, ahol az elhatározások helyes és biztos ítélőképességből származnak, ott a szilárd jellem bátorsága és felelőssége sem hiányzik oly önálló elhatározásokért, melyek a vett parancsnak látszólag ellentmondanak ugyan, lényegileg azonban — a győzelem végcélját tekintve — annak eleget tesznek.

Háborúban a siker tehát oly egyéniségek neveihez fűződik, akiknek *Önbizalmuk* és *vasakaratum* van, a kiknek *idegzete erős, nyugodt*, akiknek saját *önálló véleményük* van és a kik *emberektől nem félnek*, akikben tehát a *magasabb erkölcsi képességek* a döntők.

A felsorolt képességek hiányát különösen a francia alparancsnokok magatartásában látjuk 1870/71-ben beigazolva. Így pl. L'Admirault tbk. a 4. hadtest parancsnoka a hozzáérkezett hírek alapján egyik hadosztályának táborhelyét néhány kilométerrel hátrább tolta, mint a hogy azt neki elrendelték. A legkisebb hátrány sem származott ebből. Mind annak ellenére Bazaine tábornagy L'Admirault tábornagy eljárását élesen kifogásolta. Bazaine tábornagy az ő 1883-ban megjelent emlékirataiban ez esetről a következőket írja: „Ily hibás eljárások a háborúban többször előfordultak s a franciák súlyos vereségeinek egyik okául tekinthetők.”

Mac Mahon tábornagy Strassburgból csak azért akart Weissenburgba utazni, hogy a helyszínén döntse el ama kérdést, mely szerint Douay Abel hadosztályából egy zászlóalj Weissenburgban hagyassék-e vagy nem?

Azon parancsban, mely Douay tábornokot az előcsapatok egységes vezetése végett Ducrot tábornoknak alárendeli, a többek között a következő foglaltatik: „Ducrot tábornok, ki Weissenburgot és környékét ismeri, személyesen jelöli ki azon állásokat, amelyeket a Douay hadosztály különböző részei elfoglalnak.”

Az önbizalom és vasakarattól folyó merész elhatározásnak gyönyörű példáját látjuk a nagy háborúban 1914. IX/5-én v. Gronau tábornok részéről, aki akkor a IV. tart. hadtest parancsnoka volt. A legfelsőbb német hadvezetőségnek IX/5-én reggel 7 h-kor La Ferté Milon-ba az 1. hadsereg parlaghoz beérkezett szikra távíró parancsa értelmében az 1. és 2. hadseregnek Paris-tól keletre avval szemben meg kellett állapodnia, még pedig az 1. hadseregnek az Oise és a Marne között, a 2. hadseregnek a Marne és Seine között.

Az 1. hadseregparság ezen parancs értelmében délelőtt 10 h után csak a jobb szárnyon IX/5-én amúgy is csak rövid menetet tevő és az aznapi menetcéljait már elérte (Mareilly, Barcy, Chambry) IV. tart. hadtestét állíthatta meg, míg a többi elrendelt előnyomulását folytatta. Az 1. hadseregparság akkor még semmi veszélyt nem látott hadseregének jobb oldalában, a mely Paris felől fenyegette. Csak este ébredt tudatára ennek, mikor Hentsch alezredes a legfelsőbb hadvezetőség tájékoztató utasításait hozta.

IX/5-én délelőtt úgy látszott tehát, hogy Gallieni tábornoknak azon szándéka, hogy a 6. hadsereggel a Marne északi partján *megleپően* a németek jobb oldalába törjön, valóra válik. Ő t. i. szigorúan meghagyta, hogy a 6. hadsereg csapatai a repülők elől gondosan rejtőzzenek el és hogy aznap a hadsereg minden harcot kerüljön.

V. Gronau tbk. tehát Paris felől teljes bizonytalanságban volt, mikor 12 h-kor délben így szólt vezérkari főnökéhez v. der Heyde alezredeshez: „Alezredes Úr, nem tehetek róla, de nekünk támadnunk kell!”

Így jött létre a nagy háború egyik legszebb elhatározása, melynek folyamányaképpen végrehajtott támadás következtében a Paristól keletre készentartott 6. hadsereget a németek *idejekorán felfedezték* és így annak az 1. német hadsereg oldalába intézni szándékolt *meglepő támadását is megghiúsították*.

A IV. tart. hadtest ebben a sötétség beálltaig tartó és nagy túlerő ellen folytatott küzdelemben, melyben az ellenséget visszaverte, elért állásaiban nem maradhatott meg, hanem v. Gronau tbk. az északról várható átkarolás elől, illetőleg és a párisi erőd-művek hatása alól (francia VII. hadtest) még az éj folyamán a Théroouane szakasz mögé vonta vissza.

A IV. tart. hadtestnek ez az erőszakos szemrevételező harca tulajdonképpen bevezetője volt a hadjárat döntő csatáinak, a Marnei csatának, mely IX/6.-án kezdődött.

A kivitel,

az akarat végső mozzanata, mielőtt az tettben megnyilvánulna. Ezen mozzanat azonban a legnehezebb. Eddigélé csupán az egész vezetőjének képességei voltak próbára téve, e pillanattól kezdve azonban a *csapat* összes szellemi, erkölcsi és fizikai erejének egy akarat értelmében, egy közös cél szerint, minden rendelkezésre álló eszköz igénybevételevel, egységesen és legcélszerűbben kell működésbe jönni.

Az eredeti elhatározás legyen minden bekövetkezendő cselekménynek állandó zsinór mértéke, mely körül a legnagyobb veszély pillanatában sem szabad ingadozni s melyben csak az változtatható meg, ami a harc közben határozottan célellesnek vagy kivihetetlennek bizonyulna.

A vezetőre tehát újabb, sőt nehezebb feladatok haramiának, melyeket neki a veszély közepette, az események nyomása és az ellenségnek ellenhatása alatt kell megoldania. Neki minden sűrűlődást és akadályt, melyek a lehetőség szerint beállhatnak, előre kell látania s ehhez képest értenie kell azokat elhárítani, vagy megkerülni; neki a mérvadó és előre nem látható körülmények tömkelegében világos tekintetét azon utak számára kell nyitva tartania, melyek a harcászati fölényhez vezetnek. Ilyenkor mutatkozik a különbség a mechanizmus és a helyzetek megértése, a sablon és gondolat, a pillanat hatása alatt cselekvő művészet és a megszokottságból folyó mesterség között, mely az esetek *jellegzetességét* nem ismeri fel. Egyáltalában a vezető *egyén értéke*, mely mindég földolog marad, ilyenkor világlik ki.

Harc közben a vezető iránt támasztott mindeme követelményeknek csupán egy erélyes, következetes gondolkodásban nem merev és éles harcászati ítélőképességgel bíró szívós s álhathatos jellem tud megfelelni, mely az események folyását lázas figyelemmel kíséri és a helyzetnek mindaddig ura marad, míg a cél elérve nincs.

A nagy háború tapasztalásai alapján megírt harcászati szabályzatunk 59. és 60. pontjaiban lényegileg ugyanezeket mondja, azonban hozzáteszi még, „*hogy háborúban a siker inkább függ a kitartó, nehézségekkel szemben sem ingadozó végrehajtástól, mint a körmönfont tervezéstől.*”

„A vezető alkalmazkodjék az esetleg beállott új helyzet-hez ... és törekedjék *cselekvési szabadságának* megőrzésére.”

„Csak súlyos okok alapján változtassa meg eredeti elhatározását. Amíg ennek fentartásához *erős akarat és acélos jellem* a főkéllék, addig eredeti tervének az események hatása alatti módosításához *villámgyors áttekintés, ítélő és alkalmazkodó képesség* szükséges.”

„*A vezetés a csatatér mélyen szántó és váltakozó benyomásainak ellenére harcban is hatásos maradjon.*”

„A csaták és ütközetek legtöbbnyire részletharcok, sikerek és kudarcok *sorozatából* állanak, amelyeknek összeredménye adja meg a döntést.”

„A vezető akaratának egész súlyát vesse latba a harc bomlasztó hatásával szemben és őrizze meg a harc egységes jellegét, mert csak ez biztosítja a győzelmet.”

Harcszabályzatunk rámutat tehát a *végrehajtás* első rendű fontosságára a körmönfont tervezéssel szemben. Hogyan is írta Napoleon Soult-nak? „Az én tervem mindég egyszerű marad.”

Más alkalommal pedig: „Háborúban egészséges emberi értelemre van szükség. *A parancsnokok akkor követik el a legnagyobb hibát, ha nagyon jól akarnak mindent csinálni.* A legegyszerűbb mozdulatok a legjobbakk.

És mit látunk evvel szemben 1914. október végén a német 9. hadseregnek Varsó alól történt visszavonulása után? A Mackensen hadsereg csoport 70 km-re állott Varsótól nyugatra, arccal keletnek. Abban a reményben, hogy az orosz ezt meg fogja támadni, a német hadvezetésnek az volt a szándéka, hogy az osztrák-magyar hadsereg részéről Iwangorodnál felváltott német erőkkel délről döntő csapást mér a Visztula hajlatban levő orosz erők ellen. Ezen terv sikeres végrehajtásának előfeltétele azonban az volt, hogy Mackensen csapatai az orosz tömegek támadását kivédik, továbbá, hogy a Visztulát megszálló osztrák-magyar csapatok ezen támadás keleti oldalát biztosítják.

Az osztrák-magyar hadvezetés azonban ahelyett, hogy a Visztulát védelmezte volna, megnehezítette feladatát önmaga számára olyképpen, miszerint a Visztula átjárókat Iwangorod és ettől északra feladva elhatározta, hogy az ellenséget átkelése közben támadja meg, miként azt Blücher is megcselekedte Laudonnal szemben, utóbbinak átkelése közben a Katzbachon.

Bármennyire helyes is *elméletileg* ez a terv, azonban annak merészsége veszélyessé válhatik akkor, ha a *csapatok nem biztos erőtényezőik* a parancsnok kezében. Úgy is történt. Az orosz túl-

erő az osztrák-magyar ellentámadások ellenére átkel a Visztulán, támad és az osztrák-magyar hadsereget visszanyomja, miáltal a szándékolt német döntő támadás is dugába dől.

Ismét bebizonyult tehát annak az állításnak a helyessége, mely szerint *túlhajtott igények és követelések* békében *harcszerűtlenségekre* és *mesterkéltiségekre* vezetnek, háborúban pedig keserű *csalódások* és balsikerek előidézői lesznek.

Ludendorff írja Conrad tábornokról, hogy a császári és királyi hadsereg nem volt *harcászati*lag *elég* megbízható ahhoz, hogy az ő *merész tervét* minden esetben végrehajthatta volna. Ez a hadsereg el volt hanyagolva és hazájában nem volt meg az a tekintélye, mely őt tettekre kötelezte volna. Valljuk be csak őszintén, ez valóban így volt. Pedig egy jó csapat *merészebb harcászatot is elvisel*, mint egy kevésbé értékes; sőt egy kiváló csapat a vezérnek még nagyobb *harcászati hibáit* is kiegyenlítheti olykor.

Nem szabad azonban azt gondolnunk, hogy minden kiváló haditett valóban úgy is történt, mint a hogy azt leírták. Legtöbb esetben a leírás a nemzeti önérzetet és a hiúságot is levezgeti. De sok dolgot nem is volna kívánatos a nyilvánosság számára oly formában megőrizni és közreadni, — már csak a követendő példa szempontjából sem —, mint ahogy az valóban megtörtént. Itt nem azt kell elsősorban kutatni, hogy egyes kiváló tettek mi módon keletkeztek, hanem azoknak *milyen volt a kihatása* az eseményekre, a szereplőket pedig utólag kell fokozott mértékben felruházni mindama képességekkel és tulajdonságokkal, melyek ama kiváló tett jellemző kellékei. Lehet, hogy ily módon oly távolra esünk az igazságtól, mint az a szűnyog amely az éjjeli sötétségben a csillag fényétől csábítva, afelé törekszik: ez azonban nem baj. Jellemképzés szempontjából mindég az elért eredmény a fontos, mely önkéntelenül is dicsfényvel koszorúzza az eredmény létrehozóját. Nem szabad bizonyos kétségtelenül magas teljesítmények iránti bámulatot a valóság könyörtelen leleplezésével szerte foszlani engedni, mert ily módon hiányozni fog a példa, mely hasonló helyzetekben ugyanolyan eredményre ösztönöz. *Ha cselekvésünknek mindenkor csak a kedvezőtlen kimenetelére gondolnánk, akkor nagy tetteket soha sem követhetnénk el.* Aki nagyot akar, annak bízni is kell a sikerben; és a dolgok kedvező végkialakulásában vetett erős hite az ő alkotásának merész lendületet is fog adni.

Kretschman vezérkari alezredes a III. hadtest parancsnokság törzsében 1870/71-ben az ő feleségének küldött hadileveleiben e tárgyra vonatkozóan egy hadtörténelmi példával (Bredow lov. dandár halálrohama) kapcsolatban a következőket írja:

Minden lovas támaszt nehézségeket valamely parancs vételekor. Most a lovak fáradtak, majd a tűzhatás túl nagy. Mind Voigts-Rhetz (a III. hadtest vezérkari főnöke), mind én is mond-

tunk augusztus 16-án a parancsnokoknak oly dolgokat, melyeket nem lett volna szabad mondanunk, illetve nekik nem lett volna szabad eltűrniök; de szükséges volt, mert csak ily módon voltak előre ösztönözhetőek.

A 7. vértés ezred és 16. ulánusok rohama, mely a mi a hatást és a kivitelét illeti, mindent felülmúl, a mit elvárhatunk, nagyszerű volt. Igen ám, de csak akkor hajtattott végre, midőn az illető tábornok legalább $\frac{1}{4}$ óra hosszat vonakodott és Voigts Rhetz ezredes végül is azt mondta neki: „Nos tábornok úr, akkor Önnek az a határozott parancsa, hogy ott azt az üteget megtámadja; a veszteségekért nem kell helytállania.”

Bredow tábornok híres ember lett. A támadás kétségen kívül csodálatra méltó volt.

Mennél kevesebbet avatkozik az egész vezetője a részletbe, annál jobb; mennél többet törődik a részlettel, annál inkább elveszti áttekintését az egész felett.

Harcászati Szabályzatunk 64. pontjának utolsó bekezdése ebben a tekintetben a következőket hangsúlyozza: *„minden vezető tartsa szemelőtt, hogy épp oly hiba a végrehajtás részleteibe beavatkozni, mint hiányos paranccsal az alparancsnokokra olyan felelősséget hárítani, amelyet tulajdonképen a vezetőnek kell viselnie.* „

Figyeljük meg mindenek előtt, — írja Verdi du Vernois, — hogy az érdeklődés önkénytelenül is mindég azon eseményekre irányul, melyek a figyelőhöz legközelebb esnek; a szem előtt lejátszódó tények ilyenkor a lehangosabban beszélnek. Ehhez még az az érzés is járul, hogy a legmagasabb vezető csapatának harcban és veszélyben levő részeit tanácsal és tettel is szeretné támogatni, hogy alárendelt csapatainak legkisebb részét is oly szellemben óhajtáná működve látni, mint ahogy azt ő maga vezetné.”

Mi sem volna azonban helytelenebb, mint ezen kísértéseknek engedni. A vezető akkor harcolóvá süllyedne le.

Minden embernek csupán egy bizonyos adag idegereje van, Senki sem közömbös az életveszély iránt. Csakis idegerőnkkel győzhetjük le ezt a veszélyt. Az a magasabb parancsnok, ki a legelőli levő harc vonalba előbb megy, mint az szükséges, azon veszélynek teszi ki magát, hogy idegei a döntő pillanatban felmondják a szolgálatot, így válhat emez időszerűtlen s túlhajtott buzgalom, mely a legcsekélyebbet is elakarja rendelni, az erélytelenség, a kicsinyes és határozatlan harcvezetésnek okozójává,

Bazaine tábornagy augusztus 14.-től 16-ig kiválóan tevékeny volt, azonban határozottan ferde irányban. Emlékirataiban említi, hogy gyakran volt feladata a táborhelyek és előőrs felállítások kijavítása.

Többször személyesen jelölte ki az egyes ütegek helyét, sőt a Grawelotti csatában a Saint-Quentin-i magaslaton egyes lövegeket maga irányított be.

Lélektanilag különösen érdekes La Marmora tábornok magatartása a custozzai csatában.

Habár a Härtung hadtest erélyes támadásai a Monte Croce-re hasonlóan, mint Pulz ezredes támadása Villafrancánál Della-Rocca hadtestére nem sikerültek, azok lélektanilag a csata kimenetelére mégis döntő kihatással voltak. La Marmora tábornok ugyanis szemtanuja volt mind a hirtelen végrehajtott lovastámadásoknak Villafrancánál, mint pedig a már előbb emiitett hadtest támadásának a Custossai magaslatokra. Meglepetése igen nagy volt. Eleinte izgatott lett, majd nem tudott azon a helyen tovább maradni, hol tartózkodott; lelovagolt tehát a síkságra, hogy a Cugia és Govone hadosztályokat személyesen keresse. Útközben látja, hogy a balszárnyon harcoló Cerale hadosztály a Mincio felé visszavonulásban van. Most fogja fel a helyzet teljes súlyát: az az osztrákok, kik ellen ő csupán tüntetni akart, őt megkerülték és északi irányból erős jobbszárnyal összeköttetéseire nyomulnak elő. Erre tökéletesen elveszti fejét, a Mincio átjárataihoz lovagol s Goito-nál sírni kezd, majd hangos jajgatásba tör ki, midőn megtudja hogy a 2. hadtest egyrésze, melyre ő számított, az ő korábbi parancsa szerint Mantua előtt van. E pillanattól kezdve a csatatéren nem látták többé.

A mi a vezetőnek a csatatéren kipróbált jellemét illeti, Massena magatartásában az ellenkezőt láthatjuk. Napóleon a következőképpen vélekedett felőle: „Határozott, rettenthetlen, az ő főjellemonása a szívósság. A támadáshoz rosszul intézkedik ugyan, de gondolata az első ágyulövésre, a golyók közepette erőt és világosságot nyer. Ha megverik, ismét előlről kezdi éppen úgy, mintha győztes volna.

Csak ő tudott az ellenségre annyira hatással lenni, hogy az mozdulatlan maradt. A csata szenvedélye volt.

Jellemző Alvensleben tábornoknak a III. porosz hadtest parancsnokának véleménye is a víonvillei csatáról: „Bazaïne megverhetett volna, de koránt sem szabadult volna meg tőlem.”

Aki a győzelemre törekszik, annak nem szabad a megve-*retéstől* félnie. A győzelem mindég kockázattal jár és ha a merészség megalkuvást, fél munkát nem tűrő oly határozottsággal és eréllyel történik, mely az ellenséggel elhiteti, hogy *nálunk minden rendén van*, akkor biztosak lehetünk abban, hogy győzelem útján járunk; ha ellenben a helyzetnek *közvetlenül* tapasztalt *sivár képe* és az ellenség *vaskövetkezetessége* közötti ellentét képzeletünket lenyűgözve tartja és ily módon az ellenség nagyobb erejét előttünk félreismerhetlenné teszi: alig tétélezhető fel, hogy a képzeletnek a lélekre gyakorolt közvetlen hatása saját szándék feladását, saját akarat megtörését és az ellenség felsőbb-ségének elismerését maga után ne vonná.

Az erő tiszteletet keltő tudata egyedül a támadásban jut kifejezésre. A szellemet emelni, a nálunk meglevő hiányokat

leplezni egyedül ez tudja. *Az erős lélek elhitetni tud, a gyenge megfélemlül és megigézve alkalmazkodik.* Nem a hadsereg számbeli túlsúlya, hanem *lelkének szilárdsága* a mérvadó a győzelem kivívásánál. Igen találóan jegyzi meg, Alexe jew admirális:

„A manduriai hadsereg kudarcainak okát Kaipingtól Mukdenig nem az ütközetek kimenetelében, nem az ellenség túlrejében, — mely valóban nem is volt meg — vagy valamely más anyagi körülményben kell keresnünk, azok kizárólagos előidézője az *ellenség merész hadműveleteinek saját hadsereg fővezetőségünk képzeletére gyakorolt hatása.*”

Az ütközet alatt igen fontos a részletcselekmények helyes összejátszása. Harcshabályzatunk e tekintetben azt mondja, hogy a vezető szüntelenül igyekezzék a részletcselekményeket a cél elérésére összhangba hozni és összhangban tartani.

Sok újabb ütközet története azt bizonyítja, hogy a *lélek-jelenlét* e tekintetben kevésbé hibázott, mint az *előrelátás*. Míg amaz inkább csak *meglepetéseknél* érvényesül, melyek bár eddig ritkábbak voltak ugyan, de amelyekre a jövő háborújában minden alkalommal törekednünk kell, addig az előrelátásnak bármely cselekményünk közben mindég a végcél kell szem előtt tartani s arra gondolni, hogy ennek előkészítése végett minek kell történni. És ha belátjuk, hogy a harc alatti magatartásunk többnyire a *pillanat közvetlen hatásának* s nem egy öntudatos szellemi munkának az eredménye, akkor arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a kedélynyugalmat a legnagyobb izgatottság óráiban az *érett megfontolás* számára megőrizni igen nehéz feladat.

Minden csatának van egy tetőpontja, melyben győzelem és vereség egymással szorosan határosak. Az, aki e pillanatban erkölcsileg a helyzet ura, vagyis aki a harctérről el nem távozásra célzó akarat kifejtésében szívósabb, az lesz a győző.

Így válik a colensoi ütközet 1899. december 15-én a korai visszavonulás folytán az angolok vereségévé, habár 2 dandár az ütközetbe komolyan még bele sem avatkozott.

A Dhomokos melletti csatában lélektanilag figyelemre méltó, hogy a görögök a Khassídiari hegységen át nem vártak támadást, ellenkezően *nekik* volt itt szándékukban támadni, mihelyst a törökök az állás előtt a síkságon állva maradnak.

Azonban a törökök *meglepték* őket a hegységen át irányított támadással. Vérmes reményekre, melyek nem teljesülnek, a mély levertség terhes és közömbös érzése szokott következni.

Mindezen lelki befolyások előidézték, hogy a görögök, ámbár veszteségeik igen jelentéktelenek, sőt igénytelenebbek voltak, mint ellenfelüké és ámbár erős állás birtokában voltak, mely az oldalba jelentékeny kikülönítéseket engedett volna: mindennek ellenére a csatát *elveszettnek hitték* és a visszavonulást az Othrys hegységen át *idő előtt* megkezdték.

„Minden csatában vagy ütközetben az ellenség állapotát

többnyire előnyösebben, a sajátunkat pedig kedvezőtlenebbül ítéljük meg, mint ahogy az a valóságban van. Mert amíg az ellenségnek csupán a háritó oldalát, t. i. az arcvonalat látjuk, nálunk a legközvetlenebb jelenléből szemlélhetjük a kimerültséget, a rendtelenséget, a küzdelem borzalmaikat és áldozatait.” — Pedig ha nálunk esik, akkor odaát is esik.

Annyi bizonyos, hogy a jelenkori tűzgépek óriási tűzhatása a nagy többségre mély erkölcsi benyomást gyakorol, minek folytán a lélek feszítő ereje meggyengül, az élethez ragaszkodás, sőt a jólét után törekvő önzés is előtérbe lép.

„A veszély tudata — írja Hoenig — általában nem azt a benyomást kelti, hogy azt kisebbnek tekintsük és míg a test erősödni és fáradalmakat elviselni tud, addig a lélek és a szív kifáradhatnak és a cselekmények vége után vágyódhatnak.”

A hadtörténelem erre nézve szintén nyújt találó példát a Lartigue hadosztály állapotában a wörthi csatában, midőn az a poroszok átkaroló támadása folytán az Eberbach-tól keletre levő magaslatokról visszavonult.

Bonnal francia tábornok erről a többek között következőket írja:

„A fáradtság, a halottak és sebesültek látása, a tüzéség lövedékeinek szétrobbanása lehangelő benyomást keltenek. Az akarat küzd a hus ösztönei ellen addig a pillanatig, míg az eredménybe vetett remény azon meggyőződésnek enged teret, hogy újabb megerőltetések a végzet akaratán már mit sem változtatnak.”

„Azután mindenki végső erejét feszíti meg, hogy értékes életét megmenthesse; — a határtalan készséget, a harcias buzgalmat nyomban az önzés követi; és azon katonák, akik délben még inkább meghaltak volna, hogy sem egy talpalatnyi földet átengedjenek, most megtörve, feldúlt ábrázattal rohannak a veszély eltűnéséig kishitőségüknek tudta nélkül.”

És a vezetőnek még az ilyen zúr-zavarban is meg kell őriznie nyugalmaát, hogy abból akaratereje útján a kivezető utat megtalálja.

Bizonyára igen nehéz feladat!

E tekintetben igen tanulságos példát nyújt a nagyháborúból a francia 5. hadsereg magatartása és állapota 1914. augusztus 30-tól szeptember 4-ig, melyet maga a hadsereg parancsnoka Lanrezac tábornok ír le a következőképpen:

„Az átkarolás veszélye előli megmenekülés végett a hadsereg szeptember 1-től 5-ig éjjel-nappal menetelt. Számatalan katona azon okból hagyta el a zászlót, mert csapattestét elvesztette (?) vagy, hogy beteg lett. Ezek a menetelő oszlopok előtt fokozatosan bizonyos térelőnyt nyertek és kisebb csapatokra oszolva fosztogatva csatangoltak össze-vissza, az átélt eseményekről elbeszéléseikkel félelmet gerjesztve a lakosság között. A vonatok között nőtt a rendtelenség. Azok a csapat elöl elzár-

ták az utat úgy annyira, hogy a csapat előre egyáltalán nem jöhetett, minek következtében éjjel-nappal talpon volt. A kimerülés a legnagyobb fokra hágott. Azt gondolom, hogy egy hadsereg még soha sem volt hasonló rossz helyzetben, mint az 5. hadsereg augusztus 30-tól szeptember 4-ig.”

Ugyanez a hadsereg volt az, amely néhány nappal később a marnei csatában a német arcvonalat áttöréssel fenyegette.

Maunoury csapatai (6. hadsereg) francia leírás (Hanotaux) szerint a hosszú menetek, a meleg, a nélkülözések, a harcok, szóval minden nehézség összetömörülése folytán, melyek egy éppen összeállított csapatot különösen próbára tesznek, a végkimerülés állapotában voltak. Palát szerint különösen Lamaze két tart. hadosztályánál már a széztüzlés jelenségei mutatkoztak.

Palát egyébként a hadseregnek szeptember 4-iki állapotáról a következőket írja:

A hadsereg a hosszú és elhamarkodott visszavonulás folytán sokat szenvedett. Sötét és rossz hírek, nemkülönben árulás rebesgetése még jobban mélyítették az általános rossz hangulatot. Az 55. tart. hadosztály, amely a legnagyobb sietséggel pihenés nélkül menetelt, szomorú látványt nyújtott. Számtalan maradozó ült a kocsikon és az ágyukon. A hadosztály leírhatatlan rendtelenségben volt. Éppen ilyen lehangoló benyomást keltett a VII. hadtest is átvonulása alkalmával tanúsított rendtelenségével.

Az angol hadsereg hangulatának nyomottságára legjellemzőbb a II. hadtest parancsnokának Smith-Dorrien-nek 1914. augusztus 29-én tett azon kijelentése, mely szerint nincs más hátra, minthogy hadműveleti alapunkra visszavonuljunk, a csapatokat ismét behajózzuk és hazamenjünk,

El kell ismernünk, hogy főként a francia csapatoknak még ilyen állapotban is meg volt az az erkölcsi erejük, mely lehetővé tette, hogy közvetlen a visszavonulásból támadásba átmenjenek. Viszont az általános helyzetből arra a meggyőződésre jutunk, hogy ha a francia hadsereget még egy, az augusztusihoz hasonló nagy vereség éri, végképp megsemmisült volna.

És itt kell kiemelnem, a francia legfelsőbb hadvezetőség elismerésre méltó magatartását, hogy ezen súlyos vereségek után sem vesztette el fejét és a visszavonulást célszerűen irányította. Maga Joffre tábornok *fáradhatatlanul tevékeny* volt, hogy a hadseregek mozgásában *összhangot* teremtsen, a hadsereg alászállott *bizalmát* emelje, a csapatok *ellenálló erejét* és *támadószellemét* felelevenítse.

Íme egy arra való, alkalmas ember munkájának az eredménye kellő időben és célszerű módon, Hogy is mondta csak Joffre szeptember 4-ről 5-re éjjel kelt híres támadó parancsában? „Elérkezett a pillanata annak, midőn mindennek — kerüljön bármibe — támadni kell. Inkább a helyszínén elesni, sem mint tovább visszamenni!”

Joffre tábornok ezen magatartásával szemben az angol vezérek reménytelen csüggettsége és a csapatok megrendítő állapota elvitázhatatlan. French tábornok pl. 1914. augusztus 30-án Compiègne-ből Londonba a következőket írja: „Nem mondhatom, hogy én a hadjárat további lefolyása iránt Franciaországban reményelteljesen viseltetném . . . bizalmam a francia vezérek azon képességei iránt, hogy ezt a hadjáratot szerencsésen befejezzék, hamar szertefoszlik.”

A haditörténelem kétféle csapatvezért ismer, először olyant, aki az ő alárendeltjei felett teljes hatalommal rendelkezve magát a csapat élén, tehát közvetlen vezetői mivoltában jól érzi, akinek azonban a hadászati vezetés iránti képessége hiányzik; másrészt pedig olyant, akinek ez utóbbi képessége kiváló mértékben megvan, a legnagyobb viszonyokat is csodálatos biztossággal áttekinti, de érintkezése a csapattal őt megzavarja. Utóbbiakhoz tartozik Clausewitz is, akiről Brandt a következőképpen nyilatkozik: „A harctéren kevésbé lett volna helyén. Hiányzott belőle a művészet a csapatot magával ragadni. Ez nem egyedül a félnkség és elfogultságból eredt nála, hanem a parancsnoklás megszokásának a hiánya is volt. Ha őt a csapatnál látták, rendszeren bizonyos kényelmetlenség *látszott* rajta, melyet elvesztett, hogy ha attól eltávozott.”

Blücher, Souworow, Skobelew az első tulajdonságokra nagy példák; mivel pedig a háborúban a *jellem erőssége a tudás és a belátás felett áll*, nem meglepető, hogy dicsőségük is történelmileg magasabb rendű. A másodikra Clausewitz-en kívül példák Gneisenau és a Lexingtoni katonai akadémia szerény parancsnoka Lee.

Napoleonban mindkét tulajdonságot a legmagasabb mértékben látjuk egyesülve. Kevesen értették úgy, mint ő, hogy a közönséges katonát is személyének varázsa folytán, magával ragadja, a tömegéket pedig halált megvető áldozatokra lelkesítse. Már a jelenléte is fellelkesítette a csapatokat. Bár Ney hadtestének legnagyobb része egészen fiatal elemekből állott, akik először voltak tűzben, mégis ritkán ment el sebesült előtte, aki a maga „Vive 1, Empereur”-jét ne kiálltotta volna feléje, még olyan is, ki néhány óra múlva már a halál zsákmánya lett.

De nem kevésbé nagy volt ő szobája csöndjében, a körző és térképpel való munkájában; ő nemcsak nagy gyakorlati ember volt, kinek tetteiből tanulhatunk, ő alapos elméleti tudós is, a ki tanít bennünket. Sok levele olyan fejtegetéseket tartalmaz, melyek bármely, a hadművészetről szóló elméleti műben helyet foglalhatnak.

Sokan vannak ma is, akik azt állítják, hogy a csapatvezetés kizáróan gyakorlati tudomány, azt elméletileg megtanulni nem lehet. Kétségen kívül el kell ismerni, hogy ennek az állításnak a látszat szerint van némi jogosultsága. Hiszen e téren

minden úgy folyik le, mintha a helyzet hehatása alapján ösztönszerűen járnánk el, mintha tehát működésünknek az elmélet-hez semmi köze sem volna. Feltétlenül igaz, hogy a gondolat munkája kevésbé nyilvánul meg ott, ahol azt a halálfélelem érzése fogva tartja.

Azonban talán még sem mindenkor fenyeget az a veszedelem közvetlenül és erkölcsi erőnkkel még is csak uralkodhatunk annyira az eseményeken és magunkon, hogy a gondolat munkája meg ne akadjon?

Mint minden művészetben, tehát a csapatvezetés művészetében is vannak bizonyos, a tapasztalásból leszűrűt, állandó értékűnek *látszó* elvek és bár minden helyzet egészen más és a maga nemében egyedül áll, amaz elveknek többé-kevésbé mégis csak alá van rendelve.

Mint ahogy csak az az orvos érti valóban az ő hivatását, aki az általános szabályokat nem szolgálai egyöntetűséggel, hanem az egyes esetek *jellegéhez képest* megváltoztatva alkalmazza, azonképen fenti tapasztalati elveket eszélyesen, az adott eset természetéhez képest biztosan alkalmazni csak az tudja, aki az *elméletnek teljesen ura*, Igaz, hogy az *ösztönszerű harcászati érzéknek* itt nagy szerepe van, de épen azért művészet a csatavezetés, hogy az emberi lélek emez ős erejének, a művészet eme csalhatatlan ismertetőjelének is meg legyen a szükséges tere.

Ennek a térnek nagysága az emberi képességekkel egyenes arányban áll.

Napóleon annyira meg volt győződve, hogy a hadművészetnek — tehát a csapatvezetésnek is — van elmélete és hogy az szavakba is foglalható, hogy egyszer midőn a hadművészet nehézségeiről beszélt, így szól: „Ha egyszer időm volna, könyvet írnék, melyben a csapatvezetés elveit oly szabatosan leírnám, hogy azt minden katona megértené s ily módon a háborút is meg lehetne tanulni, mint ahogy bármely tudományt elsajátíthatunk.”

E kijelentés az önértéket helyesen méltányoló lángész biztos tudásának s fölény érzetének megnyilatkozása, melynek olvasásakor önkéntelenül Hamlet jutott eszembe, midőn t. i. titkát Rosenkrantz és Gúldenstern ki akarják belőle fürkészni, azt mondja Rosenkrantznak, hogy játszék egyet a fuvolán, hiszen az *oly könnyű*. Rosenkrantz azonban nem tud játszani. Ekkor kifakad Hamlet, mondván: „Pedig e kis eszközben *zene rejlik, felséges szózat, még sem tudjátok szavát venni*. A keservét! azt hiszitek, könnyebb én rajtam játszani, mint egy rossz sípon?”

Visszatérve Napóleonnak a csapatvezetés elméletéről mondott véleményére, ezt az elméletet Ő bizonyára úgy képzelte, hogy általa a *jellemszilárdság, a tiszta gondolkodás és az önérzetes kezdeményezés* iránti *érzék* még *fokoztassék*, de semmi esetre sem úgy, hogy az oktatás *iskola bölcsessége* (scholastikája)

következtében a gyakorlatias érzék és az egészséges ítélet még elhomályosuljon.

Olyan gyakorlati művészetnek, mint a csapatvezetésnek elmélete kell, hogy az étellel szakadatlan összeköttetésben álljon, miért is nem kalandozhat a metafizika felhői között, annak tehát rövidnek és világosnak kell lenni.

Egy tehetséges, valóban szakértőnek a szájában a legnyolultabb kérdések is egyszerűeknek és érthetőeknek látszanak, a tehetségtelenség ellenben az ő görbe gondolatait rendesen nehezen megérthető formába igyekszik burkolni abban az együgyű hitben, hogy a tudományosság ebben rejlik.

Az az oktatási mód tehát, mely az orosz vezérkari akadémián a csapatvezetés művészete terén dívott, az orosz-japán háború tanúsága szerint nem csak nem vált be, hanem eredményében a sok kudarcnak egyik kétségbevonhatatlan előidézőjévé vált. Ott, ahelyett, hogy egyszerűen azt mondták volna, hogy a támadónak a védő feletti előnye a szabad kezdeményezésben és a csapat erkölcsi erejének emelésében rejlik, az akadémiai professzor ezt a következőképp fejezi ki:

A támadásnak a védelem feletti fölényéről fogalmat alkotunk, ha a következő egyenletet

$$\frac{M \bar{V}^2 : 2}{mv^2 : 2} = \frac{M V^2}{m}$$

vizsgáljuk meg, melyben M és m mind a támadónál, mind a védelemnél az anyagi elemet jelentik és V és v pedig mindkét hadsereg szellemi elemét képviseli, aminél $v-t$, mint alapegységet tételezzük fel.

Aätiusnak a katalauni mezőn Attila felett kivívott győzelmének megmagyarázásához, a következő képletet alkalmazták

$$\frac{a (2 + 1/m + 1/n)}{1 + 1/p}$$

melynek keletkezése épen oly talánszerű, mint az előbbi.

Ludendorff tábornok a „Meine Kriegserinnerungen” című munkájában a tannenbergi csata leírásánál említi, hogy mikor augusztus 27-én Löbau-ba Hindenburg tábornaggal együtt visszaérkezett, a legképtelenebb hírek érkeztek be az I. hadtest megveretéséről. A vezérnek igen jó idegeinek kell lenni. Az avatatlan könnyen azt hiszi, hogy *háborúban minden egy egyenlet* csupán ismeretes nagyságokkal. Minden más, csak ez nem. A háború hatalmas ismeretlen lelki és anyagi erőknek kölcsönös elkeseredett küzdelme, ami reánk nézve annál nehezebb, mennél nagyobb a saját gyengeségünk. Az különböző jellemerőségű és önálló gondolattal bíró emberek munkája, melyben az *egyedüli biztos* sarkpont, a vezér *akarata*.

A tudományos mezbe öltöztetett *sémák*, kijelentések hatása mindenkor a legbénítóbban nyilvánult meg a cselekvés terén. A lendületes, saját erőket kifejleszteni akaró cselekvés kényszer-

zubbonya képen foghatjuk fel azokat. Jól vigyázzunk, mert ha valamikor és valahol beteljesedhetik az írásnak az a mondása: „A betű megöl, a lélek ellenben megelevenít”, ez az igazság *első* sorban a mi hivatásunkban és főként a háborúban ölthet testet.

Nem gondolom érdektelennek, ha Kuropatkinról s néhány hadsereg parancsnokáról, úgyszintén Napóleon egy pár hadtest parancsnokáról, nemkülönben a nagy háború néhány katonai kiválóságáról csapatvezetés szempontjából néhány tételes adatot közlök.

Kuropatkin tábornoktól senki sem vitathat el természetes, egészséges emberi értelmet, szónoki képességet, rendkívüli szorgalmat és sok oldalú elméleti és gyakorlati képzettséget.

Benne azonban nem volt meg a képesség helyzeteket gyorsan felfogni és gyorsan döntő elhatározásra jutni.

Ő mindég egyes kisebb dolgokkal foglalkozott. Őt különösen a következő kérdések érdekelték: Az X. ezrednek alkalmasak-e lábbeliei, a Tschunidsa-t (kelet ázsiai köleskása féle) hogy lehet legjobban elkészíteni, a málhás lovak hogy fogathatók legjobban, hogy az őrmesterekből lett hadnagyok ütközetben belépnek-e stb. A válságos pillanatokban azonban mindég a szenvedőlegesen néző szerepét játszotta.

Ilyen dolgok Kuropatkin teljesen lefoglalták, miből folyóan a lényegeset teljesen figyelmen kívül hagyta és törzsébe csak oly embereket keresett ki, akik vele ebben egyetértettek. Amennyire tőle függött, kerülte az önálló jellemekkel való együttműködést, a merész, teremtő kezdeményezéssel bíró embereket.

Kuropatkin az ő jellemtulajdonságai és szellemi képességeinél fogva kitűnő hadbiztos lehetett volna, talán jó vezérkari főnök is egy tehetséges fővezér mellett, de sohasem hadvezér.

Ehhez hiányzott benne a teremtő szellem, a megrendíthetetlen határozottság és azon lelki nagyság mely nélkül egy valódi csapatvezér, egy hadvezér elképzelhetetlen.

De lássunk néhány alparancsnokát: *Stackelberg* vezénylő tábornok, ki a csapatvezetésben való teljes járatlanságát bizonyította be, aki az orosz katonának sem vérét, sem verejtékét nem kímélte. Ezt a tábornokod katonái annyira gyűlölték, hogy egy ideig személye elleni merénylettől féltek.

Birderling hadtestparancsnok, ki a háború iránt cinikusan közönyét nyilvánította. Ez a tábornok a hadseregben „Panik” tábornok elnevezést érdemelte ki, mert a visszavonulásnál mindig az első volt. szomszédját mindenkor sorsának átengedve.

Gripenberg tábornok hadsereg parancsnokáról pedig Kuropatkin egész nyíltan kimondotta, hogy oly ostoba, miként még egy zászlóajat sem tud elvezetni és ugyancsak Kuropatkin ezen tábornoknak levelet írt, melyben őt rábeszéli, hogy a hadsereg-nél maradjon meg.

Ha már most ezekkel szemben Napoleon néhány hadtest parancsnokát a leghitelesebb vélemény szerinti jellemzés alapján szembeállítom, önként szemünkbe tűnik az iskolabölcseesség rendszere és a való élet neveltjei közti különbség.

Napóleon például *Murat*-ról a következő véleménnyel volt:

„Ha én azt parancsoltam neki, hogy 5000. embert döntsön halomra, ez egy pillanat alatt megtörtént. Ha azonban magára hagytam, bizony ostoba ember volt A harctéren valóságos lovag, olyan Don Quihote féle, a dolgozószobában ellenben csüggeteg, határozatlan, ítélet nélkül való.”

Majd máskor: „Lehetetlen bátrabbnak lenni, mint Murat és Lannes. Míg azonban Murat csupán bátor maradt, Lannes szelleme bátorságának magasságáig nőtt, óriássá lett.

Napoleon az ő kedvencéről, híres elővéd parancsnokáról, *Lannes*-ről jegyezte meg, hogy a hadművészet iránt izzó lelkesedéssel viseltetik; ő általános szellemi élénkségével mesterének terveit, azonnal megsejti és azokba belemélyedni tudott.

Ő nem alárendelt verekedő, hanem a szó teljes értelmében harcias egyéniség, mely közeljár a lángészhez; a nagy háborúnak a Napóleoni iskolából származó teljes ismerője. Innen van az ő fáradhatatlan tevékenysége, tüzes ruganyossága, mely sohasem csüggeteg és habozó, hanem lángoló hevességgel kíméletlenül megragadja az ellenséget. Ő nem akart tudós hadász lenni, mint Marmont és St. Cyr, ilyenre nem volt szüksége a császárnak. Ő az alparancsnoknak eszményképe volt.

Napoleon, tábornagyjai közül legtöbbet azonban *Soult*-ról tartott. Hozá úgy ír, mint hasonló a hasonlóhoz. Az 1806-iki előnyomuláskor csak vele beszél meg a hadműveleti tervet.

Ő neki mondta Austerlitz-nél: ön birodalmam első csapatvezére, mire Soult finoman megjegyezte: „Akarom hinni Felség, mert ön mondja.”

S mikor Soult a császár parancsait kéri, így válaszol „Menjen tábornagy Úr, Ön éppen annyit ért ahhoz mint én.”

1814-ben Napoleon meghatóan tiszteli meg őt, midőn azt írja neki: „Én teljes bizalmamat Önnek ajándékozom, többet nem adhatok.”

Napoleon ismerte Soult önérzetét és hajlamát az önkénykedésre, ez okból Spanyolországban a vele való érintkezésénél nem találunk parancsokat, csupán ajánlatokat a hadműveletek végrehajtására vonatkozóan. A sorok között ezeknek az ajánlatoknak az az értelme van, hogy Soult a helyszínén mindent legjobban fog megítélni tudni.

Berthier azt írja neki: „A császár azon szép vállalataiban, melyekkel Önt megbízta, határtalan bizalommal viseltetik képeségei iránt.”

Máskor így nyilatkozik a császár róla: Ő az én egyedüli katonai fejem.”

Azt hiszem általános érdeklődéssel találkozok, ha a nagy háborúban kiváló szerepet játszó néhány magasabb seregtestvezetőről megemlékezem.

Mindenek előtt *Hindenburg* és *Ludendorffról* kell ezt megtennem. Két különböző jellemű és vérmérsékletű kiválóság, kiknek együttes eredményekkel teljes szereplése Blücher és Gneisenaut vagy Radetzkyt és Hestst juttatják eszünkbe. Amíg a Hannoverben nyugalomból előszólitott Híndenburgot rettenthetetlen *nyugalma* és *higgadtsága*, továbbá messze *előrelátása* jellemezte, addig Ludendorffnak hajthatatlan *erélye*, viharzó *vérmérséklete* és hatalmas *szervező képessége* szerencsésen egészítette ki Hindenburg jellemét és tette közös működésüket a sikerekben gazdag tevékenység forrásává.

Igen érdekes és jellemző az a levél, melyet v. Moltke vezérezre-des 1914. év augusztusában Ludendorffhoz írt, aki akkor még a 2. hadsereg főszállás mestere volt. Ebben a levélben megbeszélés végett hívja Moltke Ludendorffot Goblenz-be, a főhadiszállásra. Többek között így ír: „Önt újból nehéz feladat elé állítom, mely talán még nehezebb lesz, mint Lüttich megrohanása ... Én nem ismerem még egy más embert, akihez oly feltétlen bizalmam lenne, mint Önhöz. Talán Ön még megmenti keleten a helyzetet . . . Természetesen Ön nem tehető felelőssé azért, ami történt, de Ön erélyével még a legrosszabbat is elháríthatja.”

Hötendorfi Conrad a vezérkar főnöke ritka képességű, nagyszabású hadműveleti és harcászati felfogással bíró tábornok merész tervekkel, előkelő jellemmel, a szív és értelem gazdag adományaival. Ő reá teljesen ráillik Moltkénak ama szava: „Gyakran a legkiválóbb férfú törekvései is megghiúsulnak a viszonyokon.”

Von Falkenhayn tábor noka 9. német hadsereg parancsnoka az erdélyi és az oláhországi hadjárat vezetője 1916-ban, Moltke után, a marnei csata óta a német nagy vezérkar főnöke; hatalmas önbizalom, nagy emberismeret, fáradhatatlan tevékenység, merész röptű a csapatok teljesítő képességébe vetett bizalmon alapuló hadműveleti készség jellemzik.

Az orosz hadvezetőség nehézkességénél fogva nem értette a rendelkezésére álló majdnem kimeríthetetlen emberanyagát különösen a mozgóháboruban megfelelően kihasználni. Innen magyarázható, hogy oly kedvező helyzeteket, minő pl. a második lebergi csata után kínálkozott, a teljes megsemmisítés szempontjából az Osztr. magyar hadsereg ellen kihasználni elmulasztotta. Az orosz vezetők közül *Nikolajevics nagyherceg* érdemel különösebb figyelmet, azonban az ő erélyének és ügyes vezetésének sem sikerült 1914. év októberében Varsó tájékán a Visztula mentén elért eredményeket teljesen kihasználni. 1915-ben, mint a visszavonulás nagy mestereinek, sikerült még a nagy harapófogóból kimenekülniük. Ha kezdő eredményt el is érnek, szen-

vedőlegességük folytán azt kihasználni nem értik. Az orosz katonák tömeges feláldozása jellemzi az orosz hadseregpáncsnokok vezető tevékenységét.

A francia hadseregpáncsnokok közül a generalísimus *Marschall Joffre* tűnik ki leginkább, noha a francia hadsereg bevezető nagy támadó hadműveletei a *számbeli túlsúly ellenére*, főként a *támadás szétforgácsolódása* következtében, vezetése alatt nem sikerültek. Joffret egyébként soha el nem hagyó *nyugalma és optimizmusa* jellemezték. Neki tulajdonítható, hogy 1916-ban Verdunnál a Maas jobb partját nem ürítették ki. A marnei csata előidézése azonban már inkább Gallieni tábornok Paris katonai páncsnokának az érdeme.

A francia páncsnokok közül különösen kitűnik még *Marschall Foch*, aki 1918. áprilisban az összes szövetséges hadseregek felett az egységes főpáncsnokságot végre-valahára átvette. Különösen a tetterő és a támadó gondolat kíméletlen képviselője voltak magas fokban az Ő sajátjai.

Az angol vezérek közül *Marschall Frenchnek* sem képessége, sem pedig hajlamossága a csaták vezetéséhez nem volt meg. Ő egyáltalán nem állott a tömegháborúban kínálkozó feladatok magaslatán. Utóda *Marschall Douglas Haig* már sokkal több gyakorlati érzéket tanúsított az új alakulásokkal megerősített angol hadsereg alkalmazása iránt. Szívós és állhatatos célja volt a német vonalakat legázolni, ami végre 1918-ban a németek ellentálló képességének hanyatlásakor és az általános hatalmas számbeli fölény mellett sikerült is neki.

E szembe állított példákban is láthatjuk egyrészt, hogy egy hadsereg békében majdnem mindenben előkészülhet a háborúra, csak vezetői tekintetében nem, mert azok valódi vezetői képességei és tulajdonságai csak a háború folyamán érvényesülhetnek teljesen. A mi e tekintetben már békében elérhető, az abban áll, hogy a magasabb páncsnoki állásokat, oly emberekkel töltsük be, a kik az ő *erkölcsi képességükkel a bátor, tántoríthatatlan és határozott jellem bizonyítékát nyújtják*, a kiknek *tiszta ítélőképességük és szilárd önértékük* van, mely egy szakadatlanul gazdagított *tudáskincs* és egy állandóan fejlesztett gyakorlati érzéknek az eredménye. *A jövő csapatvezetőinek bő haditörténelem ismeretekkel bíró nagy emberismerőknek kell lenniök és az élet minden jelenségét világosan kell megítélni tudniök.*

Fenti példákban még azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a *magasabb csapatvezetőknél az ellenség előtti magatartásuk*, vagyis jellemképességük szerinti kiválasztása több sikerrel bíztat, mintha a béke kiképzés alatt kifejlődött, mindenféle meszterkelt szempontokat, főként pedig az iskolai eredményeket figyelembe vevő beteges irányzat szerint járnánk el.

Ha már most mi ezen elméletek velejét összegezzük, azt találjuk, hogy csakis a hadtörténelem alapos tanulmányozása

alapján a *legszelelsőbb fokig* élesztett értelem és érzék képesíthetik a vezetőt arra, hogy a helyzetet gyorsan felismerje s mindenkor ennek megfelelően intézkedjék, vagy cselekedjék.

Minden gyakorlati és minden elméleti kiképzésnek azonban *messze felette áll* a jellem kiképzése, melynek harcias tulajdonságai a csapatvezetésben annál döntőbben érvényesülnek, mennél nagyobb tudást és képességet tudunk önmagunkban összehangzatosan kifejleszteni.

Csak *öntudatos, önnállóan gondolkodó és cselekvő férfiak* lehetnek a szó igaz értelmében katonák. Oly szellemet teremteni, amelyben ily jellemek képzése egyáltalán lehetséges, még a harcászati kiképzésnél is fontosabb.

A nagy háború legbiztosabb tanulságaképpen jegyezzük meg, hogy a hadsereg főértéke *nem* a *technikai* haladáshoz alkalmazott *kiképzésen*, hanem annak erkölcsi képességein nyugszik. Ezeket a képességeket lehető magas fokra kifejleszteni és ily módon haza jövő nagyságáért élni, azaz lelkesedve dolgozó és ha kell önfeláldozóan halni tudó vezető jellemeket nevelni: legyen a mi katonai hivatásunk legfőbb célja és mindenek felett álló jogos büszkesége.

A míg a térrel és idővel helyes számítás és a csapatoknak a legjobb harcerőben megtartása a hadviselés alapja, addig jellemünk szilárdsága, a meglepetésre alapított kezdeményező erélyünk, továbbá tiszta, fegyelmezett gondolkodásunkon leszűrt biztos ítéletünk a csapatvezetés kétszerkettője.

EMLÉKBESZÉD.*

Kedves Magyar Testvéreim!

Ünnepet ülni és emlékezni gyűltünk ma össze a Seregek Urának emez újonnan felavatott hajlékában, hogy a nagy háborúban hősi halált halt nyolcvanegy csákvári református ifjúnak e templom falába beillesztett emléktáblája előtt, — melyet ezennel leleplezek — a kegyeletnek félárbocra eresztett zászlóját meghajtsuk.

Az Apostolok cselekedeteiről írott könyvben a következőket olvassuk: „Nem tartom életemet becsesebbnek magamnál.” Vajjon helytálló-e ez a kijelentés? Hogy kell ezt értenünk? Hát nem az élet a legbecsesebb java az embernek? Hiszen, ha életemet oda adtam, annál többet már nem tehetek, akkor magamat is oda adtam!

Mindez csak látszólagos igazság, mert életemet fenttarthatom ugyan Önmagam megtagadásával, ugyanakkor azonban *elvesztetem* azokat a *magasabb eszményeket*, melyek nélkül ez az *élet* bizony csak *szolgaság* marad. Önmagamnak az élet feletti értékelése ilyen értelemben tehát a legegészségesebb önzés, mert az élet igaz becsét ez adja meg.

Ez a nyolcvanegy ifjú hős is megtagadta volna önmagát, ha a haza iránti legszentebb kötelességeiket nem teljesítették volna, de ők „életüket nem tartották becsesebbnek önmaguknál”, miért is a haza becsületét sem tudták életüknek alárendelni. Belátták azt, hogy az egyén felett *eszmények* vannak, melyeket tisztelni és szolgálni a mindnyájunknak egyformán közös drága kincsét alkotó magasabbrendű erkölcs előjoga és kötelessége, melynek *nem könny* a jutalma, hanem *példájuk tisztelete* és az *ő nyomdokain járás dicsőséges igyekezete*.

Valami eszményről beszéltem. Mi az az eszmény? Látta ezt már valaki, avagy talán megtapintotta már? Nem. Mert az belső világosság, belső fény, mely a szívben él és kigyullad a szemekben és ég az arcokon, ha feljűk törekszünk.

Ma nekünk ilyen *fénylő példák* kellene, melyek világítanak a haza szeretetében, az iránta való *hűségben* és *szent kötelesség-*

* Elmondottam a csákvári ref. templomban a hősök emlék táblájának leleplezése alkalmából 1926. évi augusztus 15-én.

gek odaadó teljesítésében. Mindez régi erénye volt a magyarnak, mely létét itt ezer esztendőn keresztül biztosította. A nemzeti lét ezen fentartó erőit tehát nem szabad bánkódó kesergésben és zokogásban elfojtani.

Hogy is írja le Kozma Andor az ő „Honfoglalás”-ában Árpád lelki állapotát, mikor hős fiának Leventének a halálát néki hírül adják?

„Legyetek büszkék boldog fiamra,
Hü sziveteknek szűnjön siralma I

Holt hős fiát ő, fejedelmi atyja
Áldja, de fennen nem sirathatja!”

Ma tehát nekünk is *emelt fővel* és az élet *dacoló akaratával* kell a jövőbe tekintenünk. Ellenségeink letipró szándékával szemben a „csak azért is” elvén *élni akaráunkat* kell bebizonyítanunk. Hiszen e hősök azért haltak meg, hogy mi élni tudjunk; kesergő szívvel és kishitű lélekkel pedig mi soha sem lehetünk méltók Hozzájuk!

Micsoda az emberi véges akarat az isteni bölcsesség nagyságával s mélységével szemben?! A mi szűk látókörünkkel annak valóban csak a legkisebb méreteit tudjuk átfogni. Éppen ezért *alázatos szívűeknek* kell lennünk és nem zúgolódnunk az *isteni kegyelem* olyan végzése ellen, melyet *fel sem tudunk fogni*, amelyet mély vallásos lélekkel csak *hinnünk* lehet.

E márványtáblába vésett nevek közül világosság száll alá, mely illésen meg bennünket a hazáért folytatott önfeláldozó béke munkában. Ha már az *egyetértés* az *összetartás* áldó szelleme még ma is hiányzik a magyarban, legalább az ő megdicsőült lelkük engeszteljen ki bennünket egymás iránt. Mai siralmas sorsunkban csak így lehetünk erősek a munkára és alkalmasak a feltámasztásra.

A nagy háború összes csataterain harcolt e hős ifjak, bár már régen pihennek az ő sátorlap koporsóikban jórészt idegen földben, azért érettünk folytatott hősi küzdelmeikért forró köszönetünkkel mi is adózzunk nekik.

A Leventével együtt elesett harcosokat Árpád is eltemette, mondván:

Dicsőek ők a hősi holtak,
Kik nem fejedelmek fiai voltak.
S' épp úgy od' adták ép ifjú testük' —
Ezeket is mind méltón temessük!

Példájuk *tettekre serkentsen* bennünket melyek nemcsak *emlékezetüket* tartják ébren lelkünkben hanem a *hála érzetét* is fokozzák szívünkben mindaddig, míg azon célunkat, amiért ők meghaltak, el nem érjük.

A magyarok Istene adja meg nékik oda fent a győzedelmi pálmát!

Haló poraik egy szebb és boldogabb hazának alkossák meg szilárd alapjait!

Emlékezetüket pedig övezze fény, áldás és dicsőség az örökkévalóságig!

TARTALOM.

	Oldal
A hadsereg és az irodalom.....	3
Az irodalom hatása a hadseregre,	19
Acélos „tempó”	23
Rajongó elszántság	25
Mi is ott leszünk!	27
A népakarat formálása	29
„Magyar” testnevelés	31
Jóérzésük összetartása	33
Mérleg	35
Önerő-önbizalom	37
Kisgazdák és leventék	39
Cselekvő hazafiság.....	41
Magyar nők	43
Tettekre kötelező tekintély	45
Érdeklődés	47
„Move” leventék	49
A protestáns katonagyülekezetek	52
Szabadság és fegyelem	54
Militarizmus	56
Nemzetvédelem	59
Népideálok	61
Gőzkeszántás	62
Az életerő és erély iskolája.....	65
Erővel teljes nemzedék.....	69
A fejrémegyei legények.....	71
Feltámadási erő	74
Emlékbeszéd	76
Emlékbeszéd	78
Emlékbeszéd	80
Emlékbeszéd.....	82
Emlékbeszéd	91
Emlékbeszéd.....	96
Titoktartási fegyelem és meglepetés	98
A jellem és tudás szerepe a csapatvezetésben	116
Emlékbeszéd	153